

RACIEDRULIAI

Nr 23-24

RUGPIŪTIS—RUGSEJIS

1948

PRAGIEDRULIAI

III metai rugpjūtis - rugsėjis Nr. 23-24

MILŽINO PAUNKSMĖJE

Nėra didesnio skausmo, kaip prisiminti laimės dienas skurde.

D a n t e

Su rimtim ir paguoda laukė milžinas 80 metų senelis Vytautas užpelnyto atpildo ir pagarbos už savo žygdarbius, už savo numylėtos tautos garbės paskleidimą nuo Baltijos ligi Juodųjų marių.

1430 m. rugsėjo 8 d. saugioje to milžino paunksmėje laukė kunigaikščio pareigūnai, bendradarbiai, šeima, giminaičiai, bajorai, didikai, garbingi svečiai bei valstybių atstovai imperatoriaus Zigmanto siunčiamos karūnos - tą dieną turėjo Vytautas karūnuotis Lietuvos karaliumi.

Rugsėjo 8 dieną savo laisvės dienomis šventėm kaip tautos šventę. Džiaugsmas lydėjo mus tada, džiaugsmės savo išaugintais laisvo gyvenimo vaisiais, džiaugsmės savo garbinga praeitimi ir savo didvyrių žygdarbiais, šviesia viltim ir kūrybiniu pajėgumu žvelgėme ateitin. Kaip ištikimi savo tradicijų saugotojai, minime tą karūnavimo dieną ir tremtyję. Mes visi, ir tie, kurie kas valandą žiūrėdami mirčiai į akis sergsti tą amžiną Lietuvos laisvės ugnį pasilikę ten tėviškių giriose, ir tie, kurie Sibire velka katordininkų pančius, ir tie, kurie liūdną tremtinio dalį tęsia įvairiuose pasaulio pakampiuose, visi mes subėgame mintimis į tą milžino paunksmę jo žygių prisiminti, paklajoti po tuos plotus, kuriuose jis diegė lietuviškos kilmės diegą ir gal kiek ilgiau stabtelėti tų didžiųjų plotų pačiame branduoly, iš kurio ir pats milžinas buvo kilęs, kuriame neišsekdoma glūdėjo ir tebeglūdi lietuvių tautos gyvybė. Didžiojo milžino dvasia sušaukia mus visis aliai vieną lyg medžiotojo išvaikytus girios žvėris į savo galybės dieną paunksmę. Mes susirenkame

nepaprasto skausmo persmelgti - mes turime savo galybės, laisvės ir laimės dienas minėti vergijoje, skurde, tremtyje, svetur. Skausmas plešia mūsų krūtines, bet su išdidumu, nepergalimu tikėjimu ir pasitikėjimu savo galia - ta gaja tautos gyvybės liepsna, kurią mūsų narsieji laisvės kovotojai šventai tebesaugo mūsų kadaise šventų girių slėpininguose tankumynuose, mes minime to milžino žygdarbius ir mūsų protėvių amžinas kovas už laisvę.

Prieš mūsų akis XIV amžiaus Lietuva. Tėvo Kęstučio, to tauraus vidurmažių riterio, dėdės Algirdo žygdarbių testis išeina Vytautas. Kaldamas ginklus, rodydamas savo stiprią valią, autoritetą, savarankiškumą, savo politinius bei diplomatinis sugabėjimus išeina milžinas tėvų žemės garsinti ir jo gyvybinių reikalų ginti. Diplomatinėmis priemonėmis priverčia Vokietijos imperatorių Vaclovą uždrausti kryžuočiams kariauti su krikščioniškąja Lietuva. Vytauto diplomatijos paveiktas popiežius uždraudžia kryžuočiams kovoti prieš krikščionis lietuvius... 1399 m. Mūšis prie Vorklso, kur Vytautas, popiežiaus paskirtas visos Europos kariuomenės vadu, gina Europą nuo totorių antplūdžio. Kryžuočiams nerimstant, Vytautas, diplomatiniai ir kariniai pasirošęs 1410 m. prie Žalgirio amžiams sutriuškina ordino galybę, išgelbėdamas visą rytų Europą nuo vokiečių įsiveržimo.

Rytuose vykdė Vytautassavo programą - visa Rusija turi priklausyti Lietuvai. Pamažu į jo rankas pateko visos rusų apgyventos žemės, išskyrus Pskovą, D.Naugardą ir Maskvą, į kurios duris jau beldė Vytauto kardas į apgulus, bet ir tos žemės, nors ir nepriklausydamos, buvo Vytauto įtakoje. 1408 m. Maskva buvo priversta padaryti "amžiną" taiką su Lietuva. Pagaliau ir Pskovas su D.Naugardu turėjo nulenkti galvą prieš Lietuvą. 1427 m. Vytautas jau žygiavo prijungti Maskvos, bet Maskvos kunigaikščio Vosylius II motina, Vytauto duktė Sofija, atvyko jo pasitikti net į Smolenską ir maldavo neprijungti Maskvos, nors ją ir savo globeje laikytų.

Santykiai su lenkais buvo taip pat viena iš didžiųjų Lietuvos problemų. Tuos santykius Vytautas derino prie santykių su kryžuočiais. Bet ir čia savarankiška Vytauto politika erzino lenkus. Horodlės unijos aktu 1413 m. Lietuva buvo traktuojama kaip atskira valstybė su atskira valdžia ir Vytautui mirus. Unijos aktu lenkai buvo priversti padaryti žymių nuolaidų politikoje Lietuvos atžvilgiu - lenkai prižadėjo po Jogailos mirties nesirinkti sau karaliaus be lietuvių ir didžiojo kunigaikščio sutikimo. Bijodami augančios Vytauto galybės, lenkai buvo jau pasiryžę nuimti karūną nuo Jogailos galvos ir uždėti ant Vytauto, tačiau Vytauto valstybiniai interesai viršijo viską, net ir galybės siekiančio kunigaikščio ambiciją. Santykiuose su lenkais Vytautas kovojo ir gynė Lietuvos politikos svarbiausiąją tezę - išlaikyti Lietuvos valstybę nepriklausomą!

Pabuvoje mintimis milžino paunksmėje ir tremties skausmą kęsdami, gal ne vienas savęs paklausė, kodėl mes tada buvom taip gražiai pražydę. Tarp daugelio priežasčių turėtume visi stebteletti prie vienos, pačios pagrindinės, pačios reikšmingiausios - jėgų sukaupimo ir konsolidacijos vienam ir tam pačiam tikslui - tautos laisvei ir valstybės nepriklausomumui. Šis tikslas lydėjo mūsų kunigaikščius, jis lydėjo mūsų aušrininkus, jis lydėjo mūsų knygnešius, jis lydėjo mus laisvės dienose, jis lydi mūsų garbinguosius laisvės kovotojus krašte, jis turi lydėti ir mus visus tremtyje. Tik skaudžiančia širdimi reikia konstatuoti, kad kažkokia juoda ranka mėgina mus jau bepraedančius susitarti gyvybiniais tautos reikalais ardyti ir jaukti.

Gerbdami savo valstybiškumo tradicijas, gerbdami krašto kovotojų žūtbūtinę kovą, suprasdami laiko rimtį, sukaupkime savo jėgas vieningam darbui. Išraukime iš savęs asmeniškumą ir ambicijų rauga prisimindami šventą tiesą, kad pašauktųjų yra daug, o išrinktųjų maža.

- 3 -

A. M e r k e l i sVAIŽGANTO AŠ IR JO PRAGIEDRULIAI x/

Šimet sukanke 30 metų, kai Vaižgantas parasė savo žymųjį veiklą "Pragiedruliai". Šios sukakties proga didžioje lietuvių tautos tremtyje išleidžiame naują "Pragiedrulių" laidą. Trentyje esantiems "Pragiedrulių" skaitytojams, be abejo, idomu žinoti, kaip ir kuriuose aplinkybėse Vaižgantas kurė didžiąją mūsų tautos epopėją, piešiančią mūsų tautos kovos dėl savo kultūros vaizdus.

Vaižgantas "Pragiedrulius" kurė ne savo tėvynėje, bet, kaip ir daugelis mūsų šiandien, vargdamas trentyje. 1914m. vakarą, jau griudžiant pirmojo pasaulinio karo audrai, žemaičių užkampio Leižuvos parapijos klebonas kun. Juozas Tumas-Vaižgantas buvo kviečiamas į Rygą redaguoti "Rygos Garso" laikraščio. Nors Vaižgantas giliai ir stipriai ikaugęs į savo tėviškės žemę iš Lietuvos ir nenorėjo vykti, tačiau pakluso patriotiniam pareigai, ir 1914m. gale išvažiavo Rygą, kur nuo Leižuvos vos dvi valandos traukiniu kelionės.

Keturiasdešimt penkerių metų Vaižgantas buvo pačiame savo kūrybinių jėgų stiprume. Jis su savimi vežėsi dvidešimt metų laikraštinio ir literatūrinio darbo patyrimą, jau buvo praslinkę dvidešimt audringos kovos metų, kurie sidebru išpuošė jo juodas gerbaines, dvidešimt metų, kai Vaižgantas budriai stovėjo tėvynės sergyboje ir savo veikla tiesė kelią Lietuvos ateičiai, kurią jis matė laisvą ir šviesią.

Atvykęs į Rygą, kur tuomet gyveno apie 30.000 lietuvių, Vaižgantas, be tiesioginio "Rygos Garso" redaktorius darbo, tuojau įsijungė į lietuvių visuomeninį gyvenimą. Tačiau netrukus ant jo pačių griuvo nauji darbai. 1915m. vasario mėnesį vokiečių kariuomenei veržiantis į Lietuvą rusų administracija tremė į Rusiją. Rygą užplūdo lietuviai trentinisi, su kuriais drauge keliavo vargas, skurdas ir ašaros. Skubiai reikėjo nelaimės ištiktus tautiečius gelbėti, jų vargo našta lengvinti ir Vaižgantas visą savo neišsenkama energiją atsidėjo tam darbui. Organizuodamas lietuviams trentiniams pagalbą, jis daug dirbo, daug keliavo, daug spaudoje rašė ir gyvu žodžiu kalbėjo.

Susigrūmus Rytų ir Vakarų gilybėms-charistinei Rusijai, paver-

x/

Išleisdami pirmąjį "Pragiedrulių" numerį, nurodėm, kodėl pasirinkome laikraščiui šį vardą, o duodami ištrauką iš Vaižganto Pragiedrulių, trumpai užsiminėm ir apie aplinkybes, kuriose veikėse buvo parašytas.

Lietuvių Trentinių Bendruomenės leidykla ir spaustuvė "Aistis" išleidžia naują laidą Vaižganto Pragiedrulių. Tai laidai ižanga parėsė mūsų žymusis kultūros istorikas, Lietuvių Žurnalistų, S-3os pirmininkės Aleksandras Merkelis. Šią ižangą paduodame čia ištisei, norėdami nors ir pavėluotai priminti Vaižganto 15 metų mirties sukaktį ir 30 metų sukaktį, kaip čia, Stockholme, buvo parašyti Pragiedruliai.

gusiai Didžiąją Lietuvą, ir kaizeriniai Vokietijai, pavergusiai Mažąją Lietuvą-lietuvių tautoje didėjo viltys greičiau sulaukti laisvės ir savos nepriklausomybės. Tačiau lietuvių šviesuomenė ir Lietuvoje varžstanti ir po platųjį pasaulį bei Rusiją išblaškyta, dėjo visus galimus žygius, kad mūsų kenčiančiai tautai greičiau sušvistų laisvės saulutė. Ir Vaižgantas dirbo netikėtai trenktinų šalpos darbą, bet veiklus ir politiškoje, skinančioje kelią Lietuvos laisvei.

Iš Rygos Vaižgantas kviečiamas Petrapilin ir skiriamas lietuvių Centrinio Komiteto reikalų vedėju. Jis nuolat važinėja su paskaitomis bei prkalbomis, kelia tautiečių nuotaiką, palaiko juose gyvą troškimą grįžti į tėvynę ir iš karo griuvėsių kelti ją laisvam gyvenimui. Jis dalyvauja Tautos Taryboje ir jos komisijoje sušaukti Petrapilyje lietuvių seimą. 1917 m. gegužės 27-birželio 2 d. įvykusiame Petrapilio lietuvių seime Vaižgantas vienas iš tų, kurie Lietuvai reikalauja nepriklausomybės. Tretyje Vaižgantas nepailstamas Lietuvos Nepriklausomybės Šauklės, Lietuvos laisvės reikalais tūkstančius kilometrų keliaująs po įvairias konferencijas.

Po antrosios viso pasaulio lietuvių konferencijos, įvykusios 1917 m. spalio 18-20 d. Stockholme, Vaižgantas nebegrižo į Rusiją, bet pasiliko neutraliosios Švedijos sostinėje, kad iš čia galėtų greičiau prasimušti į Lietuvą, kuri ruošėsi Laisvės Rytui. "Presidėjo laukimas. Septyni toki ilgi mėnesiai, kaip teesti ilgą laukiant, nesulaukiant, rylint nerylimą, veržiantis pirmyn ir negalint pajudėti iš vietos. Susigriežimas, nervai, nostalgija," - rašo pats Vaižgantas apie tuometinę savo nuotaiką. /Vaižganto Raštai, I tom. 25 psl./

Vaižgantui buvo sunku gyventi be Lietuvos, be savo tėvynės, nes Vaižgantas, pasak Malio Sruogos, šviesus žmogus, visomis gyslomis lyg šaknimis įaugęs į tėviškęs žemelę, kaip Ažuolas plačiomis šakomis, nusiojęs ir prieš audrą, ir pavėjui, ir taikiam pakeleiviui, ir pasaulio valketai visiems lygiai, visiems vienodai, visus šiuos žemės brolius vienodai rylėjo visais vienodai rūpinosi, džiaugėsi. Vaižgantas šviesi, didinga asmenybė, plėčiai ir turiningai besireiškianti mūsų tautos gyvenime. Jis laikraštinkas, literatas, visuomenės veikėjas, organizatorius, politikas ir t. t. Ekspansyvi Vaižganto asmenybė ir kovinga gyvenamo laikotarpio dvasia jį vertė skubėti ten, kur šaukė laisvam gyvenimui bundančios tautos gyvybiniai reikalai. "Ir tepau savosios, lietuviškos visuomenės tarnas, ne, dar daugiau-jos vergas, dėl jos metų metai nebeametąs, kaip skeisti saulutę šviečias ir džiuginas. Kur tik man kas liepia eiti, ėjau neatsiklausdamas, kas jį įgaliojo man liepti: bet tik visuomenės labui. Ėjau ir dirbau be atodairos, laiku nesumetąs, ar aš tam darbui kvalifikuotas", - nuoširdžiai ir atvirai sako Vaižgantas apie save.

Pažengus žmogus Vaižgantas: jis visuomet pirmuose eilėse tų, kurių žvilgsnis nukreiptas į priekį, kuriems priklauso ateitis, kurie gailaiškai veržiasi prie šviesos ir laisvės, kurių drąsios širdys liepsnoje kūrybine ugnimi. Savo neramiame gyvenime Vaižgantas ne sau, bet savo tautai laimės siekė ir septyntadešimt metų kopdamas, galėjo su pasitenkinimu terti, kad kitiems laimės ieškodamas, patsai laimingas tapęs. Tik Vaižganto siekiamoji laimė ne žmogišku pasitenkinimu natuojama, o kūrybiniais laimėjimais, prie kurių jo nerami dvasia tolydžio veržėsi.

Vaižgantui teko iškentėti daug skausmo, pakelti daug nesekmių ir nusivylimų, trumpai teriant, išgyventi daug to, kas žmogų laužo, dero

ji nelaiminga. Tačiau Vaižgantas gyvenime niekuomet nepalūžo. Skausmai jo sielą grūdino, patirtoji nesėkmė dar stipriau žadino energiją naujiems žygiams, nusivylimas, lyg lengvespurnis debesėlis greit pro saulutę prėslenkęs, tik akimirka pilkais šešėliais taužtemdydavo jo šviesą sielą, kad po to dar skaiščiau švitėtų.

Sunkią tremtinio dalį Vaižgantas skaudžiai išgyveno. Kol iki kaklo buvo pasinėręs į visuomeninį ir politinį darbą, tol toji tremtinio dalis nebuvo tokia sunki ir kerti. Tačiau pamodus peukščio sparnais skris te skristi į Lietuvą, ji darėsi nebepakenčiama ir, rodos, nebepakeliama. "Brėžiniu, kaip šykštuolis nužilusi skatiką, kiekvieną minutę, kad tik greičiau poperiai suvaikščiūtų, - rašo Vaižgantas. Širdis išsiplėte kurtu visu džiaugsmu priimti, net sprogti, bet tik namie nurimus, lupas nušvitus. Sunku buvo nusėdėti vietoje. Bėgi didmiesčio gatvėmis, ir tau rodosi bėgi arčiau tėvynės, jos tarybos, jos darbų. Tačiau iš gatvių sugrįžti į viešbutį, iš pašto tuščiom rankom, be leidimo parvežiuoti." /Vaižganto Raštai, I tom., 25 psl./

Ilgesys tai veržimasis prie to, ko ilgimasi. Kliūtys trukdančios pasiekti išsilgtąjį, kelie kančią, o kančie verčie kūrėją kurti, savo kūrybą realizuoti tai, ko siekiama, ko ilgimasi, dėl ko kenčiama. Ir Vaižgantas Švedijos sostinėje stitrukęs nuo visuomeninio bei politinio darbo sukurių, tėvynės ilgesio kančias, Lietuvos Laisvės Aušros žadines ir veikiamas grįžti prie kūrybos ir didingais veizdais piešie kultūriškai atgyjėnčios ir laisvėn besiveržiančios Lietuvos paveikslą, paveikslą Lietuvos, kurią nuo Vaižganto skyrė Baltijos jūra, bet kuri visuomet gyva jo širdyje.

"Pagaliau užsidariau kambarėlyje, - rašo Vaižgantas. - Jis buvo visų mažiausias, vos pereinamas, svečias reikėjo lovon sodinti. Tik man ir nebereikėjo vietos, nukilus į kitą pasaulį, visai nebepanašų į žemės vietą. Svajonių srityje nėra sienų, nei varžymų, nei kontrolės. Ir tapo gera. Po 14 valandų per dieną rašiau senai pradėta, didžiulę "Pragiedrulių" pasaką, jei nebuvo darbo užsieninių komitete. Kančino geištas pavalgyti ir atvėsti. Keturi rėnesiai gyvenimo savo paties atsiminimų ir svajonių susidarytame pasaulyje. Ak, kam išsisomia smegenų fosforas, kam džiūsta kūno raumenys! Kam tenka grįžti į tai, kas tikrai yra!" /Vaižganto Raštai, I tom., 26 psl./

Stipriu beletristu Vaižgantas prieš pirmąjį pasaulinį karą pasireiškė savo Aukštaičių Veizdeliais. Tačiau to meto aktuelieji tautos reikalai ir redaktorius pareigos visą Vaižganto kūrybinę energiją kreipė į publicistiką, kurioje, reikie pažymėti, apstu ir beletristiniu deimenčiukų. Kero metu Vaižgantas vis dažniau ir dažniau grįžta prie beletristikos. 1914-1918 metai vaisingiausias Vaižganto beletristo kūrybos periodas. 1915 metais Rygoje jis atspausdino "Karo Veizdus". Juose yra ir novėlė "Rimai ir Nerimai", mūsų beletristikos perlas. Ši aukštaičių kaimo buities novėlė turėjo nemažos itakos tolimesnei mūsų beletristikos kūrybai, net premijuotiems veikalams. 1916 metais Vaižgantas išleido Petrapilyje "Alegorijų Veizdus" ir "Lietuvos Žodi".

Greitai į viską reaguojąs Vaižgantas negalėjo išvengti savo kūryboje nelietęs kero. Tik jis veizduoja ne patį karą, ne jo sukeltus beisumus, bet jo palietas žmonių sielas, jose sužadintą altruizmą ir artimo meilę. Keras, pasak Vaižganto, teikiąs daug nelaimių ir širdies skausmų, bet jis taip pat vėląs ir dezinfekuoja žmonių širdis. Kero temomis Vaižgantas nesitenkino ir Petrapilyje grįžo vėl prie "Aukštaičių Veizdelių". Parašo "Juodžiaus Kelmą", "Valerą Braziulį", "Kvėlių Ašeres", "Lietuvos Žodi". Šie veizdeliai vėliau buvo įjungti į "Pragiedrulių" III-čią tomą, pavadintą "Vaduvų Kraštes".

Žymieji mūsų tautinio atgimimo veikėjai šakotos asmenybės, jie anot mūsų liaudies patarlės, devynių amatų žmonės. Tokius jos darė gyvenamasis laikotarpis, kai kultūriškai atgyjančioje tautoje gyvenimo skėsdien kėle šimtus įveiriausių reikalų, o jiems tenkti trūko patyrusių žmonių, kaip per metus reikėjo pasiekti tai, kas kitų laisvų Vakarų Europos tautų buvo siekiama dešimtmečiais. Ir Vaižgantas buvo devynių amatų žmogus. Jei jis būtų gyvenęs normaliais laikais, be ebejo, visą savo energiją būtų skiręs grožinei literatūrai, prie kurios jis linko nuo pat mokyklos suolo ir kuriai turėjo neginčijamai didelį talentą. Kai tik Vaižgantas kiek daugiau atsipalaiduodavo nuo visuomeninių darbų, tuojuo jis griebdavosi dailiosios literatūros.

Vaižgantas lietuvių literatūroje buvo gražiai pasireiškęs savo "Aukštiečių Vaizdeliais", kurie rodo didelį jo pastabumą ir nepaprastai puikų savo gimtojo krašto gamtos, žmonių ir jų papročių pažinimą ir didelį talentą juos stiprais meniškeis vaizdais atkurti. Tačiau Vaižgantas tais savo vaizdeliais nesitenkino ir svejojo sukurti didesnę veiklą, vaizduojanti lietuvių tautos kovas dėl savo kultūros. Vaižgantas labiau, negu bet kas kitas, buvo brendęs tokią veiklą sukurti: jis veiklus dalyvis lietuvių tautos kovų dėl savo kultūros ir laisvės, jis puikiai pažinojo visą Lietuvą, o ypač savo gimtuosius Aukštaičius ir Žemaičius, kur jam teko apie dešimt metų įvairiose vietose dirbti kunigo darbas.

Pasiryžęs kurti kultūriškai atgyjančios ir laisvės siekančios Lietuvos poveikslą Vaižgantas iš pradžių buvo ketinęs jam panaudoti savo "Aukštiečių Vaizdelius". Tačiau ankščiau sukurtą vaizdelių jis su savimi neturėjo/jie buvo atiduoti Vilniuje J. Rinkevičiui išleisti/ ir tremtyje jų negalėdamos gauti atsisekė nuo pirmojo savo sumanymo, "Aukštiečių Vaizdelius" palikdamos tolimiesiems "Pragiedrulių" tomams, o pirmuosius du "Pragiedrulių" tomus, vaizduojančius Godingos kraštą/Žemaičius/jis sukurė Stockholme. Tad šie šiuo pirmieji "Pragiedrulių" tomai yra vieni sesni už trečią, vaizduojanti Vėduvų kraštą/Aukštaičius/ ir sudarytą iš atskirų vaizdų, tarp savęs tesusietų tik bendra kovos dėl savo kultūros ideja. 1918 m. gegužės 8 d. Vaižgantas sugrįžęs į Lietuvos sostinę Vilnių savo tautai, pasikėlusiai laisvam gyvenimui, atvežė brangią dovaną "Pragiedrulius". Šiuo savo veikalu Vaižgantas prieš 30 metų stėjo į pirmąsias didžiųjų mūsų tautos kūrėjų eiles.

Nepriklausomoje Lietuvoje Vaižgantas dar ne kartą grįžo prie "Pragiedrulių", juo toliau tęsdamas. "Šeimos Vėžiai" yra trečioji "Pragiedrulių" dalis, su pirmosiomis dalimis jokio kompozicinio ryšio nebaturinti. "Šeimos Vėžius" su "Pragiedruliais" besieja tik lietuvių kovos dėl savo kultūros ir lietuviškumo išlaikymo idejos ir pastangos. Taip pat ir savo apysaką "Dėdės ir Dėdienės" Vaižgantas buvo numatęs įjungti į tolimesnius "Pragiedrulių" tomus.

Dar ir šiandien "Pragiedruliai" yra vienintelis veikalas, kuriame taip plačiai vaizduojamas visos Lietuvos gyvenimas, kuone ne visų luomų, profesijų ir amžių žmonių, jų išgyvenimai ir darbai, kuriame keliama tiek daug idėjų ir sprendžiama mūsų tautai tiek daug aktualių klausimų. Kompoziciniu ir stilistiniu atžvilgiu, "Pragiedruliai", be ebejo, galima padaryti kai kurių priekaištų, tačiau jie nemazina jų literatūrinės vertės ir reikšmės mūsų tautai. Vaižganto "Pr" netik parodomai veiksniai, skatinę mūsų tautą kultūriškai atgyti, augti ir stiprėti, bet taip pat giliai ir plačiai paveikduota visa Lietuvos kaimo buitis ir lietuvių kaimiečio siela.

Tremtiniui skaitytojui "Pr" teikia daug skaidrios nuotaikos, artina ir sieja jį su išsiilgta tėvyne, žadina šviesių vilčių iš tremties grįžti į laisvą Lietuvą, kurios laisvės seculutės vienos kitas pragiedrulis jau ir šiandien mus pasiekia.-

V a i ž g a n t a s

N A P A L Y S D A R B U S D I R B A

(I Š "P r a g i e d r u l i ų")

Nepavykus sūnus Napoleono padaryti nei amatininku, nei mokslo vyru, arba ponu (lietuviams tasia), tėvas Benediktas Šešiovilkis vežės jį iš Vilniaus atgal namo į pašvenčius. Prisipykęs, prišioręs kelyje, į pa-
baigę kelionės senis jau gerokai atvėso. Tačiau paliko kietai užsispyręs
taip "Napali" įjungti į darbą, kad jisai atidirbtų už visus sugaišintus
šešeliuos metus. Ir smarkiai užsivylė, tikėdamas pasigerėsiąs "ponaičio"
kankinimu.

Būdamas pačiame gražume amžius ir sveikatos, Napalys Šešiovilkiu-
kas tapo į sodžius buitį sugrąžintas, lyg žuvis į tyrą vandenį, o ne pa-
leidūnas sūnus į nedoro pono kiulininką. Tiesa, ir jo "ponas" - tėvas
buvo tiek pat užverus, kiek ir ano paleidūno; visdelto čia dirbti buvo pa-
togiau; ne kiulidėje, tik tikroje, pilnoje poezijos gamtos šventykloje.
O Napaliui Dievas buvo davęs daug jausmingumo ir liepęs juo tegyventi.
Tad gyveno vienas gamtos išpūažiais, jois buvo turtingas ir kurį ne kurį
laiką visiškai laimingas.

Būdamas pačiame gražume amžius ir sveikatos, sodžius ūkio darbų
Napalys taip pat karštai griebė, kaip karštai griebdavos kiekvieno nau-
jo darbo. Jo sugebėjimas viso tinkamai padaryti buvo nuostabus. Iš mąžens
į mokslus skiriamas, nors darbus jis tedirbo prišoktinai, atostogų laikais;
daugiau svavalydomas, ne kaip mėgdamas, vis dėlto nebereikėjo jį mokyti:
neilgai trukus, visus ūkio darbus dirbo tokiu pakabnu, tokia lengvybe,
lyg tai jam buvo tikra "ūlionė", o ne vargas.

Svilpudamas, ainiuodamas ar šioip jau visokius smojingus daiktus
burbuliudamas, Napalys arė dirvą, plovė šieną, kėlė kūrę, mėžė mėšlą, né
kiek ne prasčiau už tikruosius darbininkus samdinius. Da geriau, nes kan-
trių, didesniu patvarumu. Nei namiškiei, nei kaimynai nebuvo iš jo bent
kada išgirde:

- Sunku, kad jį devynios... Ak, kad privargau... Ak, kaip gerai
būtų pasilsėjus...

- Užtat ir Šešiovilkių samdiniai niekur nebenorėjo beiti vieni patys
be Napalio. Drauge išėjus, žiūrintį tą daily piono ir kraujo jaunikių,
besiklausant svavalingų jo burbuliavimų, ir patiems darbaiėjo lyg nejučio-
mis, neatsibosdami, nepakyrėdami.

Né anksti rytą nereikėjo jį kelti. Visai ne dėl to, kad nebūtų
kam dirbti; tik kad pavasario ar vasaros rytas perlubai vylingas. Šoks iš
lovos Napalys, mieguistas. Jaunam daugiau reikia miego; per sulėtekį gi
jis saldžiusis: rytmečio miego valanda atstoja dvi, tris valandas vidu-
nėčių. Sverkukliuoja nabaželis; štai štai, apvirs atgal į išildytą
patalę. Bet ne, persiveikia; lenda su viso baltaplauke galva į praustuę
tik psemto šalto vandens.

-- Brrr ... užšioja, vis delto prausias, o--jaujas kraujas muša į veidą; veidas degte dega, ausys liepsnote liepsnoja; patrikτος mudyklėje. Napolys jaučia, kaip paraušo visa prausiamo burnos ir sprando oda. Ryto vėsumas suvirpino visą kūną. Nusipurtė. Ir tuoju sujudo, atbėgo neoptinęs kraujas į visą odą. Nelyginant, bitės, pajutusios pavojumą iš oro. Pasišiūrėjo pro lūdas. Kas čia? Nieko nėra? Tai ir ačiū Dievui, būkite viduje visos ramios ... Ir nebešalta.

-- Im--iš arkliedės sotų arklių. Jis rytą taip pat nerangus. Eina, atsispirodamas, pasiražydamas, skutinę koją ištiesdamas. --

-- Na, na! Ne vogis veda, ką čia eini koją atkišdamas? Ar persergersti mane, kad-tave vogis? Tai galimas daiktas - tu geras darbininkas. Tik oš tavęs nepaleisiu, nebijok! Krūšte pasaulio pavysiu ir vagį pasmaugsiu... Eikš šį, eikš!

Žirgelis eina, gėrdžiai atsigeria tyro šalto vandenėlio; pasipurto, iš pradžių vienuis karčiais, paskui ir visu kūnu; pajutęs ant savo nugaros jauką vieką, pilną gyvybės, visiškai atsipeikėjo ir jau spėrčiu, nebe tingiu žingsniu žengia ten, kur vakar poliko plūgą ir nebaigtą vorską.

Aptink viskas atbunda ir ima Napolį džiuginti pakeliui.

-- Štai, žvirblis purtelėjo iš patėpės ir taip pat nusikratė, kaip Napolys ir jo žirgelis. Napolys jį prakoibino:

-- Ką? gera buvo su patele pūkų paduknyje?

Žvirblis neatsakė. Tik pateistuvingai žvilgterėjęs į Napolį, spurstelėjo į tvorą savo papūrusio apdaro plunksnelių pasitaisyty.

Štai, juoda sučiurusi ir pikta, kaip ragana, koivnų senutė. Jikrest krest į vieną šalį. Kąžin ką atsiminus, dribt dribt į priešingą šali. Sustojo, mostelėjo ranką; lyg ir čia paklydusi; burbtelėjo kąžin ką kąžin kam ir sugrižo atgal nėmelin. Iš ten girdisi piktas viedrų dunksenimas ir nervingos katilėlio ranko džėnėjimas.

Napolys norėtų ir jai šūktelėti:

-- Senel, senel! Bene padėti?

Tik bijo, kad nepibartų. Iš jos tai, neilgai trukęs, gausi.

-- Štai mergaitė iš patalo, lyg bernelio elamonėta, išsprunka. Nusi-gandus, bailinga, bet linksmą. Tik visi gausūs plaukai pušine padrikę; ir drapenų permaza. Matyt, manė vienai akimirksniui teisšoksioti pašalėn ir sugrišianti apsigerbtų.

-- Napolys ir tai pamatė: jis viso matė ar atspėjo, ir šūktelėjo, padaidydamas ranka:

-- Štiš, miego perekšle! --

Ir mergelė, lyg šūviu šauta, išnyko atgal į svirnelį.

Štai, vištelė peranksti išsiruošė lesinėtų. Norėtų kapt kapt; tik mieguisto dar nieko nemato ir dvokinėja; it anoji senelė.

Ir ima Napolį juokas, kad jis, arkliukas, žvirblelis, mergaitė, senutė ir vištytė, visi tokie panašūs miegučiai; lyg vardois tesiskirtų; o ne veislėmis; lyg tik reiktų jų kalbą prakoibinti, ir jie visi vienodai atsakytų, taip pat jaučia, tuo paties susisieloję, tuo pat džiugiąsis.

Ak, kaip gamtos mokama viso pinti į vieną vienumą!

-- Dirvoje Napolys užkabino už brankto vaikčiū. Na! Arklelis stipriai patraukė; galingai veža pečiū; norąs riekie tokią lygią; vienodai storą, vienodai plėčią velėną. Ji lygiai gulo ant kitos, pirmiau atverstos velėnos. Ne guža, tik šliejos. Napoliui rodos ir ji pajuntanti rytmetį, nugaruojanti nakties miegą ir jau linksmą imanti gerti šilimą, kol nepa-

- 9 -

džius kiurši ir neims trupėti, išpūrenta:

O paskui jį, ortojo, špuokiukas gakt gakt, vabulėlius rinkdamas. Šunelis Pilkis poliukomis, svovlingai šoko ant mėlynai soindinčio paukščio. Paukštelis, plast-plast tof tof, bet tų pat vago.

-- Pilki, ar pasiutei? Na, ką tau bloga dore mūsų sodelio švilpi-kas? Ar tau negėdota? Juk tu vabulėlių tu vis tiek neėsi. Jų nė nerasi. Kas kita mėslavabalių ar karklavabalių vikšrai? Tie, bra, geri: trumpi, stori, kaip slyvos; kieti ir riebus. Yra ko pakramtyti ir už dantų lieka. Tik jų pasitrūkiosi rudeni, kai imsime pūdyti ar bulves orti. O dabar jų nėra. Supranti, Pilki?

-- Napolys burbučiuoja, Pilkis supranta. Imi splink šokinėti, taikydamos pirmutinėm isikibinti į turėkles. Bet gauna atkalo ranka per ausį.

-- Eik šalin, dykini! Man ne laikas su tavimi prisidėti. Ot, pauk, paleisiu pasiganyti, tai pažaisiva..

-- Pilkis ir tai supranta; pakrato galvelę ir šaute nušona priežiu, ten pasergėjęs kiškelių liuoksint ir striksint.

Žlio-žlio-žlio šykščiai plyštų velėna, verčiamą nuo susigulėjusios, sutriptos žemės. Rodos, koks vienodai nuobodus darbas. O ne! Žiūrėk, koks gėmtos įvairumas.

Ir Napoliui negaili, kad nutraukė dantį miego:

Eina į šv. Joną. Pats mėtonusis laikas. Šilta. Napolys, kaip ir kiti žmonės darbininkai, baltuoja vienas marškiniiais. Dirvos stovi įvairių mūrų. Pievelės, pantiškos, ežios, visos, kas tik buvo plūgu nepalies-ta, storai užsinešė tarpia žole. Napoliui rodos tai vienos pačių angelų sudarytos buketas.

Pačiais pačiais duknomis paklota stori, tirštai sužėlusiai pieva-žolė, lygtankio eželine yilna vikvilis. Tai kur gražiau, neg kai žmo-nės susidaro kreželių puikių puikiusių žiedų, o pakloja jiems rudų sm-monų. Nevaizdi to pievažolė, bet tikroji gyvulėlių sotis: Iva ortojo dar-bo vaisiai - visai valstybei.

Aukščiau iš tankyno linksmi kiškė raudonos ar baltos savo galveles sveikatingi dobilai ir atsidadėję klauso, kaip prabėždomis šneka gretimieji jų kaimynai - skeltoširdžiai žvaginiai, anksti pržystantys, greit ir vys-tantys. Padžiūvusių, visų laikų nenukrentančių širdelių kankalėlių kekės žvango, bet vėjeliui poputus.

Napolys stebisi, kaip tai visų kraštų lietuviai galėjo pažinti "žolę" - "žvangerį": aukštaičių = žvangučiai, žemaičių = žvaginiai. Juk žvango tik metaliniai daiktai. Napolys tiria kiekvieną augmenėlį skyrium - nė vienas nežvango; o brendi per juos, vilkdamas kojas; žvango sausūs ir bėsiurbalsu. Jis prikrenta prie žemės, vėjeliui pučiant, ir aiškių aiškiusių girdi visų pievų skambant. Taip, lietuvių esama muzikalių: žolė turi savo metalinį balsą.

Į pačių viršūnę pasistiepa pilnagrūdžiai kmynai, šluotbarzdžiai šiukštai, smilgos, arebančios šarėlės. Čia pat ir karčiosultės neėdomos geltonosios. Jų smulkūs, retai antkėstų šakelių išmėtyti žiedeliai, nors geltonuoju skaisčiu; tačiau nėra kim malonus. Piktas ant jų už gyvulėlius, kam jiems skanesnį šarėlių apkartina.

Geltonosios - lyg atkaklus nenudėlis. Vėsi j. nekenčia. Vėsi j. jį neprietelingai žvilgsi. Gi jis išsižergs negraži, išsipręs plėči ir stovi, lyg tyčiodamos:

— Ir ką gi man padarysite? Aš noriu nusišpiauti ant visos gražios jūsų sutartinės! Stovėsiu, veisiuos ir dar jas nukolėsiu! —

Nukolėti nenukolės: perrėto šakelių, perskysto lėvelių. Bet savo žiedų, iš tolo žiūrintiems, tikrai, uždengia visų kitų versų įvairybę. Ir sako: pieva geltonuoja, ne marguliuoja. Nė pėlys šiomet rengis anksti nukirsti pašvenčius, kol geltonosios neišbėrė savo sėklų. Sako, bene bus jų kitą versų mažiau.

Rengis naikinti. Gi ką yra, loimins ir jos, džiuogiš ir jomis. Niūgi Dievas be reikalo būtų jos padaręs? Gal ir jų reikia gamai versų, sudarant vieną ištisą Dievo buketą — pievą. —

Gi kuo geresnės už geltonąsias taip pat geltonos jaučio burbuolės? Nebent, kad jų žiedai didesni ir ne tokie skysti. Arba stobrai arkliadončiai. Jų, kad ir negardžiai, nesuėsi. — tokie mediniai. O šakniū dūlto leidžia storą, stobiai gilyn, — tikrai žuvalo karikatūra. O sausų eložiedžių — ištisos šluotos. Laug jų čia reikia! Ar nematėt!

— Kąs kita vikiči, žirniči, įvairių žiedžių vijoklių varpetiči ir tūkstančiči kitokių žiedų ir sausų žiedžių. Jie ir pasižiūrėti gražūs ir idomūs, ir suėsti gardūs, ar jie būtų žali, ar džiuvinti. Be jų ir pats Dievo buketas būtų praešus į prastos sodietės sudarytąjį: prisiskins iš darželio vienus žiedų; tų pačių didžiųjų, pačių skaisčiųjų; kietai sudarys iš jų vieną vingulvį, ir nebegražu. Perdaug. Lyg kad sukrelis perdėtų meilę miešimui. O perdelios juos laips ir šakelėmis — nors švenčiausiojai Panelei ant aukuro statyk.

— Nė pėlys gyrytė teozofus bent jau tai, kad jie kyli ir ausyli, kad mato, kad jaučia gamtoje dievybės psireiškimą. Pievai žydint, Dievo kilimu marguliuojant, einant porėję, Nė pėlį taip pat émė noras nusiimti kepurę ir keliauti nepdengtą galvą; tiek čia dailės turto; tiek grožio, kad net akys iš kaktos sprunka, kad net nebsižinai, ko geriau beprisižiūrėti.

Pavasari Nė pėlys rūpestingai taikino vaikščioti vien tik išmindžiotomis vietomis, kur be reikalo nenuskandus želmens. Dabar tyčiomis drąsiai, nemandgiai brenda; brenda kur tik tankiau ir aukščiau. Jis dabar nori pasibristi grožiu, kaip girtuoklis psigeris alkoholiu. Atsisėdęs — žolė jam siekia kuone ligi juostai. Ir jam rodo pats esąs vienas dūlėlė to Dievo buketo: tulipanas, narcyzas, skikutė, karalius lazda ar kitos ilgastiebis žolynas. Jam rodo, t-sai buketas be jo nebūtų gražus, kad ir turtingas, kaip nešti gražus buketas be šiukštų ir kitokių smilgų. —

Atsigulęs ir tyčia vartos ritinėjas, norėdamas visais pajautimais justipievos gauruotumą; ne tik akim žiūrint, kojom braidant, dar šonais nugara gulint, ir ausim klausant. Tai ką, kad liks žiuožė arto guolis? Jis visą tą grožybės platybę pavizdės patiesė jam, žmogui, idant regimose diktuose pažintų jų sutvėrėją, kurs neregimas yra. Tai ką, kad pralaužta žolėlė gali nebeatsikelti? Jis dabar toks turtingas, tiek visko pilnas, ypač vilčių, kad drąsiai gali tame dalyke perdėti.

— Sakykite, koks žemės karalius gufi ant tokio kilimo? Koks sudėjęs, artistas dailininkas jam tokį kilimą išaus? Nė pėlys jūnta, kaip skaužiči plečiasi žiūgsmu jo širdis ir pučiasi šnervės. Jūnta, kaip pats auga, didėja, perauga pačius karalius, ir ne vadinu savęs megalomanu: bene jis ne tikras gamtos karalius?

- 11 -

B e r n a r d a s

B r a z d ž i o n i s

I Š T R Ė M I M O Ž V A I G Ž D Ė

Tėvyne, tu vedi mus žemėj svetimųjų,
 Tartum Išminčių neužgęstanti žvaigždė, -
 Mes giliai naktį girdim ryto aleliują.
 Ir su tavim - karaliai, nors skurde.

Ir su tavim mes ištrėmimo nešam našta
 Ne kaip vergai, ne į kapus, - kaip milžinai!
 Ir kai tiesa, kaip skęstas laivas, žemėj mažta,
 Mes tikim, tėviške, tik tau, tik tau vienai.

Mes tikim tavo aukurų ugnim šventąja
 Ir tavo tūkstančiams nemirštančių širdžių,
 Mes tikim tavo amžių kraujo srovę gają
 Ir tavo vardui, pauoštam dangaus žvaigždžių!

Ir tavo vardui niekur mes lygaus neradom -
 Čia, kur tuščios garbės griuvėsiai ir kapai,
 Skambėjo jis kelionėj mums kalnų kaskadom,
 Skambėjo jis skambiau, nei katedrų varpai.

Skambėjo jis skambiau, nei skamba milijonai,
 Ir iki Nemuno mus vesdamas skambės,
 Kur bręsta protėvių rūgių šventoji duona,
 Jis, žodis laisvės mūsų, laimės ir garbės!

Tu, žodi laisvės mūsų, Lietuva tėvyne,
 Pro vergijas ir pro karus ir pro marus,
 Kaip drobių raštuos lino žydinti mėlynė,
 Kaip sietuva gilus, šviesus ir neramus.

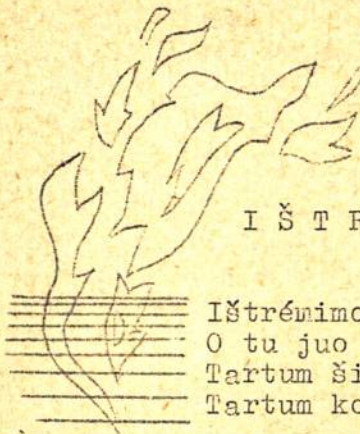

- 12 -

Bernardas

Prazdžionis

IŠTRĖMIMO KELIAS

Ištrėmimo kelias taip apkarsta,
O tu juo be poilsio eini,
Tartum širdį neštumei į karstą,
Tartum kojas degintum ugnį...

Ištrėmimo kelias buvo skirtas
Daugelio mažų tautų sūnams,
O pasaulis šoko tartum girtas
Ir ugnies kardu grasino mums:

- "Atiduokit žydinčias sodybas,
Atiduokit ošiančias marias
Ir laukus, kur rugio žiedas žydi,
Kalnelius ir klonius ir girias..."

Ir atsakė tie, kurie kalneliuos
Po kautynių ilsis milžinai:
- Kaip didvyriai neškit savo dalią,
Kaip, dievai gyvensit amžinai!

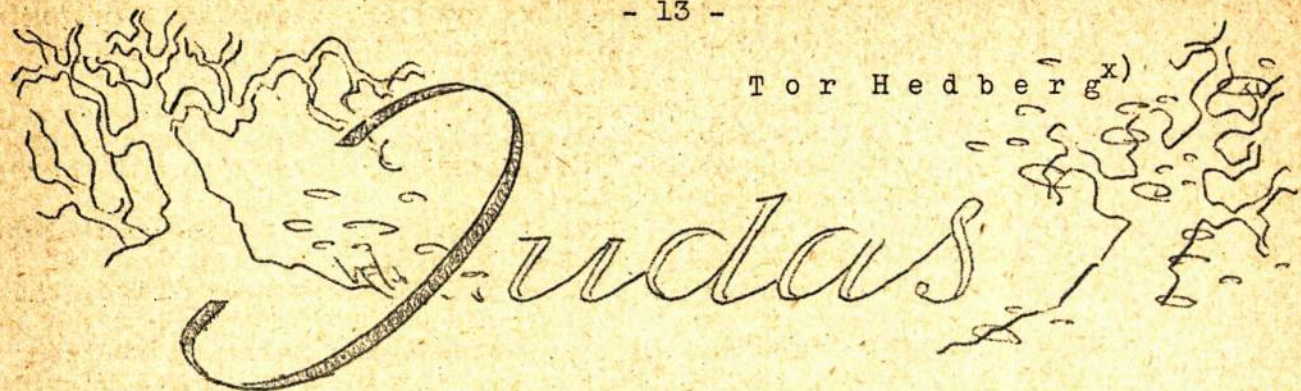
Kriskite prie vartų - neatkelkit,
Kriskit prie šaltinio - jis krauju
Pavers savo gelmę šalta, skalsią
Ir tyra srove negirdys jų...

Gera bus milžinkapiuos ilsėtis,
Į akis pažvelgt tėvų dievams,
Amžiais jūsų bus dangus žvaigždėtas,
Amžina diena - vaikų vaikams.

Ir atsakė ji - tėvų žemelė,
Kaip gėlė aejuodama šalnoj:
- Eisit ištrėmimo sunkų kelią,
Klupsit pakely ir darganoj,

Vėl mane sugrižę rasit žalią,
Saulė auksą vėl žarstys languos,
Vėl puoš Sekmines žali berželiai,
Amžiais Baltija laisva banguos!

- 13 -

T o r H e d b e r g^{x)}

Vakarų horizonte stovėjo didelė, raudona saulė, o kalnai metė ilgus šešėlius. Kažkas slegiančio, liūdnos apgaubė nuogą ir šykštų gamtovaizdį toje šiltoje saulėlydžio šviesoje. Žėrintis skridinys leidosi iš lengvo ir lyg koks mirštančio atodūsis nuėjo per erdvę jam išnykus, o iš temstančio dangaus nusileido tylą į visą apylinkę, tyrilaukių tylą, gili, nesuvalkiama, bet kartu taip tikroviška, taip neišvengiama, lyg ji būtų neatskiriama nuo tamsos.

Vienuma vėl sunkiai prisilégė Judą. Tamsa ir tylą ardė jo drąsą.

--) T o r H e d b e r g (1862-1931), filosofijos daktaras, 1910-1921 Karališkojo Dramos Teatro direktorius, nuo 1922 Švedų Akademijos narys. Jau 1884 išskilo kaip rašytojas apysaka "Aukštesnieji uždaviniai", kur autorius vaizduoja kontrastą tarp idėalaus tikėjimo ateitimi ir kasdieniškos niurios tikrovės tuo prisijungdamas prie natūralizmo programos. Sekančioje apysakoje "Johannes Karr" vaizduojamas kietas ir užsidaręs vyras, kurs gyvenime išsikovoja išorinių pasisėkimų, bet jam niekaip nepasiseka įgyt žmonos ir sūnaus atsidavimo. - Hedbergo susidomėjimas žmogaus sielos kovomis skiria jį nuo tuolaikinių švedų rašytojų. Tas ryškiai jaučiama ir vaizduojant Judą asmenį apysakoje "Judas", iš kur ir šis fragmentas yra paimtas. Judas žmogus kupinas tragiškų kontrastų. Jis myli Jėzų gaivalinga, pavydžia meile, bet negali užmirsti ir savęs, o negalėdamas ta meile tik vienas pats pasinaudoti, jis išduoda Jėzų. Ir tik išdavikiško pabučiavimo akimirka išsiplečia jo esmė ir jis prisipildo ribų nežinančios meilės. - Atsidavimas vien tik sau sulaiko žmogų nuo laimės ir apysakoje "Torpa sodyboje", bet ir joje, kaip ir "Mėginime" iš vidaus konfliktų išauga žmogiškasis supratimas, kuriuo galima laimę grįsti. - 19 š. pabaigoj Hedbergas pereina į lyriką ir dramą. Nors jis ir oponuoja prieš Heidenstamo ir Levertino iš berupėsčių sukurta džiaugsmo ir grožio garbinimą, bet vistik nelieta svetimas tuolaikinės kartos aukštam išivaizdavimo jėgos ir grožio įvertinimui poezijoje. Savo "Eilėraščiuose" jis išreiškia suvaldančio grožio ir humaniškumo idėalą, nors pats tonas ir yra melancholiškas, rimtimi apsunkintas, liudijęs apie žmogaus vienišumą gyvenime. - Bet daug reikšmingesnis yra Hedbergas dramoje. Dramoje "Gerhards Grimas", parašytoje baltomis eilėmis ir proza, autorius vaizduoja kovą tarp gyvenime pasirinkto darbo ir meilės moteriai. Bet pati geriausia iš Hedbergo dramų yra "Johan Ulfstjerna", vaizduojanti 20 š. pradžios neramumus Suomijoje. Sename poete Ulfstjerna, kur pakyla iš savo nusmukimo ir įvykdo didelį darbą, autorius sukūrė stiprų, gyvą asmenį. Iš kitų dramų paminėtinos "Grižulo ratai" ir "Persėjus ir slibinas".

Jam atrodė, lyg šalia savęs jis jaučia kažką svetima, nematoma, nesuvokiama, kažkokią savotišką, slėpiningą jėgą, pripildžiusią erdvę aplink jį. Atrodė lyg jo likimas ištirpsta į jos užburto ratą, surišamas, kad pakiau niekada nebegalėtų išsilaivinti. Jis jautė, kad kažkas surakino jį pančiais, kažkas, ko jis negalėjo matyti, negalėjo suvokti, kažkas, kas išnyko nežinioje jam panorus pasipriešinti, bet tas kažkas vis dėlto buvo nuolatos ten, nepabėgamas, nieštyriamas.

Jis nusišluostė nuo prakaito sudrėkusią kaktą ir mėgino nustelbti tą baimą, dėl kurios jo širdis taip smarkiai plakė.

- Aš tikrai sergu, - galvojo jis, - čia juk nėra nieko kito, kaip tik aš!

Bet ir ši mintis išgąsdino jį, jam atrodė, kad kažkokia svetima būtybė išvilko į jo rūbus, būtybė, kurios jis bijojo. Jis norėjo bėgti, bėgti nuo savęs. Pet ar jis galėjo nuo savęs pabėgti! Įsiutimas pagavo jį, jis sunėrė rankas prieš... jis nežinojo prieš ką, prieš save patį -- prieš viską -- jis sušuko:

- Taikos aš noriu, taikos! Su jumis aš neturiu jokio reikalo! Taikos aš noriu, taikos!

Balsui nuaidėjus, jis pasijudino, širdis sustojo krūtinėje. Ar tai tik išivaizdavimas... ar balsas toli nešaukė jo vardo? Jis pusiau atsistojo ir drebančiu balsu paklausė:

- Kas ten? Kas mane šaukia?

Jis pasiklausė, bet aplink buvo tylą. Tada jis mėgino nusijuokti ir tuo nuvyti išivaizdavimą, bet juokas mirė jo lūpose, nes balsas šaukė toliau, dabar jau arčiau... visai arti:

- Judai!

Jis pašoko, pradėjo skeryčiotis, šaukė:

- Kas ten? Kas ten?!

Tartum visa erdvė prisipildė balsų -- raginančių, grasančių -- ir jie visi šnabždėjo:

Judai! Judai!

Nesulaikomos baimės pagautas jis pradėjo bėgti, nežinodamas kur, kiek kojos nešė, manydamas, kad tyrumų demonai jį persekioja.

=====

Kiek ilgai jis klaidžiojo, jis nežinojo, nežinojo nė kur dabar atsidūrė. Ir tik staiga iš karto nepaprastos ramybės jausmas užliejo jį ir nuvijo jo baimę. Jis sustojo ir apsidairė. Buvo jau visiškai sutemę ir tik gerai įtempęs akis jis galėjo atskirti daiktus vienas nuo kito. Už keletos žingsnių atrodė lyg jis mato žmogystą susikuprinsią sėdint, nepasijudinančią, lyg negyvą.

- Kas ten? - paklausė Judas, bet žmogysta nepasijudino ir jam neatsakė nieko. Jis priartėjo porą žingsnių ir dar kartą paklausė. Nepažįstamasis sujudėjo lyg iš miego ar gilių minčių pažadintas, pakėlė galvą ir prisidėjo ranką prie kaktos. Judas lukterėjo keletą akimirų, bet ir tada nesulaukdamas jokio atsakymo pakartojo pakėlęs balsą:

- Kas ten? Jei žmogus, atsiliepk!

Tada jis pajuto, kad žvilgsnis jį veria, ir nepaprastas jausmas sudrebino jį, jam atrodė, kad jis gali pravirkti dėl to žvilgsnio jėgos.

- Žmogus?... Taip, žmogus, - atsakė nepažįstamasis nuvargintu, dusliu balsu, lyg jis į jį sau tai sakytų. Po to jis vėl susikuprino lyg užmiršęs, kad Judas čia šalia yra.

Judas stovėjo valandėlę giliai susimąstęs, porą kartų pajudėjo

lyg norėdamas eiti, bet vėl susilaikė. Pagaliau jis tarė žemu, įtemptu balsu, nuleidęs akis lyg gėdytųsi ko:

- Aš nežinau, kas tu esi, pagaliau man ir nerūpi, bet ir tu juk toks pat vienišas, kaip ir aš, o būti vienišu naktį čia dykumoje yra labai nesmagu, sako, kad demonai čia prisilauko, dviem būtų daug smagiau.

Valandėlę patylėjo ir paskui vėl tęsė, bet jau šiurkščiu ir kietu balsu, balsu keistai priešingu žodžiams:

- Pabūkime draugais šią naktį ir tik šią naktį, rytoj vėl išsiskirsime ir nepažinsime viens antro. Ar sutinki? Tik šią naktį.

Jis pakėlė akis, jam atrodė, kad jis išvelgia švelnų, liūdną šypsnį nepažįstamojo lūpose, šypsnį, kurs padarė jį sumišusį... bet jis nežinojo tik kodėl.

- Tai tu dar neišmokai vienišas būti? - paklausė šis.

Judas pažvelgė į jį ir susimąstęs atsakė:

- Žinoma, kad...!

Jis pajuto, kad jį apėmė neaiškus nusižeminimo jausmas, jis norėjo save apginti, pateisinti ir pakėlęs balsą tarė:

- Aš visada buvau vienišas, visada, kiek tik prisiminti galiu. Tik nemanyk, kad aš tuo skundžiuos, ne, vienišam būti geriausia. Kartais aš galiu sau vienas juoktis, galvodamas, kad tarp tų žmonių, kuriuos aš matau aplink save, nėra nė vieno apie kurį aš galvočiau, nė vieno, kurs būtų man reikalingas, nė vieno, kurs žino, ką aš galvoju! Taigi, aš galiu juoktis iš to, bet niekas nežino, kodėl aš juokiuos.

Nepažįstamasis pažvelgė į jį giliu žvilgsniu ir paklausė:

- Tai ko gi iš manęs norėtum?

Bet Judas, atrodo, nenugirdo jo paklausimo. Valandėlę patylėjęs jis tęsė pakeitęs balsą:

- Bet kartais ir šiurpu darosi, ypač naktimis! Ar tu niekada nepabudai, žinodamas, kad esi vienas, - savotiškas jausmas, jis gali kiekvieną pabudinti.

Nemalonaus jausmo pagautas to, ką buvo pasakęs, jis pakėlė akis aukštyr ir vėl pradėjo smarkiai šaukti:

- Kodėl tu man neatsakai, kodėl tyčiojies iš manęs. kad... Ar galiu aš su tavim pasilikti, ar ne, aš tau netrukdyčiau, aš taip nuvargęs, aš užmigsiu --- ar galiu pasilikti?

Nepažįstamasis pajudėjo, norėdamas lyg atsistoti, bet susilaikė ir vėl susikniaubė.

- Daryk, kaip nori, - atsakė jis.

Tada Judas apsidairė vietos, kur galėtų pailsėti. Ir kaip tik tuo laiku, kada jis ruošėsi gultis, susilaikė staigaus įtarimo pagautas. Įtartinais peraktėmis nepažįstamąjį ir paklausė:

- Ką tu čia veiki? Kodėl tu vienas dykumoje?

Šis, atrodo, vėl buvo jį užmiršęs, nes tepasijudino tik jo balsą išgirdęs:

- O kam tau reikia žinoti? - atsakė jis. - Gulkis ir miegok!

- Negulsiu, kol nepasakysi. Kas tu esi?

Savotiškas žvilgsnis pasirodė nežinomojo akyse, jis pajudėjo lyg norėdamas atsistoti, bet vėl susilaikė ir tarė:

- Mano vardas Jėzus, esu iš Nazarėto.

Į Judą pažvelgė jis nepaprastu, giliu žvilgsniu. Šis gi buvo savo žvilgsnį tolyn nukreipęs, pastovėjo valandėlę abejingas, kovojo su savimi ir paklausė:

- Ar tu pažįsti Joną, kurį krykštytoju vadina?

Jėzus : giliu žvilgsniu pažvelgė į jį:

- Taip, aš pažįstu jį, - atsakė Kristus iš lengvo.

Judas staigiu tonu kreipėsi į jį:

- Tai gal tu vienas iš jo mokinių? Sakoma, kad jie ieško vienumos pasninkauti ir marintis. Atsakyk man, ar tu toks esi?

- O įeigu taip ir būtų. Bet kam tu klausi? - atsakė lyg norėdamas išvengti Jėzus.

Judas pažiūrėjo į jį rūščiu žvilgsniu ir nusisuko eiti, bet Jėzus atsistojo, nuėjo paskui ir jį sulaukė:

- Palauk! - tarė jis. - Ką gi tau Jonas padarė?

- Aš neapkenčiu jo! - staiga sušuko Judas. - Aš garbingas žmogus, o jis mane apšmeižė, jis ... aš neapkenčiu jo, aš neapkenčiu ir tavęs, jei tu vienas iš jo ...

Jėzus pastovėjo valandėlę giliai mintyse paskendęs.

- Taip, Jonas yra kietas! - lyg pats sau suniurnėjo jis, bet tuoj atsitiesė, uždėjo ranką ant Judo pečių ir pažvelgė jam gilai į akis.

- Paakyk, neapkenti tu manęs? - paklausė jis.

Šiurpas perėjo per Judo kūną, nustebęs pažvelgė į Jėzų ir tylėdamas nuleido akis.

- Nesibijok, aš tavęs neprakeiksiu. Tu nuvargęs, gulkis ir miegok, naktis jau taip toli nužengus.

Judas tylėdamas paklausė jo. Visas jis iš karto pasikeitė. Jis ir pats tai pajuto, nujautimas liepė jam klausyti nenugalimos jėgos, bet tas nujautimas nekankino jo, jis teikė jam saugumo ir ramybės. Jis girdėjo nepažįstamojo žingsnius šalia savęs. Pagulėjęs valandėlę, jis pakėlė galvą ir iš lengvo paklausė:

- Ar tu ketini budėti?

Jėzus sustojo prie jo ir atsakė:

- Taip, aš budėsiu.

Jo balsas buvo sunkus ir kančios suspaustas drebėjo.

Judas vėl atsigulė ir užsitraukė ant galvos apsiaustą. Tas pats saugumo ir ramybės jausmas buvo jį apėmęs, bet jis buvo susiliejęs su liūdesiu, sunkesnis negu pirma, kada saulė leidosi. Ir su tuo liūdesiu jis užmigo...

Ilgai miegojo Judas, kietai ir be sąmonės. Auštant jo miegas darėsi neramus ir karščio pilnas nerami baimė, baimė kažko grasančio, neišvengiamo, jis norėjo bėgti, kovojo, grūmėsi --- veltui! Tada iš karto dingo jo baimė ir jis pabudo tylus ir ramus.

Jis pajuto, kad kažkas pasilenkęs šluostė jo nuo prakaito sudrėkusią kaktą. Jis pakėlė akis ir pamatė veidą ir nuo tos valandos neišdildomai įsmigo jis jo atminime. Išbalęs, sudžiuvęs veidas, juodi garbanuoti plaukai kritę ant pečių. Koks savotiškas kontrastas tarp galingos kaktos, griežtos, beveik grasančios, virš antakių ir lūpų silpnųjų, švelnių bruoželių. Bet nepaprastai giliame žvilgsnyje susiliejo tas kontrastas į nepaprastą grožį. Ir iš tų išbalusių, išdžiuvusių bruožų tryško šviesa, šviesa kalbantį apie perkastas kovas.

Judas nustebęs stebėjo tai valandėlę ir tuoj vėl užmerkė akis. Jis manė, kad sapnavo ir instinktyviai jautė baimę pabusti. Tada jis pastebėjo, kad Jėzus atsistojo ir atsitolino nuo jo. Jis vėl atmerkė akis ir

atsitolino nuo jo. Jis vėl atmerkė akis ir atsisėdo.

Dar buvo neišaušę, tik rytiniame horizonto pakrašty pradėjo silpna žarelė danguje.

- Ar tu atsitolini nuo manęs? - paklausė Judas. Jam vis dar atrodė, kad jis tebekalba sapnų be savo valios ir minčių.

Jėzus sustojo ir atsigręžė.

- Taip, - atsakė jis, - turime skirtis! Tu juk taip norėjai, - pridėjo jis šypsodamasis.

Judą vėl apėmė nusižeminimo, o gal nedrąsumo jausmas.

- Ar aš tada tavęs daugiau nebematysiu? - paklausė jis iš lengvo visai nepažvelgdamas į jį.

Jėzus susimąstęs pažvelgė į jį.

- Gal būt! - tarė jis. Valandėlę skendo jis mintyse, užmiršdamas viską aplink save. Judas pamatė, kaip ano žvilgsnis prabėgo pro jį ir nuklydo toli toli. Pavydo jausmas užtemdė jo mintis. Jis vėl atsigulė ir akis išmeigęs piktai žiūrėjo prieš save. Valandėlei prabėgus, jis išgirdo nepažįstamojo balsą:

- Kaip tavo vardas?

- Judas! - atsakė jis visai nepažiūrėjęs.

- Judas, - pakartojo Jėzus ir valandėlę atrodė lyg šešėlis būtų užslinkęs ant jo veido. Bet šešėlis vėl greit pranyko ir jis tęsė:

- Taigi, Judai, kai tu pajusi vidaus raginimo balsą, ateik, aš tavęs lauksiu.

Ir jis iš lengvo vėl nuėjo tolyn.

Judas žiūrėjo į jį, kovojo su savimi. Jis jautė vidaus balsą, raginantį atsikelti ir eiti su juo, bet kažkokia nežinoma baimė paraližavo jo valią. Pagaliau jis pradėjo smarkiai šaukti:

- Tai kas tu toks? Kur aš tave surasiu?

Jėzus vėl stabtelėjo ir tarė:

- Kai ateis laikas, surasi tu mane.

Atrodė lyg jo veidas spinduliavo ir jo povyza augo. Jis paženėgė porą žingsnių prie Judos, pakėlė ranką ir tarė:

- Atsimink, Judai, tu neturi neapkęsti!

Paskui jis nosisuko ir greit dingė tarp uolų.

Nebegalėdamas jo ilgiau matyti, Judas vėl atsigulė ir kietai įmigo.

Vis šiltesnis rausvumas kilo laukiant pasirodančio dangumi, prie rytinio horizonto rinkosi lengvos debesų rūkas, vilkdamas su savimi vis tamsesnę purpurinį ruožą per vaizkų orą. Silpnas dienojimas sklido po apylinkę, nakties vėjas buvo palioves ir visa gamta lyg nustebus išėjo ateinančios saulės pasitikti.

Judasėjo pirmyn nuleidęs akis, visai nekreipdamas dėmesio į prasisiveržiančią dieną. Kad tik greičiau atrastų jį! buvo jo vienintelė mintis.

Pradėjo žerėti aukšta kalno viršūnė, paskui kita ir dar kita, šviesa leidosi žemyn kalnų šlaitais, vis arčiau ir arčiau žemės, o ten apačioje lyg giliame katile tiesėsi juodas, blizgantis Genezarėto paviršius, o kitoje gi pusėje virš tankiai sužėlusių klonio duburių dar tebesiilsėjo gilus šešėlis. Ir taip tarp rūkų pradėjo kilti didelė raudona saulė, visos gamtovaizdis skendo spinduliuojančiame, užburiančiame žerėjime. Bet

rūkas greit išsisklaidė, akimirkos užbūrimas dingo ir aplink dienos blaičioje šviesoje vėl iškilo niuri, tuščia tyruma.

Ir tik tada Judas pakėlė akis, toji tuščia tyruma veikė jo mintis raminančiai, stiprino jo krūtinėje gimstantį pasiryžimą. Ir tik staiga jis išvydo netoli savęs Jėzų, sustojo ir nenuleisdamas akių žiūrėjo į jį.

Jis stovėjo kalniuko viršūnėje, šluostėsi prakaitą nuo kaktos, buvo truputį palinkęs ir sunkiai pasirėmęs lazda, lyg būtų nuo sunkios kelionės išvargęs. Jis žiūrėjo Genezareto ir ir krašto katoje jo pusėje link, bet palengva išsitiesėir vikriais žingsniais leidosi žemyn Judai priešpriešais.

Šis gi laukdamas matė jį ateinant, bet buvo visai ramus. Jį buvo apėmus savotiška toliaregystė, jautri nuotaika. Pirmu akimirksniu išvydus Jėzų, jam atrodė, kad jis buvo visai pasikeitęs, kad jis nebebuvo tas, pasakui kurį jisėjo ir kurį mylėjo. Bet šis išpuolis palengva išnyko Jėzui vis artėjant. Jam dabar pasidarė aišku, kad jo paties jausmai pasikeitė, kad jie nebebuvo tokie šviesūs, laimingi, kaip pirma, bet gilesni, vidujinesni. Jėzaus žvilgsniuose matė jis vidaus raginimo balsą ir jam atrodė, kad Jėzus suprato tą vidaus balsą.

Jėzus buvo jau jį pamatęs ir pamojo ranka ateiti prie jo. Jis atrodė išbales, nuvargęs, bet linksma ir šviesia šypsena Judas matė jį artirantis.

- Žiūrėk, Judas! - tarė jis. - Taip anksti atsikėlęs. Kodėl tu nemiegi?

Judas pažiūrėjo į jį ir atsakė:

- Viešpatie, o kodėl tu nemiegi?

Jis pamatė, kad šešėlis perbėgo per Jėzaus veidą, bet tuoju, lyg drovėdamasis savo drąsumu, tęsė:

- Mes seniai tavęs laukėme! Kodėl tu neatėjai pas mus?

Jėzusėjo toliau savo keliu Judą lydintis. Jis sustojo ir tyliai giliu žvilgsniu pažvelgė į Judą lyg svarstydamas, ką turės atsakyti.

Staiga Judas pajuto skausmą savyje, jam atrodė, kad kažkas juos abu skiria. Jis parpuolė žemėn, apkabino Jėzaus abiejus rankas ir apsiaustą, lyg norėdamas jį sulaikyti.

- Viešpatie! - pratrūko jis, - aš tave myliu ir negaliu tau pasitarnauti. Nuo pat pirmos valandos tave išvydęs aš pamilau tave, tu nežinai, kiek per tą laiką, kai tu buvai atsiskyręs, aš kentėjau, tu nuolatot buvai mano mintyse, aš neturėjau ramybės, ko nesuradau vėl Tave!

Jėzus paėmė jį už rankų ir pakėlė:

- Ką tu galvoji, - tarė jis, - aš visai nemanau nuo tavęs atsiskirti.

Judas staigiu balsu miksėdamas tęsė:

- Aš noriu tau kuo nors pasitarnauti, aš žinau, kad tu laukei to - aš išžiūrėjau tui tavo akyse - pasakyk man! Mano gyvenimas tau priklauso! - pasiimk jį, Viešpatie, pasiimk!

Jo kūnas drebėjo ir kiuksėdamas paslėpė jis rankose savo veidą.

- Aš pasiėmiau tavo gyvenimą, Judai, - atsakė Jėzus švelniai. - Tik netaip, kaip tu manai. Kuo gi tu galėtum man pasiteirauti - atiduok savo tikėjimą ir meilę manam reikalui ir tu būsi man viską atidavęs. Viską, ką tu padarysi iš meilės, padarysi man.

Judas stovėjo prieš jį galvą nuleidęs. Jo viduje virė, kunkuliavo ir jausmai ir mintys, kurios išreikšti jis nerado žodžių. Jis tik tegalėjo užsispyrusiai kartoti:

- 19 -

B e r n a r d a s
B r a z d ž i o n i s

KRISTUS IR JERUZALĖS MOTERYS

- Neverkit, dukterys Jeruzalės, neverkit,
neliekit ašarom savų jaunų dienų.
Naktis jau artinas, ir saulė merkias -
ir aš kaip saulė jums ir vėl rytoj tekėt
ir kaip naktis žmogaus mirties take
je gyvasčiai už jį numirt einu.

- Cidrono kedrų aukštosios viršūnės
taip véjo laužomos nuoš ir nedejuos,
kaip be tavęs mes likusios klajūnės,
o Viešpatie, o Viešpatie, kaip be tavęs ...
Neplaks širdis, ir pilnaty mėnulis nebešvies,
ir mūsų maldos, kaip juodų varnų būrys, pajuos.

Kai vakarais šlamėt ims tamarisai
ir rožių kvapą šiltas véjas neš,
kai šiurpulys šių žemę pereis visą,
grims aukštumos, kalnai, ir uolos skils,
ir kris kruša, ir pro liūtis vaivorykšte nekils,
kas pasakys "Neverkit, dukterys, tai aš?"

- Neverkit, dukterys Jeruzalės, po skausmo aureole,
o, motinos šventųjų, ir tarnų, ir budelių visų, -
jei bus rasa ant jus širdžių nupuclus,
jei kils džiaugsmas nuo rytų lig vakarų,
jei gyvos eisit jūs iš sumaiščių, pagundų ir kerų,
neverkit, dukterys, tai balsas - "Aš esu!"

- Ne, Viešpatie, aš tik tave myliu, tik tave ir tik tau aš noriu
pasitarnauti.

Valandėlę patylėjęs jis vėl tęsė:

- Aš noriu, kad tave ištikty pavojus ir kad aš galėčiau savo gyvy-
bę už tave atiduoti!

Jėzus keistai nusišypsojo.

- Gal būt, - atsakė jis, - gali taip atsitikti! Bet ligi tol tu
neturi paniekti laimės - kas negerbia džiaugsmo, tas neturės jėgų ir
liūdesiui sutikti, o jėgų mums visiems reikia - taigi džiaukimės kol laikas.
Jo žvilgsniai klydo blizgančiose bangose pasiklojusio Genezareto
pusėn, skausmas pasirodė jo lūpose ir jis tęsė:

- Bime, grįšime į Kapernaumą.

Išgirdęs tą vardą, Judas krūptelėjo ir jo žvilgsnis aptemo.

- Į Kapernaumą! - pakartojo jis tyliai.

Jėzus pažiūrėjo į jį lyg būtų jo mintis supratus.

- Taip, - atsakė jis, - ar tu bijai?

Judas nuleido akis drebėdamas, kad mokytojo galia neišskaitytų
jo širdies.

Jis bijojo grįžti į Kapernaumą. Bet kodėl, to nė jis pats nežino-
jo, jis žinojo tik, kad bijojo.

Paniuręs, tylėdamas, neramių nujautimų kupinas nuėjo jis su Jėzumi.

F a u s t a s K i r š a

R U D E N S L I E T U V O J

Rudens Lietuvoj obuoliai raudonuoja
 Ir soduose krykštauja rudenio žąsys.
 Rudens žirnių žardai net debesis siekia,
 Rudens partizanai ir miršta ir kaujasi drąsiai.

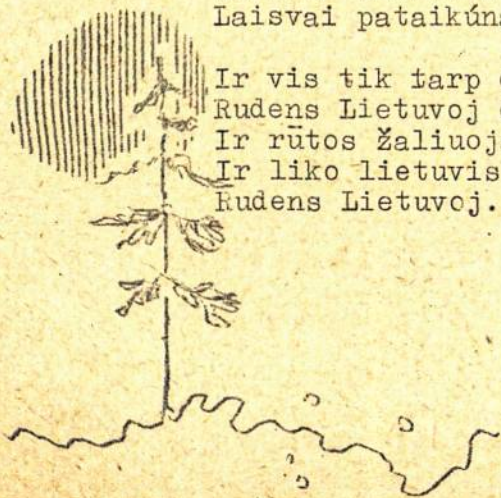
Laukais bulvienojai nutyso kaip mauras,
 Bet kyla rugiai kaip žaliukai, kaip viltys,
 Kaip mes ištremty nepalūžę troškimais
 Gyvi Lietuvoj, nors pasėti kaip nešamos smiltys.

Atvéso šilai ir pageltusios girios.
 Išdides vergėjas per kalnus klampoja.
 Ir ten prie pušelės tėvynės sargyboj
 Dabar partizano kiečiausia krūtinė alsuoja.

Rudens Lietuvoj javus kulia ir mala,
 Bet dainos neaidi ir laisvė neskraido.
 Tamsiais vakarais kai sueina į gryčią
 Tomato pražuvusių, mirusių kenčiančius veidus.

Rudens Lietuvoje tiktai žvirbliai ir varnos
 Laisvai nuo mėslyno kur nori nuskrenda,
 Laisvai komunalai praslenka pro langą,
 Laisvai pataikūnai prie viešpačių klupčiomis lenda.

Ir vis tik tarp dūmų, audrų, kapinynų
 Rudens Lietuvoj dangus liko žvaigždėtas
 Ir rūtos žaliuoja šalnos nenukastos,
 Ir liko lietuvis nuo amžių ryžtingas ir kietas, -
 Rudens Lietuvoj. -

POLITIKA BE MORALĖS - KELIAS Į KARĄ

Bolševikų apgaulių atgarsiai Amerikoje

Rašo P. D a i l i d ė

"Ginklo brolybė" su bolševikais per antrąjį pasaulinį karą sudarė bolševikams labai palankias sąlygas sėti savo sėklą Amerikos visuomenėje. Kaip dabar aiškėja iš buv. J.A.V. ambasadoriaus Bullit'o reveliacijų, prezidentas Roosevelt'as buvo įsitikinęs, kad nusileidimų politika padės jam "atversti" Staliną į demokratiją. Todėl Roosevelt'as duodavęs Stalinui viską, ko tik jis reikalaudavęs. Buvo, žinoma, numota ranka ir į bolševikų lizdus pačioje Amerikoje. Komunistai, kaip dabar aiškėja iš Kongreso vedamo tardymo, persunkė visą valdžios aparatą. Ypač daug jų išsiskverbė į State Department'ą (Užsienesinių reikalų ministeriją). Iš vedamo dabar tardymo paaiškėjo, kad vienas Roosevelt'o svarbiausių patarėjų užsienių politikoje buvo komunistas Hiss. Hiss buvo aukštas užsienių reik. m-jos pareigūnas, projektavęs ir JTO statutą ir garsiąjų Jaltos, Teherano ir Potsdamo konferencijų protokolus. Hiss buvo ir St. Francisko konferencijos generalinis sekretorius. Manoma, kad ne kas kitas, kaip Hiss pakišo Rooseveltui pragaištingą Stalini "prijaukinimo" idėją.

Dabar, kai amerikiečiai mato, kad ta idėja yra įvedusi juos į neišbrendamą klampynę, jie pradeda suprasti ir kitą savaime aiškų dalyką, būtent, kad su bolševikais bent kiek padoresnis bendradarbiavimas yra neįmanomas. Kol bolševikai užiminėjo vieną po kitos Europos valstybes, kol jie priešingai visoms žmogiškoms teisėms smaugė užgrobtuose kraštuose gyventojus, o pasauliui skelbė, kad jie "atvaduotiems" kraštams neša laisvę, amerikiečiai, savųjų komunistinių užliūliuoti, buvo linkę visus iš pavergtų tautų pareinančius skundus vertinti kaip propagandą. Bet netrukus Amerikos visuomenei teko iš tiesioginio bendravimo su bolševikais įsitikinti, kad bolševikinė tikrovė yra tamsesnė už visokią nedraugingą propagandą. Amerikiečiai gavo patirti, kad bolševikų politika nesivaržo jokiais priemonėmis, jei gu tik jos veda į tikslą. Melas, visokios rūšies apgaulės politiniai žudymai, yra tos politikos kasdieninė duona, nekalbant jau apie sutarčių laužymus ir visokius išsiuokinėjimus.

Ypač buvo pamokanti amerikiečiams Berlyno įvykiai. Iš pradžių amerikiečiai negalėjo ir mintyje prileisti, kad bolševikai, įvesdami Berlyno vakarų sektorių blokadą, ramia sąžine pasmerktų du milijonus tų sektorių gyventojų mirčiai iš bado. Koks buvo jų nustebimas, kai iš Maskvos jiems atvirai buvo pasakyta, jog ta priemonė turi tikslo - riversti juos visai iš Berlyno pasitraukti. Vadinasi, bolševikai čia sąmoningai žaidė vakarų aliantų nervais: jie tikėjosi, kad tie nervai neišlaikys bėdaujančių minių reginio. Vakarų civilizacijai tokie reginiai tikrai yra pasibaisėtini. Tik jiems išvengti vakarų aliantai pasirinko ne pasitraukimą, kuris juos būtų padaręs pajukos objektu, o maisto pristatymą lektuvais. Ir amerikiečių bei britų ryžtumas nugalėjo šį kartą bolševikų cinizmą.

Tačiau tuo Berlyno įvykių pamokos nepasibaigė. Pristatydami Berlynui maisto lėktuvais, vakarų aliantai pradėjo ilgas derybas Maskvoje dėl blokados nuėmimo. J.A.V., Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos ambasadoriai Maskvoje šešias savaites vaikščiojo pas Molotovą ir Staliną, kad sutartų bet kokią blokados palengvinimą. Du kartus derybos buvo jau beveik nutrūkusios, bet Stalino išsikišimas vėl davė vilčių. Pagaliau Stalinas sutiko, kad tam tikromis sąlygomis Berlyno blokada būtų nuimta. Dėl nuėmimo technikos turėjo susitarti komendantai Berlyne. Bet kai tie komendantai susitiko, tai pasirodė, kad vokiečiai visai nežiūrėjo susitarimo su Stalinu, o norėjo gauti viską, patys nieko neduodami. Nustebinti vakarų aliantai liepė savo ambasadoriams Maskvoje išsiaiškinti reikalą su Stalinu. Bet kai ambasadoriai paprašė su Stalinu pasitvarkyti, pasirodė, kad "jis atostogauja" ir kad jo matyti negalima! Iš to vakarų aliantai, žinoma, pasidarė reikiamas išvadas: derybos su Maskva jau nutrauktos ir Berlyno blokados klausimas perkeliamas į JTO pilnaties posėdžius Paryžiuje.

Amerikos didieji laikraščiai prieina išvados, kad visai nereikėję leisti į derybas su Maskva, žinant, kad bolševikai siekia tik bylą nuvilinti iki žiemos, kuomet maisto pristatymas lėktuvais aliantams žymiai pasunkės. Tačiau tie patys laikraščiai dar praėjusią vasarą siūlė išmėginti "visus taikingus kelius" santykiams su Sovietų Sąjunga sutvarkyti. Dėl to, jeigu dabar Amerikos visuomenė savo pažiūrą keičia, tai tuo kalti patys bolševikai, kurie savo manievais amerikiečius taip nustatė prieš save, jog karščiau pasidarė vienintėlis iš susidariusios padėties išeitis.

Amerikiečiai dabar sako, kad nėra prasmės derėtis su partneriu, kuris veda dvilypį žaidimą, kad neturi reikšmės sutartys su partneriu, kuris jų neįvykdo. Pamažu Amerikos visuomenėje įsigali įsitikinimas, kad jokie pastovi tvarka negalės būti įvesta pasaulyje, kol jame yra valstybės ir vyriausybės, atmetančios amžiais nustatytus žmonijos moralės dėsnius. Jeigu Hitlerio politika be moralės privedė prie antrojo pasaulinio karo, sako amerikiečiai, tai dar greičiau ištums pasaulį į trečiąjį karą Stalinas.

Ir tikrai laisvasis pasaulis turi šiandien prieš akis tokias bolševikų provokacijas, kad jos gali būti išsiskintos tik tvirtu Maskvos įsitikinimu, jog demokratija pati nepuls. Vadinasi, bolševikai visuomet bus padėties viešpatai. Tačiau iš tų išpūdžių, kurie Amerikoje susidarė po derybų dėl Berlyno blokados, tokią išvadą negalima paremti. Karo čia nenorima, bet jau sakoma, kad viskam yra ribos. O kariniai sluoksniai be to nurodo, kad Amerikai šiuo metu gynimosi karas ne pats patogiausias. Taigi lengvai gali atsitikti, kad ir demokratija viena gražią dieną pasipurtins taip, kad bolševikų imperija suarebės nuo Berlyno iki Vladivostoko. Bet už tai jie turės kelti patys save. Prie to bus privedusi jų be moralės politika.

J. K u z m i c k i sŽMOGUS, LIETUVIS, TREMTINYS

Vokietijoje, Pfafenhofen kaime/netoli Ulmo/1946r. Dievo Motina Marija tris kartus pasirodė 22 metų seniaus Barborai Ruess, lentpiuvės savininko dukteriai. Trečiojo regėjimo metu/birželio 25d./ Barbora girdėjo išidenėtinus žodžius:

...Darykite man daug aukų. Paverskite savo maldas aukomis. Nebūkite savanaudžiai. Šiandien svarbu yra tik tai, kad Amžinajam būtų gerbė ir atpildas.

Savo vaikams aš noriu uždėti sunkius ir gilius, kaip jūra kryžius, nes aš juos myliu savo pasukotame Sūnuje. Iš prašau Jūsų: būkite pasirenę nešti kryžių, kad greitai vėl būtų taika. Pasirinkite mano ženklą, kad greitai Triasmeniui būtų gerbė... Aš reikalauju, kad žmonės išpildytų mano norą, nes tai yra Tėvo valia. Baisų vargą Tėvas skelbia tiems, kurie nepasiduoda mano valiai.

1. N a u j a s i s ž m o g u s

Atrodo, kad ne visi įvertina pasterųjų laikų ženklus, tik kaž kaip lengvabūdiškai laukia stebuklų. O kai dienos neatneša jokių pasikeitimų, kai-priešingai-kiekvieni metai prispaudžia naujų vargų ir bėdų letena, - ne vienas nuleidžia rankas ir beviltiškai blaškosi.

Kokie tie ženklai?

Visi šių laikų katastrofą žymintieji ženklai labai ryškūs naujajame žmoguje, kuris nekindamas seną vakarų kultūrą, triukšmingai ateina iš rytų. Naujasis žmogus išugdytas tikrai žemiškomis priemonėmis ir jo tiksles sukurti naują pasaulį, kuriame nebūtų vietos Dievui.

Naujasis žmogus grąšinėmis, kankinimu, priespauda, trėmimais siekia vieno-atsisakyti savo nuomonės, atsisakyti laisvos valios, pažūrų ir pasidaryti automatu, liepsninančiu tai, kad išeina iš naujo žmogaus fabriko. Jis nori su šaknimis išrauti krikščionių tikėjimą, garsiai neigia Dievo buvimą ir kartu su nepeprasta neapykante kovoja su "nesančiu" Dievu.

Ir būdinga: kur tikrai pavyksta Dievą išplėsti ir pasėti netikėjimo sėklą, ten pirmiausia pranyksta atsperumas prieš naujojo žmogaus siekius.

Nei vienas žmogus šiandien negali būti istorijoje negirdėtų grąntynių neutraliu stebėtoju, nei vienas negali būti tikrai objektyviu stebėtoju, statistiniu kovos skaičių klasifikatoriumi. Kristaus žodžiais betarient, kas ne su Manimi, tas prieš Mane ir kas nerenka, tas barsto. Šiais laikais negali būti dezertyrų, kurie slapta epleidžia savo pozicijas, kad išvengtų spėjamo likimo. Yra statomi nauji pasaulio rūmai ir kiekvienas žmogus turi būti aktyvus jų statytojas.

Naujasis žmogus ateina iš rytų. Tačiau išidenokime: nei mėlė nei filantropija jį nelydi. Jisai patsai nelėmtai užnuodytas ir beinė ne išitikinimas verčia jį nuodyti kitus. Beinės gi eplėntės žmogus eina kaip audra, nes jį sturia įgintas savisaugos įeismas: tegu visi žūva, kad jisai der nors dieną laisvai pagyventų.

O tačiau neužmirštami didžiojo ranybės Mokytojo žodžiai, kuris pabrėžė: "Kas gimė iš kūno, yra kūnas, ir kas gimė iš Dvasios, yra dvasia... Reikia Jums iš naujo gimti"/Jono 2, 6-7/.

Dėl to mums reikia pateisinti savo terminologiją: tariamai naujasis rytų žmogus yra senai pažįstamas nupuoles žmogus, kuris nepripažįsta arba nežino dvasinio atgimimo. Tikta žodžio prasme naujasis žmogus yra tas, kuris kasdien atsinaujina dvasioje, kuris kasdien keliai iš savo kelčių, kuris kiekvieną akimirsnį Dievo malonių vandeniu gesina savo širdyje žvėrišką ugnį, kuri nori pirmiausie ją patį sunaikinti.

Nėra kalta technika ir žmogaus mokslo pažanga, kad šiandien yra atominė bomba. Tai visai natūralu: sutvėręs pasaulį, Dievas ilsėjosi, nes savo kūrybos planus perteikė žmogui. Dėl to ne energijoje, atpalaidotoje iš žanties, bet žmogaus širdyje glūdi blogis. Jeigu jį pati savo išradimus pritaiko ne gyvenimo pagerinimui, o sunaikinimui - kelti ne išradimai, o piktes vidus.

Krikščionybė vėl turi suspindėti visu savo šaistumu. Vėl turi būti skelbiamas Dievo mokslas apie Dievo ir artimo meilę. Vėl reikia priminti, kad naujasis žmogus turi iš naujo gimti, kad Dievo malone turi pašvęsti jo kūną ir sielą.

Tik naujasis žmogus, atsinaujinęs Kristuje, pakreips istorijos įvykius kitu keliu, tačiau jį pati neturi bijoti aukos ir turi nesidrovėti melstis. Žmonės tai pamiršo ir pati Kristaus Motina reikšmingu leiku tai primena, nes "tai yra Tėvo valia"...

2. Kančių ir vargo žmogus

Didelėje žmonių masėje gyvena kančių ir vargo žmogus-lietuvis. Rašydamas apie Lenkijos uniiją su Lietuva, prof. dr. St. Kutrzeba pažymėjo: "Ant lietuvių tautos teritorijos įvyko viena didžiųjų kovų, kurias yra kovojusios Rytų ir Vakarų dvasios".

Tačiau šita kova nesibaigė su Lietuvos Nepriklausomybės pasiekimu. Ji tebesitiesia ir šiandien. Teisingai betgi sako mūsų Tautos Himnas "Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia".

Lietuvis nuo senų laikų buvo grūdinamas kovoje dėl savo tautos ir esmens laisvės. Istorija rodo, kokių atkaklumu ir ryžtu jį pati priešinosi rusų imperialistiniams planams, kaip ryžtingai jį pati kovojo Kražiuose už savo religines teises, kaip jį pati priešinosi lenkų nedraugiškai politikai. Teisingai prof. Šalkauskis pastebėjo: "Jis/lietuvis/, kuris palyginamai reaguoja į paprastus gyvenimo smūgius, staiga išiliepsnoja nuostabiu iniršimu, kada jo kantrumas ir ryžtas prieina gėlai: tersi ilgai kreuta jo energija išsiveržie tuomet su beisia galybe".

Kančių ir vargo žmogus-lietuvis-per eilę sunkaus gyvenimo metų išugdė nepaprastą kantrybę, įprasminę ją Apveizdos planų dėsninumu. Jau A. Baranauskas dainuodamas apie rusų sprespaudą sakė: "Bus kaip Dievas duos, ne tavo priesaikai nedori!" - ir toliau pabrėžė visos tautos ryžtą:

Neįveiksi: ant širdies mūsų
trupės tavo peiliai,
sutirps ledai ant krūtinės,
tu pats teksi eilei!

Tą pačią mintį vėliau akcentavo atgimimo dainius Meironis, nors matė, kaip miegojo bočių šalis.

Lietuvis nepaprastai prisirišęs prie savo žemės, prie savo tėviškės, savo kalbos, tikėjimo. Gintoji žemė, švelnios liaudies dainos, svečių gimus, gilus religingumas visuomet jam teikė jėgą. Ypač pavojų ir nelaimių metu jį pati visą širdimi spaudė prie žemės augintojėlės ir su tvirtu

tikėjimu giedoją: "Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė..."

Pradėjęs klestėti gyvenimas laisvoje ir nepriklausomoje tėvynėje, lietuvių dar daugiau sustiprino, nes jisai įsitikino galįs savarankiškai tvarkytis ir padaryti nemažiau už senas, laisvas tautas. Tas gyvenimas ir priėmė lietuvių prie artėjusios nelaimės, kuri naikinančiai galia nusiaubė visą kraštą.

3. T r e m t i e s ž m o g u s

Kai didesnė dalis lietuvių liko gintajame krašte kovoti, dalis lietuvių piktą ranką buvo nublokštę į rytus, dalis į vakarus.

Tremtiniai rytuose yra šventi savo tėvynės kankiniai. Tiesa, jų nemato kovojanti Lietuva, bet jaučia. Jie yra tikri kankiniai, nes jie kenčia ne už savo asmeninius nusikaltimus, bet už meilę tėvynei, už darbus jos gerovei, už tai, kad gimė ir nori būti tikrai lietuviais.

Kankinių kraujas ugdo naujus žiedus. Kankinių beviltiškos aimenos neišsisklaido kaip dūmai. Iš jų atodūsių, iš jų kruvinių kelių ir tylių svajonių kurtasi padaviniai, legendos, eina iš kartos į kartą ir auklėja bei stiprina naujesias kartas. Išaušus laisvės rytui, jų išvaikščioti keliaibus neužmirštami tėvynės Kalvarijos keliai, jų poilsio vietos - neužmirštamais ir niekieno nesuardomais kovos paminklais. Jau šiandien jų tremtinių kenčia stiprina Lietuvoje budinčiųjų ir vakaruose laukiančių jėgas.

Tremties lietuvis, atsidūręs vakaruose, susidūrė su visa eile šalių, valstybių, pamatė įvairių valdymosi formų, susipažino su eiliniu ir vadovaujančių žmonių gyvenimu. Tokiu būdu jis turi progos netik mokytis, bet ir auklėtis tarptautine prasme. Tarptautinis auklėjimasis, kaip prof. Šalkauskis tvirtino, ruošia naujas kartes harmoningam tautų sugyvenimui ir veisingam bendradarbiavimui visos žmonijos naudai. Ką seniau lietuvis galėjo iš knygų ir paskeitų patirti, tą šiandien jis patys, būdamas vakaruose betarpiškai pergyvena.

Tačiau tremties lietuvis kartu yra kovojančios tėvynės šaulys. Tiesa, jisai nekovoja su ginklu rankoje, bet moraliniai ginklai šių laikų pasaulėžiūrinėje kovoje yra pajėgesni. Su nepalaužiamu kovingumu, tikėjimu į gerų pradų laimėjimą, savo ambicinga lietuvių laikysena, nepasiduoda blogoms ir silpninančioms įtakoms, jis patampa tikru savo kanciančios tėvynės ambesatoriumi.

Tremties lietuviui svarbu nepavargti ir nenustoti vilties. Svarbu nepaprastai lietuviško charakterio - tiesumo, nuoširdumo, religingumo tvirto tikėjimo Dievo Apvaizda, ištikimumo savo pažadams, garbingumo.

Žmogus... Lietuvis... Tremtinys...

Tai daug kelbą žodžiai, tai trys didžiuliai mūsų tautos istorijos tomai.

Esame lietuviai ir turime sirgti tėvynės skeuduliais, kovoti dėl jos natūralių teisių. Esame tremtiniai ir turime žinoti, kad visi keliai veda tik į Lietuvą, nors tuo tarpu vienos būtų didžiausiame varge, o kitos - negirdėtame ištekliuje.

VARDAN TOS LIETUVOS VIENYBĖ TEŽYDI!

—oOo—

A l f o n s a s

N y k a - N i l i ū n a s

R U G S Ė J O N A K T I S

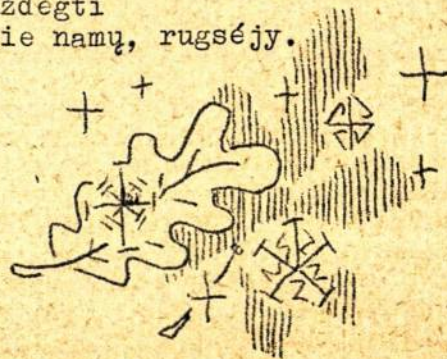
Po rudenio skliautais naktis rugsėjo
 Ir liūdesį lieją laukai skausmingai platūs.
 Kas taip giliai žvaigždžių prisėjo
 Ir soduose auksinių lapų?

Didėjančiu skausmu užlieja
 Platus, kaip naktys jo, rugsėjis,
 O aš einu begaline alėja,
 Nakčiai žvaigždes po kojų sėjant.

Dar žemė saulės vaisiais trenkia,
 Ir šalnos sodus lapais sėja.
 Aš ištiesiau į saulę ranką,
 Bet paliečiau tiktai rugsėję.

Aš nežinau, ko toks skausmingas
 Be krašto mėlynas dangus rugsėjo,
 Ko rudens sodai lapais sninga
 Ir dangų žvaigždėmis apsėja,

Aš nežinau, kas šią skausmingą naktį
 Pro liūdinčius skliautus praėjo
 Ir skundės negalėdamas uždegti
 Žvaigždžių vaikystėj, prie namų, rugsėję.

LIETUVOJE

SOVIETŲ KARINIAI PASIRENGIMAI LIETUVOJE

Cia ištiesai paduodame įtakingo prancūzų žurnalo "Revue parlementaire" (liepos 15 d. nr.) pranešimą apie sovietų karinius pasirengimus Lietuvoje:

Garnių miške, 2 km nuo Lydos (Rytų Lietuvoje), įrengta didelė priešlėktuvinė gynybos bazė. Ten įkurdintas specialus valstybės saugumo ministerijos orinės apsaugos štabas. Į vakarus nuo miesto (nuo geležinkelio stoties 2.800 m į pietus, Volkovisko link, apie 700 m nuo geležinkelio) pastatytos kelios sunkiosios priešlėktuvinės artilerijos baterijos, iš viso 27 pabuklai. Jų ugniavietės gerai užmaskuotos. Yra požeminės slėptuvės personalui ir šaudmenims.

1945 m. vokiečiai buvo sunaikinę buvusią lenkų aviacijos bazę Lydoj, kur stovėjo 5-sis aviacijos pulkas. Tarp 1946 m. balandžio mėn. ir 1947 m. rugpjūčio mėn. rusai buvo atgėbenę "darbo batalijonus", iš viso 23.800 žmonių, tai buvo daugiausia ramunų ir austrų karo belaisviai, be to buvo politinių kalinių iš Kazakstano ir šiaurės Kaukazo (ingušai ir kt.). Tuos kalinius MVD buvo atgėbenusi iš Kirovo (buv. Viatkos), Suchaja, Bezvodnaja ir Viazmos stovyklų. Dirbantieji buvo visai atskirti nuo civilių gyventojų. Lydos apylinkėse jie statė būstus ir sandėlius. Buvo pastatyti ir keli gelžbetoniniai būstai, kurių kiekvienas turėjo po tris išėjus. Išėjus gerai maskuotos ir iš tolo ar iš aukšto atrodo kaip paprastas vieškelis.

1947 m. liepos mėn. rusai iš Karaliaučiaus atgėbeno priešlėktuvinių greito šaudymo pabuklų ir dvi amerikietiško tipo radarų stotis. Akoma, kad radarų prietaisai gaminami daugiausia Leningrado, Kuibyševo srityse.

Juodosios apylinkėje, netoli Vilniaus, Assoviachim pradėjo statyti požeminius naftos rezervuarus. Tie rezervuarai aprūpins skystu kuru sovietų karinės pajėgas Lietuvoj, Lenkijoje ir Karpatų Ukrainoje.

Vilniaus priemiestį Zakretą griežtai izoliuotą saugo sovietų oro pajėgos. Tarp Konarskio ir Legijono gatvių įrengti sandėliai vairuojamųjų sviedinių (patobulintų vokiečių V 1 ir V 2) varomajai medžiagai. Galimas daktas, kad Zakrete laikomi slaptieji rusų ginklai. Vienas iš tokių ginklų yra lėktuvinė bomba "Thermite", 50 kg svorio, vadinama PTE-VE, ir padėgamosios bombos "Vaniuška" ir "Katiuška". "Thermite" bombų yra apie 380 kapsulių, kurios sprogdamos sukeliančios temperatūrą ligi 2.500°C., veiksmingumas siekia 39 m.

Pagal pasakojimus, padagamųjų bombų veiksmingumas esąs 9 km. Pabuklai įmontuoti šarvuotuose penkių tonų sunkvežimiuose; kiekvienas pabuklas turįs 6 vamzdžius. Modelis patobulintas ir išbandytas 1947 m. birželio-lap-

kričio m. Bombos gali būti panaudotos prieš kariuomenę ir prieš įtvirtimus. Rusai sako, kad tie ginklai itin veiksmingi poziciniame kare, ir giriasi, kad nei amerikiečiai, nei britai nieko panašaus neturi. Jai būsiąs standartinis, kad ir slaptas, sovietų pėstininkų apginklavimas.

Palemono aviacijos bazėj, netoli Kauno, nuo 1947 m. rugpjūčio m. įrengti keturi požeminiai skysto kuro rezervuarai. Jie apdengti metalinių plokščių skydų ir užversti 4 metrų storio žemės sluoksniu. Skydai atgabenti iš garsiojo arkutos kombinato. Spionažo karininkų liūdimu, tie rezervuarai aprūpins skystu kuru Kretingos-Klaipėdos srities bombonešių eskadriles, Kauno aerodrome stovinčius naikintojus ir Biržų rajono esančius aerodromus.

Nuo 1947 m. gruodžio m. buvęs Porubaneko lenkų aerodromas (ties VilniumP pavestas komsomolo aviacijos klubo parengiamąja stovykla. Yra instrukcija parinkti tinkamus kandidatus Vilniaus lakunų ir parašiutininkų mokyklai, kurios mokiniai technikinį apmokymą gauna Panerių ir Porubansko aviacijos mokyklose.

Iš "Atvijos minėtasis prancūzų žurnalas praneša. jog ligi 1947 m. vasario apie 10.000 lietuvių, latvių ir lenkų politinių kalinių dirbo statybos darbus Ventpilio uoste, kurio vandenyse vokiečiai specialistai rusus moko dėti ir sprogdinti vandens minas. Liepojos uosto apylinkėse pristatyta požeminių aerodromų ir laivų remonto dirbtuvių. (E)

IŠŽUDYTIEJI GRUZDŽIŲ VALSCIUJE, ŠIAULIŲ APSKR.

"Pragiedrulius" pasiekė nuo 1944 m. Bėlševikų išžudytų Gruzdžių vlsč. gyventojų sąrašas, kurį čia patiekiame, nors pagal šaltinį tai tik dalis jų pasiekusių.

1. Kumpikečius Povilas,	Valdomų kaimo,	darbininkas
2. Kumpikevičius Stasys	" "	"
3. Vaitkus Leksas,	Gruzdžių m.	tarnautojas
4. Vaitkus Vladas	"	darbininkas
5. Vasiliauskas Tadas,	Šiaulių "Lietūkio"	vice-direktorius
6. Kvedaras Antanas, Biržų km.	"	ukininkas
7. Kvedaras Vladas	"	"
8. Žeimys Domas,	Karvelių lm.	"
9. Zalevičius Albertas,	Dargaudžių km.	"
10. Zalevičius Vilius	" "	ukininkaitis
11. Zalevičius Adolfas	" "	"
12. Vaitkus (vardas nežin.)	Lukošaičių km	ukininkas
13. Petryla Pranas,	Sauginių km.	tarnautojas
14. Petryla Augustinas	"	mažažemio sūnus
15. Vilius Juozas,	Skaistgirio km.	tarnautojas
16. Kumpys Vincas,	Raubaičių km	ukininkas
17. Pocius Pranas	Sakynos bažn.km.	darbininkas
18. Trečiokas Algis,	Gruzdžių m.	med. studentas
19. Petryla (vardas než.)	Raubaičių km.	ukininkas
20. Burnickas Juozas,	Daunoravo girininkas	
21. Jasiūnas (vardas než.)	Dargaičių km.	darbininkas
22. Šalteškis (vardas než.)	Ažuolinės km.	ukininkas
23. Alsys Pranas,	Poviliškių km	"
24. Bernotonis Vladas,	Gruzdžių m.,	gimnazistas
25. Stakaitis Julius,	Poviliškių km.	policininkas
26. Buiša Stepas,	Mikolaičių km.,	ukininkas, buvęs seniūnas
27. Trumpulis Jonas,	Nuomininkų km.,	" "
28. Kymantas Pranas,	Vezgirdžių km.,	ukininkas, viršaičio pad.
29-32	Kartu nužudyta Kymanto žmona ir 3 nepilnametės (9-14m.) dukterys.	

P A V E R G T O J E L I E T U V O J E

Iš autentiškų šaltinių galėjome patikrinti žinias, įvairiais keliais ateinančias iš Lietuvos. Tenka pripažinti, kad informacijos, kurias mūsų centrinės įstaigos skelbdavo apie padėtį Lietuvoje pasauliui, buvo teisingos. Kraštas visu tempu bolševikinamas, siekiant per kelerius metus prilyginti Lietuvos gyvenimą prie tos padėties, kurią Sovietų Sąjunga "laimėjo" per 30 metų. Gyventojai tebedeportuojami sistematingai ir intensyviai, krašto administravimas laipsniškai perduodamas rusams. Individualaus ūkio sistema griunama, kad ant jos griuvėsių galėtų organizuoti bolševikinį kolektyvinį ūkį. Sąžinės laisvė intensyviai prievartaujama. Šitam prievartavimui visa tauta atkakliai ir vieningai priešinosi. Pasipriešinimo priekyje yra partizanų judėjimas, kuriems nieko kito neliko kaip tik savo gyvybėm sulaukyti ar bent pristabdyti, uždelsant bolševikinio prievartavimo ir naikinimo procesą.

Tragiška Dovydo ir Gelijoto kova Lietuvoje eina jau ketvirtį metų. Termopilų sąsiurčio gynėjų heroizmas buvo didelis, jų visas būrys žuvo tautai gelbėti. Jie pagerėjo viso pasaulio istorijoje. Lietuvos partizanų heroizmas yra dar didesnis ir platesnis, nes čia pasiryžę žūti tūkstančiai, pasiryžę ne vienam momentui, bet ilgai, neribotai kovai. Tik pasaulis nun nebetoks ir jame heroizmas nebepopuliarus...

Ž E M Ė S I Ų Ū K Y J E

Grižę Lietuvon sovietai atgaivino žemės reformą. Kurie nacionalizuotą žemę buvo atgavę vokiečių laikais, tiems dabar palikta tik 5 ha. Tokia pat norma palikta tiems, kurie buvo gavę premijas už uolų pyliavų išpildymą vokiečių okupacijos metu. Gyvės ir negyvės inventorius jiems buvo atimtas. Tai vadinama "nubuožinimu". "Nuobožintą" inventorių perduodavo "naujekuriams" arba sovchozams. Partizanai leido dalyti inventorių tik tų ūkių, kurie buvo didesni, kaip 50 ha. Mažesnių ūkių inventorių, o taip pat imti iš jų derlių, partizanai draudė.

"Nubuožinimo" procedūra buvo ypačiai taikoma nuo 1946m. apkeltninant ūkininkus fašistais, reakcionieriais.

Buvo dverai apie 100ha. paversti sovchozais. Sovchozais arba kolchozais vertė taip pat deportuotų ar pabėgusių ūkius, iškūrdidami juosė rusus. Sovchozose dažnai stovėdavo ir kariuomenės daliniai. Inventorių sovchozams, kaip minėta, surinkdavo iš ūkininkų arba atgabėdavo iš Rytprūsių. Kolchozų nėra daug. Daugiausia jų Klaipėdos krašte, kur partizanų veikimas yra silpniausias. Mažiausia - Suvalkijoje. Tebuvo vienas, bet ir tą patį partizanai sulikvidavo, kolchozo inventorių "nubuožindami", o paskui ir patiems kolchozininkams išakė išsikraustyti. Susikinkę arkliukus jie taip ir padarė.

Tarp individualaus ūkio ir kolchozo yra pereinamasis laipsnis - "grupinės sodybos".

Jos turtes dar nenušėvinamos, bet tik paskirstomos funkcijos. Tai sistematingas pretinimas prie kolchozų sistemos.

Salia žemės reformos ir "nubuožinimo", kita sėkminge priemonė ūkininkams likviduoti yra

P y l i a v o s

Pyliavos skiriamos už dirbamą ir nedirbamą žemę. Už nedirbamą žemę tų, kurie yra deportuoti, pyliavos išskirstomos valščiaus ūkininkams. 1945 metais nuo pyliavų buvo atleidžiami buvę raudonarmiečiai ir naujekuriai. Dabar tos lengvėtos panaikintos. Pyliavų kiekio išskaitinėjimas neduotų tikro supratimo, ar tos pyliavos didelės ar mažos. Normaliais laikais jos būtų pėkeliamos. Bet dabar jos nepėkeliamos dėl to, kad ūkis jau

yra neproduktyvus, tašos... mažą, trūksta darbo jėgos, gyvulių, raguočių tik trečdalis, ketvirtadalis to, kas buvo. Taigi ir derlius, menkas. Nepakeliamos jos dar ir dėl to, kad sąmoningai jos skiriamos ne tik valstybei reikiamų maisto produktų atsargai sudaryti, bet ir pačiai ūkininkų klasei sunaikinti. Dėl to 1947m. pyliavos buvo uždėtos po kelius kartus. Iš anksto paskelbtas pyliavų atidavimo terminus staiga pakeisdavo ir reikalaudavo pyliavus supylti ankščiau. Logiška sistemos išvada, kad neišpylusieji gabenami į Rusiją šešeriems metams. Kas neištengia duoti jėgų, gali duoti pakaitalą gyvulių. Taip dažnai ir esti. Bet tokiu būdu naikinama pati ūkio substancija. Neišpylusieji pyliavos negali nieko vežti perduoti į turgų. Už pyliavos mokama. Bet atlyginimas toksai, kad vietom gautos atlyginimas tesudarydavo vos 1/14 dalį reikiamų valstybei mokėti mokesčių. Supyltos pyliavos neesti racionaliai suvertojamos. Mariampolės sandeliuose supilti jėvai sužaliavo. Kaip apžiūrėjo mėgino jas iškeisti su ūkininkais į sveikus, už sveikų grūdų centnerį buvo duodami 7 ct, sužaliavusių.

Ukis nebegali būti našus ir dėl to, kad nėra darbo jėgos. Daug vyrų yra išvežta, dalis buvo pasitraukę į tokius darbus, kurie atpeldavo nuo karo tarnybos, dalis bijodama išvežimo pasitraukė iš namų. O samdytis iš šalies galima tiktai teoretiškai. Šalia samdinio algos reikia už jį mokėti dar ir valstybei iki 200 červonų. Tokių mokesčių ūkis nepakeičia ir nuo samdinių tenka atsisekyti.

Tokios ūkinės akcijos rezultatas ūkinio atžvilgiu yra žiaurus-1947 metais neapdirbtos žėnės ploto buvo per 40%, gyventojų maitinimas net kaime sumenkėjęs. Idejiškai tai yra bolševizmo doktrinai laimėjimas, nes ūkio naikinimas ir žmonių marinimas turi vesti į to ūkio naują pavidalą- kolektyvinį.

Praktiškai betgi to kolektyvinio ir sumechanito ūkio pažanga nedidelė. Dabar MT stočių tera tik tiek kaip 1941 metais. Arklių mažą, traktorių mažą. Kuliamos mašinos nacionalizuotos.

Ūkininkams skiriama dar kita viešoji prievolė-išskirsti ir išvežti 30 erd. miško, kas turi 2 arklius. Kas turi 3-turi išvežti iki 60 erd. Pažymėtina, kad miško kirsti varo ne į artimiausią mišką, bet į tolimesnį, o į artimąjį mišką ūkininkus atvaro iš toliau. 1944-45 metais į miškus dirbti išvarydavo dviem mėnesiams.

Miškai kertami ir gabenami net į Donbaso sritį. Kol partizanų miškuose buvo daugiau, miškų naikinimo planas buvo vykdomas silpniau. Miškų gaisrų niekas negesina. Kazlų Rūdos miškuose tyčiom išdegino didelį plotą beieškodami partizanų bunkerį.

PRAMONĖJE

Durpių gamyba tris kartus mažesnė, nei vokiečių okupacijos metu. Anglies mažą pristatoma. Dėl to ir elektros Kaune mažą. Gyventojai mies te kuru rūpinasi, kaip kas išmano. Dėl to skaitoma ir laikraščiuose, kad... koksai sovietinis pareigūnas vyksta į kaimą, griuona ir gabena kurui tuščias trobas tų, kurie yra deportuoti. Įstaigos kuru turi pačios pasirūpinti. 1945 metais universitetas ir jo bendrabučiai buvo visi nekurenami, radiatoriai susprogo. 1945 metais buvo šiek tiek gauta anglių.

Plytų gamyba sumažėjus dėl darbo jėgos trūkumo. Rokų plytinė gamina tiktai kariuomenei. Pelemonas šiek tiek dirba. Bet gyventojams neperduoda nei plytų nei čerpių. Maino paskutiniu laiku tiktai į... arklius. Cemento fabrikų nėra. Akmenėje-tiktai fabrikos projektas. Taip pat ir Skirsnemunėje, nors jisei įtrauktas į penkmečio planą.

Tekstilės fabrikai Klaipėdoje nedirba. Kaune Drobė statatinėjama. Litex dirba. Audiniai taip pat. Linas veikai, bet galviniai linai išvežami į Sovietų Sąjungą.

Odos praradė laikosi geriau.

Stiklas Radvilišky dirba, Aleksote, taip pat.

Pieninės daugumoje veikia.

Maistas Kaune buvo sužogintas, bet bandoma atstatyti. Panevėžy Maistas dirba, bet produkcija silpna. Teuregėje-sunaikintas.

Cukreus fabrikas Mariampolėje buvo daugiausiai sunaikintas, bet jau veikia. Panevėžy-taip pat.

Popierio fabrikas buvo apnaikintas, bet jau veikia. Geležinkelių dirbtuvės Kaune-prapleštos. Fabriakai daugiausiai gamina karo reikmenis ir jų produkcija eina į Sovietų Sąjungą.

Bondras ūkio pajėgumas, palyginant su 1939 metais, yra mažesnis nei 50%

Geležinkelių judėjimas yra didelis, kariniai traukiniai eina kas kelios minutės. Keleivinių traukinių tarp Kauno ir Vilniaus-vienas per parą, tarp Kauno ir Šeštokų-kas antra diena. Plentai labai duobėti, niekas jų neteiso. Nemuna laivų judėjimas mažesnis. Daugumas laivų buvo suspėję išplaukti. Kleipėdos uostas atstatomas ir plečiamas. Jame yra didelė povandeninių laivų bazė. Laivams įrengti cementiniai bunkeriai.

Darbininkai ir uždarbiai

Amatininkai visi artelėse. Individualiai dirbdamas turi mokėti didelius mokesčius ir negali išsilaikyti.

Darbininkas specialistas uždirba iki 450rb. mėnesiui. Už riebalų kg. 1947 metais jisai turėjo mokėti 12 červ./120 rb/Moskvoje-dvigubai. 1945 metais į Maskvą sviestą lėktuvais gabeno. Iš uždarbio išskaitymai višokiem reikalams yra dideli. Išskaičius gryno uždarbio lieka maždaug vienam kg. sviesto. Gimnazijos mokytojas gaudavo iki šiol 750rb., pradžios-600rb. Mokytojai, kaip ir darbininkai iš algos negali išgyventi. Mokytojus renia produktais vaikų tėvai. Darbininkai verčiasi ką nudžiaudami iš savo dirbtuvės gaminių ir juos perdevinėdami juodoje biržoje. Paskutiniu laiku ėmė smarkiai bausti pasisavinimą iš įmonės. Didesnieji pavyzdiniai ūkiai negalėdami išsilaikyti, šaukiasi pramonės žmonių globos. Geriausieji atlyginamas aukštųjų mokyklų personalas. Nuo 1946 metų jam algos pakeltos 1000-10.000 rublių, universiteto rektoriui 16.000 rublių.

Kainų svyravimas nedidelis, 1945 metais sviestas buvo 150rb 1947 metais-120 rb. Po pinigų reformos prekyba laisva. Bet faktiškai padėtis pablogėjo, nes pinigų nėra. Anksčiau, kai prekyba buvo racionuota, pinigų buvo, bet prekių nebuvo, per ištisus metus nebuvo galima gauti daugelio maisto produktų, kurie priklausė pagal maisto korteles.

Darbininkų nuotaikos labai prislėgtos, nes darbininkų būvis pablogėjo kelius kartus. Peneikinta ir pirmos okupacijos meto propagandinė priemonė darbininkų simpatijoms laimėti-įmonių direktoriais darbininkai jau nebeskiriami.

Švietimas ir bežnyčias Švietimo srityje/statistika operuojant/pažanga. Padidėjo gimnazijų ir progimnazijų skaičius. Progimnazijos yra net Gerlievoje, Šilavote. Mokinių skaičius taip pat žymiai padidėjo. Per mokslo ištaiigas turi būti pereuklėtas jaunimas. Nuo 1946 metais švietimas vis daugiau etribojamas nuo vakarų. Iš bibliotekų išimami vakariniai autoriai, programose jie sutrumpinami, sovietinių tautų literatūros gyvenimas išplečiamas. Vadovėliai-daugumoje vertinami iš rusų kalbos. Mokyklos turi pereuklėti jaunimą ir religijos atžvilgiu. Neminint priemonių, pažįstamų iš pirmos okupacijos, pastebėtina, jei mokytojas nueina į bežnyčias jisai tardomas ir išspėjamas. Mokytojai didėle dalimi jauni, gimnazijos mokytojui užtenka mokytojų seminarijos baigimo. Mokslo lygis dėl to yra žymiai kritęs. Dides-

niuose miestuose/pav. Kaune/ yra išlikusios gimnazijos nekoedukacinės-skyrių berniukų ir skyrių mergaitėms.

Abiejuose universitetuose studentų yra apie 5000. Kauno u-tė rusų studentų nedaug, Vilniaus universitete ir meno akademijoje-daugiau. Kaune paskaitos lietuvių kalba, Vilniuje-lietuvių ir rusų kalbomis.

I universitetą gali būti priimami tik tie, kurių tėvai neturi daugiau, kaip 18 ha.

Kauno universitete reikalaujama taip pat, kad kandidatas i studentus pristatytų vietos kompartijos ištikimybės pažymėjimą. Universitete forsuojami technologiniai mokslai. Bet ir be forsavimo patys studentai eina i tiksliuosius mokslus, humanistiniai fakultetai turi labai mažą klausytojų. Tenai sunkiai pakeliama marksistinė-bolševikinė mokslo dvasia. Koks studentijos veidas, neprisant viso spaudimo, galima spręsti iš to, kad Kauno universitete iš 2000 studentų komjaunuolių buvo tiksliai 13!

Spaudos išleidžiama daug. Bet tai vis propagandinė literatūra, kuri neskaitoma. Kaimuose mokytojai yra ipareigoti išplatinti po keliasdešimt egz. laikraščio. Jeigu neišplatina, turi savais pinigais sumokėti. Taip paprastai ir esti, nes kaime labai mažai sovietinę spaudą skaito. Tik tuo metu, kai sovietinėje spaudoje ima plusti vakeriečius, kai Višinskis kalbėjo apie DP, laikraščiai buvo perkami gyviau. Tokie laikraščiai, kaip "Tėvynės Balsas" Lietuvoje neplatinami. Jie siunčiami tiksliai DP. Miesteliuose ir net kaimuose yra įtaisytos skaityklos, bet niekas jų nelanko, jos neturi plačiuose masese jokio pasisekimo.

Šiomis dienom šveicarių laikraščiai aprašo kuriozinį faktą Čekoslovakijoje. Esą iš Čekoslovakijos ėmė gausiai bėgti žmonės i Vakarų. Pasiėnyje įtaisytas lageris, kuriame laiko sugautuosius. Vienas laikraštis pasiuntęs i tą lagerį korespondentą, padaryti su jais pasikalbėjimą, kodėl jie bėga. Korespondentes nuvykęs, bet jam nurodytame lageryje neradęs nei vieno pabėgėlio. Po poros dienų jisei labai nustebęs, kai rado savo laikraštelyje išspausdintą pasikalbėjimą su tais bėgliais, pasirašytą jo inicialais. Lietuvoje tokie kuriozai nustojo kuriozų verdo. Tai yra kasdieninis įvykis.

Profesoriai ir rašytojai apie savo verdus po įvairiais pareiškimais petiria post factum

Sitai reikia turėti galvoje, iš šalies vertint Lietuvoje likusių viešus pareiškimus.

Bežnyčia 1945 metais palyginamai buvo toleruojama, bet jau 1946 metais prisidėjo stiprus persekiojimas. Žinios apie vyskupų suėmimus apie 80 kunigų deportaciją, apie bežnyčių apdėjimą mokesčiais-visiškai teisingos. Vidutinės parapijos bežnyčia turi mokėti apie 180.000rb/senųjų, -deber 18000/Prienuose, Biržuose evangelikų bežnyčios paverstos erklidėmis. 1946 metais įvestas draudimas švesti Kalėdas. Draudimas nepesisekė.

Gyventojų judėjimas, senuoju statistikos sudarinėtojų verdu tariant yra labai gyvas. Deportacijos vyksta planingai, sistematingai. Seniau minėtas skaičius 2000-3000 mėnesiui-gana teisingas.

Nuo 1944 metų iki 1947 metų pabeigos deportuota 120.000

Deportuojami dabar daugumė prie Uralo i šiaurinę sritį. Deportavimo metodai tie patys. Apie juos jau buvo rašyta. Vadinamų masinių deportavimų iki 1947 metų galo nebuvo. Gausiau vežė betgi iš Suvalkijos 1947m. rugpjūčio-lapkričio mėn. Bet ir dabartinis vežimas iš esmės yra masinis, nes išvežamos masės žmonių. Tik jisei yra dabar beisenis, nes planingėsnis, apgalvotas, atrinktas.

Partizanų ir ryšių su partizanų veikla sunaikintų ir deportuotų civilių žmonių yra iki 25.000

I Lenkijos sritis repatriavo 140.000 žmonių

I deportuotųjų, o ypač i repatrijavusių i Lenkiją vietas atgabenami rusai. Jiem kaime isigyventi yra sunku. Partizanų veiklos deka jų procentes labai nežymus. Bet miestuose jų daugėja. Vilniuje viso gyventojų 160.000, iš jų 27% rusų. Kaune 126.000 gyventojų, jų tarpe 35% rusų. Tai vis medžiaga valdančio aparato elitui sudaryti.

70% Partijos ir administracinio aparato jau yra rusai

Vietom net apylinkės komitetams vedovauja rusai.

Žydų Lietuvoje daugumas atkeliavo iš Rusijos. Isikūrė daugiausiai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose. Jų yra per 14.000. Daugumas dirba sovietų okupacinių įstaigų aparate. Plusta iš Rusijos taip pat "be-zprizorninkai" ir "miešočininkai". Antrieji prisielžetauja, prisiskebo varpų ir vel leidžiasi atgal i Rusiją. Pirmieji yra didesnis krašto gyventojams pavojus. Jie liekasi krašte ir sudaro daugiausiai kriminalistinių elementą. Sovietinė sistema yra išmokusi besprizorninkus sunaudoti savo galybės aparatui stiprinti: juos verbuoja i enkavedistus. Tam darbui jie yra psichologiškai puikiai parengti, nes jie neturi jokio sentimentu tėvams ar kitiems šeimos nariams. Tasei naturalusis šeimos ryšys jų psichikoje yra suardytas: jie jaučia pagiežą visai kitai visuomenei, kuri juos kaip šunyčius buvo išmetusi i gatves, šiukšlynus. Čia yra sovietiniam žmogui sukurti puikiausie medžiaga... Jis ir vado sovietų įtakoje esančius kraštus.

Pasirodo Lietuvoje ir iš vakarų pusės elžetautojų-iš Rytprūsių, net iš Karaliaučiaus.

Pesinaudodamos/nes daugumoje tiktai moterys/tuo, kad siena tarp Lietuvos ir Rytprūsių nesaugoma, jos keliauja i Lietuvą maisteliuti, o kartais pas ūkininkus lieka ir ilgesniem laikui padirbėti už maistą iki sužino vietos valdžia. Tada skuba keliuti toliau, kad nebutų bėdos nei joms pečioms nei ūkininkams.

Fraternizacijos su atėjūnais okupentais keime visai nežymu. Daugiau jos, negu pirmos okupacijos metu, miestuose. Patys aukštieji pareigūnai čia duoda pavyzdį/žiugžda yra vedęs rusę/Bet masė lieka atsperi ir gryna. Vedybų skaičius sumažėjęs, nes sumažėjęs vyrų skaičius, netikra padėtis. Sumažėjęs dėl to ir prieauglis.

Apskaitoma, kad 1946m. prieauglis teistengė padengti nuostolius išvežtaisiais ir naturalia mirtimi mirusuosius. Gyventojų visoje Lietuvoje dabar apie 2.500.000. Tiesa, Pomeranijoje, Meklemburge ir kitose Vokietijos dalyse atkirsti tremtiniai Lietuvoje nepasirodė.

Moralinės salygos

bet kokiei tautos gyvenimo pažangai yra dingusios. Šies salygos geriausiai paveizduoja vakaras mieste. Vakare visur namuose durys ir langai užderinėjami, užbarikaduojami. Žmonės isibauginę užpuldinėjimų. 1945 metais buvo užpludusi iš Rusijos banga vadinama "černa koška" gaujos. Vakare prie durų iš leuko pusės ima knieukti katė. Atidarius duris, keli benditai čiumpa už gerklės, isiveržie i vidų ir išplėšia viską kas jiems patinka.

Dabar tokiais triukais žmonių jau nebegali apgauti. Bet vakare sutemus gatvės tuštėja. Kas gatve slenka-tai ar sargybiai arba partizanai, aplenkę miestą, ar plėšikai. Iš teatro ar kino grįžtentieji susimeta būriais, kad pekeliui nebūtų išrengti ir apiplėšti. Vieną vakarą kaž kuris teatralas grįžo vienas iš spektaklio. Žemaitės ir Višinskio gatvių kampe jį sustabdė automatu ginkluotes pareigūnas ir isakė išsirengti. Užpultasis nusivilko apsiaustą ir padėjo ant žemės. I klausimą ar užteks, pareigūnas ragino nusivilkti ir švarką. Neužteko ir šverko, kurį užpultasis padėjo ant žemės kitoje pusėje. Besiaunant kelnes, pasigirdo kažkieno žings-

niai. Pareigūnas įsakė skubinti, o pats užsimetė autometą ant pečių ir čiupo nuo žemės apsiusėtą ir švarką. Kai jisai lenkėsi, užpultasis čiupo autometą ir kita ranka stipriai smogė užpolitikui. Padėtis netikėtai pasikeitė. Užpuolikas laikė aukštyn iškeltas rankas, o užpultasis be švarko ir kelnų, bet su automatu. Šitokioje padėtyje užpultasis nusivėrė užpuoliką į 3-čią nuovadą. Budėtojos nustebeš priėmė atvėrytąjį ir uždarė jį daboklėn, o užpultajam gražino drabužius. Kai užpultasis paprašė pasekyti užpuoliko paverdą ir kitas personelijas, budėtojos nuremino: Draugas savo pilietinę pareigą atlikai ir gali keliauti namo, o jau toliau mes tvarkysime šį reikalą.

Po kelių dienų užpultasis nuvyko vėl į tą pačią nuovadą ir pamatęs išsižiojo: Čia budėjo tas pats, kurį jis buvo čia pristatęs kaip plėšiką.

Tokie nekties didvyriai daugiausia yra sovietų kariai ir administracijos pareigūnai. Bet jie ir diena pasmerkėja. Prie didžiųjų universiteto durų studentai sustatydevo dviračius ir nuolat dingdavo dviračiais, tai vienam tai kitam. Pradėjo sekti ir susekė: priešais kitoje Gedimino gatvės puseje/Polovinskų namuose/ yra MVD įstaiga ir jos pareigūnai pasiimdavo studentų dviračius "pasivažinėti". Kitu sykiu įsteigos pareigūnas atvykęs į kitą įstaigą ir atlikęs reikalus, neberado savo dviračio ir nuvyko pranešti apie tai milicijos vadui. Tasei jį nuremino: Žinok drauge, kad mes turime daug svarbesnių reikalų. Galiu draugui užtikrinti, kad dviratis nepranyks iš Sovietų Sąjungos ribų. O ar juo važinėsi draugas ar kas kitas - ar mums nevistiek.

Pridėkime dar visų gyvenimo nežinią, kada kuris bus suimtas ir išvežtas.

Nuo to jausmo nėra laisvės nei vienas. "Laisvė nuo baimės", apie kurią kalbama keturiose laisvėse, Lietuvoje yra tuščia fikcija. 1946 metais buvo suimtas net Kauno mieste ir apskrities partijos komitetas už buržuazinių nacionalistinių interesų remimą: jie buvo įteikę memorandumą kad Lietuvoje bolševikinimo metodą reikia keisti ir prie lietuvių eiti respektuojant jų tautinį individualumą. Sniečkus juos viešai pasmerkė. Ir visi buvo išvežti į Rusiją.

Susirenka dailininkai ir apžiūrinėja naują paveikslą, kuriame vaizduojama rugiapiūtė ir vienas susimastęs pastebė: - O kas šiame paveiksle yra tarybiško? Ką tu pasakysi, kai tave paklaus? Nejaukiai visi susimasto. Jau žinau, pertraukė autorius - pasakysiu, kad rugių kirtėjai dainuoja teigiai pasakysiu, kad jie dainuoja tarybišką dainą. O vienos iškilmsės Kaune, jau išilinksminės įmonės direktorius pradėjo kalbą apie ištikymybę partijai ir Stalinui, bet partijos centro komiteto narys Preikštas kalbėtoją nutraukė: - Neplepėk nieką, žinom mes, kad jus velnią galvojate, bet spieuti. Jus vergeujate mums ir toliau vergeusite, nors ir velnią savyje nešiojate...

Kokios keime nuotaikos, galima spręsti iš to, kad nėra šeimos, kuri ko nors negedėtų. Išnyko vakaruškos, pasilinksminimai, nebeskamba ir subatvėkerinės dainos. Tyliai, prislėgtai skamba naujos partizanų dainos.

PARTIZANAI

Pasipriešinimas vergijai aktyviai prasiveržė partizanų sąjudžiu. M V D oficialiai buvo pranešęs, kad partizanų buvo 40.000, bet jau 12.000 esą sunaikinta

Šie skaičiai ištikrųjų nėra padidinti. Viename tikrai valščiujame yra žuvę 240 vyrų. Kove yra žūtbutinė. Mus yra pasiekusios fotogra-

fijos, iš kurių matyti, kaip enkavedistai stengiasi išniekinti lietuvių partizanų kūnus, kaip terorizuoja kitus šeimos narius. Kada partizanas A buvo kulkosvaidžiu nušautas, jo seną tėvą atitėmė prie lavono, pekluodė ir priikišti renką į sūnaus zaizdą prikašiodami, kokią banditą jis išauginęs, - moralinio teroro ir fizinio verginimo suimtas tėves neatlaikė ir taip pat mirė. Tūkstančiai tokių pavyzdžių.

Kad namiškiams nebūtų atsekomybės, partizanai yra išsižadėję visų ryšių su legaliais gyvenančiu pasauliu. Jie "neturi" nei tėvų nei giminių. Kad liktų neatpažinti, sužeisti ar apsupti ir negalėdami pasitraukti jie susisprogdina. Mums yra žinomas faktas, kad MVD apsupo vieną partizanų bunkerį, iš kurio nebuvo jokio išėjimo. Enkavedistai negalėdami į bunkerį įeiti, iš lauko granatomis susprogdino bunkerio žemes, kad buvo pramušta skylė, aplinkiniai žmonės išgirdo sklindančius iš bunkerio giesmės garsus ir paskui juos nutraukė didžiulis trenksmas - visi 8 bunkeryje buvę partizanai susisprogdino.

Taip yra susisprogdinę apie 8000 partizanų.

MVD yra įkurdinus kiekviename valsčiuje dalinius po 30-40 žmonių partizanams naikinti. Jie turi įsitaisę bunkerius, kad partizanai neužpultų. Šilavote tokių bunkerį buvo aptverę dviem eilėm vielų ir tarp jų paleidę šunį. Nepaisant to, bunkeris išlekė į orą.

Enkavedistams duotas įsakymas pastebėtų partizanų nepaleisti iš akių ir juos sunaikinti. Kiteip dalinio viršininkas atsako savo galve. M-nės kaime pastebetus partizanus enkavedistai sekė ir jiems sunaikinti pasitelkė iš apskrities miesto pagalbos. Šešius vyrus apsupo keli šimtai. Mūriniam tvarte įsitvirtinę partizanai gynėsi visą dieną. Kai išbaigė šovinius gyvi tebuvo likę tik trys. Tada gyvieji prasiveržė iš savo "tvirtovės", prišliaužė prie artimiausio nukautų rusų, paėmė jų ginklus ir toliau gynėsi, iki granatų buvo visi išžudyti. Tose kautynėse žuvo Prienų MVD viršininkas ir per 60 rusų.

Mariampolėje labai smarkavo vietinė administracija. Vienos tarnautojos sužiedotuvėse, kuriuose dalyvavo ir minėtos administracijos viršūnės - apskrities komiteto pirmininkas, tardytojas, vedinamas stalo viršininkas, komjaunuolių aktyvo pirmininkė ir kiti, vienas partizanas sulikvidavo visus, išskyrus muzikantą. 1947 metais tokių teroristinių veiksmų buvo pačiame Kaune.

Idealas, varden kurio partizanai savo gyvybes aukojo, yra laisvė. Uždeviniai, kuriuos jie vykdė, tik dalinai gali būti suminėti. Jie yra:

prieš kolektyvizaciją, prieš kolonizaciją, dešifruoja ir naikina MVD ir MGB šnipų tinklą, sudrausmina pateikūnus, apsaugoja gyventojus nuo plėšimų ir vagysčių, ar tai plėšikautų sovietų kariai, ar istrebiteliai ar paprastai plėšikai išėję iš beprizorninkų.

O tokių atsiranda. Ypačioje pradžioje, kai partizeninis judėjimas dar buvo chaotiškas, buvo atsiradę ginkluotų plėšikų gaujų, ilgai partizanai turėjo vargo, iki jas susekė ir likvidavo. Panemunės valsčiuje vieną ūkininką užpuolė trys raudonarmiečiai, norėdami pasiplėsti. Laiku pastebėję partizanai juos nuginklavo, aptverkė ir uždarė į rūšį ir įsakė pranešti policijai, kad plėšikai sugauti ir uždaryti. Kada rytą milicija atvyko, pasiryžusi plėšikus aptverktyti, iš rūšies buvo išleisti ir dienos šviesoje pažinti raudonarmiečiai, vienas net majoras.

Partizanai yra atlikę ir politinių uždevinių. Kad Lietuvoje pačių sovietų informacijom balsevikuose dalyvavo mažiausias procentas iš visų sovietinių respublikų - tai čia partizanų nuopelnas. Jie aktyviai įsijungė į rinkimų eigą ir savo pėdaksus aiškiai paliko. Lygiai jų dėka ne-

pasiseke nei peticija su padėka Stalinui už Lietuvos išsileisvinimą. Jų dėka suyra raudonosios gurguolės ar panašios prievartinės priemonės. Lietuvos partizanai tai vienintelis toks kietas pasipriešinimo branduolys visoje okupuotų kraštų juostoje.

Kaip vokiečių okupacijos metu Lietuva buvo vienintelė šalia Lenkijos, kuri pasipriešino SS legiono organozavimui, taip ji dabar vienintelė, kurioje partizanai judėjimas yra virtęs atkaklaus pasipriešinimo prieš bolševikinį nugerkaulį. Čia net ir Lenkija supasevo, nuo 1947 metų netekusi organizuotos rezistencijos.

Tai yra grynai tautinis pasipriešinimas

Kai kurie šveicarų ir net amerikiečių laikraščiai kartais patalpina pranešimus, kad Lietuvos partizanai savo ideologu laiko Rozenbergą, kad oficialioji jų kalba-vokiečių, kad vokiečiai keria jiems vadovauja, kad net kažkieno svetimi lėktuvai jiems ginklus mato-visos tos žinios yra sovietinių šaltinių padaras. Pasipriešinimas prieš sovietus varomas lietuvišku krauju ir gyvybėmis. Lietuvos partizanai galėtų atvirai pasakyti visiems Vakarams: su bolševizmo viską naikinančią banga, sriuvenčią į vakarus, mes stojame kovoti be atodėsių dar tada, kai jūs su bolševikais bučiavotės ir kai nuo bolševikų pabėgusius išdavinėjote jų tortūrom. Savo kraują ir gyvybes aukojame... dėl savo tautos laisvės, kada jūs dėl tautų laisvės tik šūkius leidote ir bolševizmo potvynį norite užpilti pinigų senąja.

Kariniai pasiruošimai

Šitokio nusivylimo vakaris ne vienas jaučia, realiai vertindamas padėtį ir nesitikėdamas staigmenų. Ir dėl to kova virsta desperacine. Joje lieka viena išvada: žūti greičiau kuo daugiau su savimi nusinešant, bet apie konflikto artėjimą kartais priverčia pagalvoti pačių sovietų kariniai pasiruošimai. 1947 metais nuo pavasario iki rudens vien Kazlų Rūdos geležinkelio buvo pergebenti į Vakarus apie dvi tankų armijos, tik pabūklai be žmonių. Leuko areodromai, kurie nuo 1941 metų buvo apšleisti, 1947 metais atnaujinti ir pagerinti. Prie Vilniaus, Mažeikių, Prienų ruošiami rakėtinųjų lėktuvų areodromai. Nuo Prienų pusės galima leukti ir "V" sviedinių. Kaune ir Vilniuje veikia parėsiutininkų mokyklos. Kaune jos komandos praeina gyvena kunigų seminarijos rūmose-mokiniai Trejoje. Pašaukti atlikti karo prievolę 3 metų gimimo vyrai/1927-28 ir atsilikusių iš 1926 metų. Visas trys laides apmoko Lietuvoje arba Prūsijoje/prie Tilžės/Apmokymas trunka metus. Atsilikusių iš 1926 metų apmokami apskričių miestuose. Komandos ir apmokymas rusų kalba. Jie dirba savaitėje tik 4 dienas, kitas tris dienas išleidžiami į kaimus "pasiubagauti", nes jiems bloga su maistu ir uniforma jiems neduoda. Mobilizacinė perengtis nuolatine. Universitetai ir kitos aukštosios mokyklos nuo 1946m. eina ir karo mokyklų pareigas-juose įvestas karinis apmokymas po 6-8 valandas. Apmokami vyrai ir moterys. Taip paruošiami atsargos karininkai. Geriau išlaikę egzaminus gauna tsargos kapitono laipsnį, silpniau-atsargos leitenanto. Kariniam paruošimui Kauno universitete vedovauja gen. Vitkauskas, Vilniaus gen. Kervelis, šalia jo kariniam dalykam mokomo personalo dar 7 žmonės. 1947 metais sustiprinti mobilizaciniai tikrinimai, išduoti nauji bilietai 1947 metais privežta naujai amunicijos, ypač prikrauti Kauno sekdėliai, kurie ankščiau buvo tušti. Pasienio bunkeriai, kurie buvo paruošti 1941m. nebeatnaujinami. Pajūris labai stiprinamas. Pajūrio bazės yra Kronštatas, Talinas/2 Karo Mokyklos/ Paldiski/"V" ir kitokių pabūklų požeminiai įtvirtinimai/Liepoja, Klaipėda, Piliu. Klaipėdos uostas, kaip jau minėta, patidinamas, sustiprintas, atnaujinti ir praplėsti betoniniai bunkeriai pavadinami laivams.-

- 37 -

Klaipėda tai svarbiausia Baltijos pajūryje pavandeninių
laivų bazė.

Žvejams išplaukti į jūrą buvo galima tik su palydovais. Balandžio mėn. buvo gauta žinių, kad iš Klaipėdos visai sustabdę civilinį plaukiojimą jūrose.

Ar visi šie pasiruošimai reiškia pasiruošimą karui, ar tik šantažui - Lietuvoje nežino niekas, kaip ir šiapus uždangos, o toji geležinė uždanga yra užleista nuo vakarų. Į rytus galima nukeliauti iki Maskvos be kliūčių, tiktai reikia turėti komandiruotę, ne taip jau sunkiai gaunama, o vakaruose jau Mariampolės, Vilkaviškio apskr. gyventi reikalingas specialus leidimas (čia yra pasienio milicijos centrai). Sieną saugojama nuo Lenkijos pusės. Nuo Rytprūsių nėra jokios kontrolės. Kontrolė eina tiktai pagal sieną, kuri Potsdame buvo nustatyta tarp Sovietų Sąjungos ir Lenkijos. Nuo sienos per 800 metrų visi gyventojai iškelti. Atstumas 20-50 metrų nuo sienos yra išartas išakėtas laukelis. Per kelias dešimt metrų nuo jo žemai nutiesta signalinė vieta, kurią palietus iššauna rakieta.

Per porą šimtų metrų vielių siena 2 metrų aukščio su užrištu viršumi. Už kitų poros šimtų metrų antra vielių tvora, spygliuota, plati, kaip karo lauke. Tarp tų vielių yra kas 250 metrų stebėjimo bokštai. Prie sienos taip pat įtaisyti bunkeriai, pritaikinti šaudyti į visas puses. Juose laikomi šunys, kurie paleidžiami naktį. Šunys yra geriau šeriami, negu patys sargybiniai. Sargybiniai nuolatos kaitaliojami. Viskas paruošta taip, kad net zukiš nepralįstų, ne tik žmogus.

O vistik negalimi dalykai daros galimi tam, kas pasiryžta.

X X
X

RYTPRŪSIŲ GYVENTOJAI GABENASI MAISTĄ IŠ LIETUVOS

Sveičarų laikraštis "Die Wochenzeitung" rugsėjo 4 d. numerį rašo, kad iš Karaliaučiaus visi vokiečiai yra iševakuoti. Tinka darbui vyra į Thüringiją ir Drezdno apylinkes. Didžiausi išvežimai buvo daromi balandžio mėnesį. Vieton deportuotų vokiečių į Karaliaučių atgabenta nusikaltėlių ir kariuomenės, kurie ten daro įsitvirtinimus ir bando naujus ginklus. Apskritai pastebima didelis ginklų vežimas vakarų kryptimi.

Deportacija palietė ir kaimus. Daug ūkių yra tušti. Žemės neapdirbamos, nebent tos, kurios priklauso kolchozams ar sovchozams. Juose daugiausia gyvena iš Rusijos atgabenti kolonistai. Vargas yra didelis. Gyventojai badauja. Ne griau yra ir kariuomenei. Daugelis gyventojų maistą gabena iš Lietuvos, nors tai yra uždrausta ir pavojinga. Rusų kariuomenė, stovinti Rytprūsioose, taip pat daugiausia maitinasi Lietuvos ištekliais.

O

NEŽINOMO LIETUVIO SKUNDAS BROLIAMS IR SESĖMS.

ESANTIEMS UŽ TĖVYNĖS RIBŲ

Sveikiname jus laikinai netekusius tėvynės Lietuvos. Pasveikinimui tiesiame rankas. Jos kruvinos, kaip ir mes patys. Nebijokite susiteršti. Tai mūsų pačių kraujas, per trejis metus okupantų-azijatų liejamas. Liejame ne lašais, bet upeliais. Tėvynėje ir žemė ir dangaus mėlynė apšviesta mūsų sodybių gaisrais - vien kraujas. Vasarą nesuskuba saulė kraujo išdžiovinti, žiemą - speigai jos sušaldyti. Mūsų motinų ir vaikų ašaros, kada jie apjuosia mūsų kaklą, apiplauna mūsų pasrūvusį kraują, ir mes, pažvelgę į gaisrus ir smurto veiksmus, užmirštame kovos nuovargį ir dar su didesne jėga giname tėvų žemę. Broliai ir sesės, nepamanykite, kad aš jus noriu graudenti, perdėti tautos kančias. 1940-41 metai, jūsų išgyventi, tėra tik šešėlis dabartinės kovos. Jokia vaizduotė ar plunksna jos pavaizduoti negali. Ant miestelių aikščių apiplėšti, nuogi guli mūsų vyrų lavonai. Budeliai juos pasmaugė. Jie nori mus atgrasyti nuo tėvų žemės. Iš langų seka. Gal kas atsišauks. Tai žabangos naujoms aukoms. Ir taip kelias diens. Motina, sužadėtinė, sesuo neištveria neapsikabinus lavono. Tada šimtai budelių, kaip alkanų vilkų gauja, puola gimines ir net pažįstamus. Naujos Sibiro aukos. Jokia mokykla, jokia darbovietė jų nepriims. Sibiras ar miškas lieka jų prieglauda. Nerasime vienkiemio, buto ar net kambario, kuriame nevyktų baisioji tautos tragedija. Be padėties, amžiaus, luomų skirtumo visiems 10-15 metų Sibiro katorgos. Tokios Sibiro katorgos, kurią vos pasiekę pusė krinta.

Mus baudžia už viską. Mes taip mylime savo tėvynę Lietuvą, kad geriau čia krintame kiek galima brangiau pardavę gyvybę, kaip vykstame į Sibirą. Mes tikime, kad mūsų lavonais patrešta Lietuvos žemele bus trašesnė ateities vienybei ir tėvų žemės meilei. Mes dantimis isikandę laikomės Tėvų Žemės, kol okupanto buožė sudeužo mūsų galvas. Užmerkiame akis su pilna burna šventos Žemės, kad kiti ją labiau pamiltų. Ir mylime ją, prieš visą pasaulį didžiuojamės. Ant tėvynės aukuro per tris metus padėjome daugiau kaip 100.000 brolių ir sesių. Pusė jų Sibire, pusė guli savojo žemelėje. Mes keliame galvas aukštai, prieš 200 milijonų moderniškai ginkluotą okupantą, kovojame už Tėvų Žemę trys milijonai. Nė vienas kraštas už laisvę nėra tiek paguldęs aukų per tris metus kaip mes. Mes laimėsime, mūsų reikalas teisingas. Tėvynė laisvę atgaus. Tiek aukų negali budeliams praeiti.

Pavasaris eina Nemuno krantais. Nebeužtvenksi upės bėgimo. Garbė mūsų kovotojams, kurių senųjų jau tik menkas likutis. Kaip didvyriškai jie guodžia mūsų mažuosius. Garbė kunigams (iš 1000 likusių per trejis metus jų 400 Sibire ar pogrindyje), kurie skatina mus tėvynės meilei. Tik vienas tebėra laisvas vyskupas. Koks okupantų smurtas. Garbė mūsų jaunuoliams mokiniams, kurie augo laisvoje tėvynėje ir nenešė okupanto saity. Šešiolikmečiai surakintomis rankomis drąsiai, pakėlę galvas, eina mirti už tautų laisvę. Mūsų senolių didvyrių aukos neprilygsta prieš tų jaunuolių drąsą ir panieką okupantams. Nebuvo atsitikimo, kad iki mirties mušamieji ir kankinami išduotų savuosius. Kas laisvės ragavo, vergu nemirs.

Atvyko suimti Lietuvos Tėvų Pranciškonų Kretingoje. Varpai sušaukė žmones. Budeliai tėvą vienuolį subadė ir vos gyvą imė į sunkvežimį. Minia čekistus apmėtė akmenimis. Antrieji Kražiai. Broliai ir sesės, didžiukimes laisvė, kuri davė tiek daug didvyrių. Kovoje netekę rankų, nors dantimis

-40-

kandame okupantą. Jie mūsų bijo. Paskirai nesirodo, duris laiko ant kelių užraktų. Mes didžiuojamės, kad partijai pasidavėlių lietuvių yra nedaug. Joks prievartavimas ar smurtas jų eilių nedidina. Deugumas pavardžių šiose eilėse yra nelietuviškos. Kiekvieną pasidavėlį, šnipą mes kišame po velena.

Mes liūdime, metydami mūsų senius generolus, pulkininkus pasislėpusius, skudurais apsidengusius, gatves šluojančius, gyvulius ganančius. Vargšai žmonės. Jie per ilgai caro jungą nešė, per daug caro negaikų lupti. Bijo garbingai mirti.

Broliai ir sesės, nepamenkite, kad mes tapome žiaurūs. Su plėšraisiais žvėrimis nėra kitos kalbos. Nei vienas nekrinta nepersuėtas. Tik kai aukų skaičius nesiliauja ir išgama neturi nei lašelio sąžinės, mes turime juk gintis. Okupantai nebūtų taip baisūs, jie nemoka mūsų kalbos, nepažįsta mūsų tautos ir mūsų vietos sąlygų. Tik vietiniai ištautėję visoki išgamos, svieto perėjūnai prisideda prie mūsų išdavimų šimtais. Mes ginamės. Mūsų didžioji nelaimė, kad kai buvome laisvi, jiems buvome geršni, kaip sau.

Per trejus metus mes apkurtome nuo šaukimo apie ateisiantį per penkmečio planą rojų. Bet kasmet vis blogiau. Lombarde užstatome paskutinį paltą, kad ji pirktų komunistas, o mes pavalgėdintumėm vaiką. Mes, dirbdami per kiauras dienas, uždirbame tik dešimtą dalį to, nuo ko badu nemirtume. Laimingas pas mus tas, kurs nieko nedirba, nors valdžia nedirbančiuosius baudžia. Jis lengviau sumedžioje duonos kąsnį. Mes dirbame nuo tamsos ligi tamsos. Paskui bėgame korteles epiprekinti, kad gautume kažkuo primaišytos juodos, šlapios duonos kąsnį. Cukrų, sviestą, mėsą mūsų vaikai seniai užmiršo. Paskui, nors kojos linksta ir sąnariai dreba, mes sukame į agitpunktą paklausti paskaitos, ką Stalinas pasakė, kas bus už penkerių metų. Naktį grįžtame būryje lazdomis ginkluoti, kad milicijos ar kareivių etstovai užpuolę iš pasalų neužmuštų, nūrengtų. Neretai dėl skylėto palto netenkame gyvybės. Iš tolo lenkiames, pamatę nekčia gatvėje priešais ateinantį siluetą. Naktį "tikrina" mūsų dokumentus, kiti sakant, epiplešia. Ir kontrarevoliucinierium būsi, jei kam pasiskųsi, kad valdžios pareigūnai apiplėšė. Ne be praeities ir mūsų "milicija". Deugumas vagys, girtuokliai kriminalistai.

Mes dar neturime pastovios elektros, vandens ir vargu ar greit turėsime. Mūsų namų tvoros, durys, kambarių pertverimai ir net langų remai sukuręti. Centralinis šildymas neveikia, stogai kiauri. O dirbame išsijuose penkmečiui. 10% mūsų darbo vaisių palieka mums, o kitkas išeina ten, kur visko yra, kur rojus, kur tėvas ir mokytojas Stalinas visus pienu ir medumi girdo, kur apelsinų fabrikai klesti, kur darbo liaudis salionuose gyvena. Reprezentacijai skirti namai ramiai sau stovi. Ir kada mes nustembame jų grožiu, mums aiškina, kad liaudis per dabartinį penkmetį pastatė. Ir darbininkas, kuris dar 1935 m. juos statė, gautų porciją 10-15 metų Sibiro katorgos, jei galvos palingavimu suabejotų. Okupantai nieko negaili tik reklamai. Ant kiekvieno kampo pripaišyta gražiausių dalykų. Milžiniški plenai, žaliuojantys javų laukai, diagramos, deja tik popiery. Yra ir komercinių krautvių, kur spekuliatyvinėmis kainomis daug ko gausi. Bet tai nemums. Mėnesio uždarbio neužtektų vienai dienai. Privačiai pardevinėjama tik iš skverno. Nors pagal įstatymus mes visi lygūs, be rasės, religijos, tautybės skirtumo. Deja, kada mes badaujame, komunistai viskuo pertekę - jiems atskiros valgyklos, atskiros krautuvės. Darbo žmogui grėstų kalėjimas, jei dėl šios neteisybės jis parodytų nepasitenkinimą. Kas dirba, tas badauja, kas niekšas, tas visko pilnas. Štai darbo žmonių rojus. Štai po kokia vėlieva maskva šaukia darbininkus vienyti. Mūsų žemė niekad nedirvonavo. Dabar nuo ašarų nesusilaikai

- 40 -

matydamas tūkstančius geriausios žemės hektarų usnėmis apžėlusius dirvonuojant, o jų šeiminingus elgetomis išvarytus. Ir vargas tam, kurs norėtų; ją dirbti. Dirbti galima tik tarnybiniame ūkyje už dešimtą dalį pragyvenimo. Iš skurdo žmogus stveriasi, kol perkirstas krinta. Milžiniški kiekiai, suvežtų gerybių rudėja. Mes niekad neturėjome tiek vagių ir elgetų. Nei pensiju, nei invalidams jokio aprūpinimo.

Mus "nubuožino". Apkarpė žemę. Atėmė gyvulius, inventorių, namus. Lietuvis laikosi, per naktį dirba. Var jo žemę apkarpo. Žmogus nepasiduoda. Uždeda baisias duokles, organizuoja "laisvą" valdžiai perdavimą; jei žmogus dar šį tą turi, papildoma duoklė, kaip pašalpa - Amerikos streikuojantiems, pasaulio proletui ir jau žmogus nebeišsilaiko. Laikraščiai tokį apšaukia buože, sabotuotoju ir šokia tokia laimė, jei jis spėja vienmarškinis pabėgti. Mes matome kasmet net sniegu apsnigtus javų plotus, išalusias bulves. Nesuskubo derliaus nuimti, nes planas buvo kitoks, o snieges nelaukė. Ir nieko nekaltos aukos eis į Sibirą už sabotažą, o kaltieji viršininkai ir toliau direktoriaus. Mes visada, pirmu negu sėsime, negu pliausime, negu kulsime, turim kelias dienas mitinguoti, klausyti, kaip Stalino doktrina liaupsi apie sėją. Kokia pajauka mūsų žemdirbiui, kuris visada dėl vieno pelikto grūdo nerimastauja. Mūsų agronomai žydekiai ar paaugliai vaikai moko seną žemdirbį, kur kas sėti pagal planą, kada ką pjauti, o patys neatskiria avižos nuo miežio. Jų rankoje abejojantiems gyvybė ar mirtis. "Buožė" kiekvienas, kuris geriau gyvena, kiekvienas padorus darbininkas. Buožė - kiekvienas lietuvis, kuris dar nenutolo nuo civilizacijos, kuris dar nesuspėjo prarasti sąžinės. Buožė visad už įstatymo ribų. Su juo galima elgtis kaip su vergu.

Jie nori mus sunaikinti, jie nori mus grąžinti šimtą metų atgal. Jie siekia mūsų moralinio pekrikimo. Degtinės gaminimas ir išmetimas plačiam vartojimui į rinką, kad pasigertume, leidimas mainyti žmonas, vaikus atiduoti prieglaudai, kad komunistais čekistais išauklėtų, tai vis planas mūsų tautos moralei sukrikyti. Tada ir tokie tik būsimie pežangūs XX amžiaus darbo žmonės. Mus verčia būti komunizmo pionieriais, nuolat ragina į klasinę kovą prieš vis naujus naujai apšaukiamus buožes, kurių vis daugiau ir daugiau papuola ir iš bežemių darbininkų terpo. Kiekviena žingsnyje turime mokyti marksizmo-leninizmo garbinti tėvą ir mokytoją Staliną. Tokių minčių pergrūsta spauda po Stalino vėliava Tarybų Sąjungoje, kaip mes buvome smetonininkų pavergti, kaip dabar skursta ir badauja žmonės Vakaruos, kokios sunkiai pernešamos krizės viešpatauja Anglijoje, Amerikoje ir t.t.

Mokyklų turime labai daug. Jose lietuviški žodžiai, okupentų mintys. Nuo pat vaikų lopšelio skiepijama neapykanta "buožei" ir visam, kas yra lietuviška. Ir matematiką dėstant būtina kelios minutės pašvęsti bolševikinei propagandai. Viskas Rytų, nieko Vakarų. Net vakarietišky kalbų visi vadovėliai išmesti, nežiūrint kokios reikšmės jie bebūtų. Apie lietuvišką kultūrą nei išsižiot neleidžiama. Vytautas, Mindaugas kovėsi dėl rusų draugystės. Net Valančius, Meironis buvo revoliucinieriai, šalininkai rytų, šavotiški komunizmo pirmtakai. "Nebeužtvenksi upės bėgimo" - tai supresko komunizmo plitimo. Mūsų seniems profesoriams iš rytų atvykę brezento betaais, lopytomis kelnėmis paaugliai, gal nebeigę poros klasių, "dėsto" "paskutiniųjų" mokslų išradimų laimėjimus, moko naujos kultūros. Ir mokslė prežilę seniai turi klausytis, girti, stebėtis, rašyti Stalinui, mokslo génijui, padėkos raštus. Tai juokinga, bet baisu. Kiekvienas nukrypimas, arba nesugebėjimas prisiderinti kvepia Sibiru.

Mes rinkome "seimą". Pačius geriausius iš geriausių, daugiausia

kriminalinio elemento atstovus - paleistuvius, girtuoklius ir t.t. Kandidatų buvo tiek, kiek ir "seimo" narių. Juos Maskva paskyrė. Mes tris mėnesius klausėmės agitatorių kalbų apie jų žygdarbius, paskui lydimi durtuvų "ėjome" balsuoti. Ir Staliną išrinkome į savo "seimą". Ir šiandien ne "seimas" valdo Lietuvą, kaip ir kiekvieną fabriką, bet Maskva. Mūsų šokis atitinka maskvietišką muziką. Kada bent lašelis jų sąžinės pabunda, ypač kai reikia savo tėvą ar motiną paskirti mirčiai, jie taip pat žūna nuo paslaptinių rankų. Už kiekvieno lietuviško komunisto pečių stovi ezijatas jo pavaduotojas, kuris savo naikinimo planą vykdo per šia lietuvišką iškamšą, besidengstantį liaudies sūnaus keiliu. Nemokėš iškamša neturi valios priešintis rusiškam imperia-lizmui savųjų naikinimui.

Pas jus važiuoja daug agitatorių. Jie visi užsimerkę meluoja. Ir padorus žmogus, jų pasiųstas nėra teisingas, nes už jo žodžius atsakinga pasilikusi šeima. Kartais per okupantų radio kalba išprievartauti profesoriai, menininkai, žinomi veikėjai. Jie kalbą mėnesiais, metais trukusio santažo, grasinimų, ko pasekoje kitam ir valia palūžta. Stebėkit kaip dreba jo balsas, koks jis duslus ir staugiančiai rėkiantis. Iš kiekvieno žodžio kyšo sąžinė, bet jie jau automatai palaužti žmonės. Suklastoti straipsnius, parešus čekistams vieni juokai. Suvaryti minę, priversti ją šypsotis, kaip matote jų kino ekrane, čekistai puikiai moka po trisdešimties metų praktikos. Mes turime "džiaugsmo" eisenas, durtuvais mus vėro, liepia linksmiems būti, pro tribūną šaukti. O vis dėlto kiek kartų nuniro galvos, pro tribūną slenkant. Ža-do nustodavom, nors po to šimtai buvo persekiojami.

Mes gaudome iš Jūsų bent kokią lietuvišką žodį, bent kokią vilties pragiedrulį. Ir kaip nusiviliam jums esant šykštiesiems. Kaip tylima ir savųjų tarpe daug ginčijamasi. Mes stebimės Romos radio lietuviška valandėle, kuri tiek maža paguodos duoda. Ko jai bijotis! Kaip mes nebijome mirti netik už tėvų žemę, bet už civilizaciją, krikščionišką kultūrą. Kaip drąsiai šiandien kalbėtų Romos apaštalai! Netik kalbėtų, bet šaukte šauktų gelbėti žmonijos kultūrą! Kalbėkit drąsiai, šaukit, kaip begalite. Niekados nemeluosite, nes atvaizduoti mūsų tėvynės kančių niekad nesugebėsite, jų nepergyvenę. Jei nuo jūsų kalbų ir plaukai šiauštųsi, jo siautulio, proto silpnumo niekad nesu-
pras, pirm nepakliuvęs į jo rankas.

Nebijokite, mums niekad jau blogiau nebus, jei jus kviesite pasaulį sutramdyti barbarus. Ko Roma bijo, kai apie ją kasdien girdime šlykščiausių dalykų kaip apie žmonijos ir tautų laisvės priešą numerį pirmą. Ji kurstanti ir žudanti. Ji banditų lušna, kuri greit pajusianti darbo žmonių kumštį. Bet kai ji tiesiai kalba, kelia faktus, kviečia krikščionišką pasaulį ginti pasaulio kultūrą, jie kaip žvėris nirsta, bet dreba. Daugiau nors ir beisios tiesos. Mes mirštame, bet mirdami norime žinoti, kad yra pasaulyje žmonių, kurie nebijo nors gyvu žodžiu kovoti už pavergtų, naikinamų tautų laisvę. Priminkit pasauliui, kad kaip mes lietuviai, taip ir visos Tarybų Sąjungoje pavergtos tautos kaip vergai dirba nuo ryto lig vakaro dėl komunizmo išsiviešpatavimo pasaulyje. Mes badaujame, nes mūsų uždirbti rubliai plaukia pasaulyje streikams agituoti, perversmoms ruošti. Amerikos lietuviai mums kartais siunčia aukų drabužiais, doleriais. Kokie jie nevyvus. Jie remia tik partie-čius ir jų pakalikus. Veikų drabužėliai tik propagandai ir pirmiesiems pionieriams. Mes tuos drabužius galime gauti tik juodoj rinkoj, mokėdami pasakiš-kas kainas. Už dolerius mums išmoka rubliais, už kuriuos galima tik 10 papirosų ar penki maži saldainiai nusipirkti. Mes turėjome iš Amerikos Bimbą. Per jį netekome daug žmonių. Jie drįso prasiskverbą pro čekistų durtuvus pa-
rodyti jam šiek tiek tiesos. Tie, kurie matė ir norėjo jam būti atviri kaip

lietuviui, per daug išsipasekojo apie savo kalinamus artimuosius, jei jų neteko. Tikėjomės, kad grįžęs paskleis jis bent dalelę tiesos. Bet skaudžiai apsirikome, jis pavergtas pinigų pėsčiarė Stalino žmogžudžio paprastas bernas. Jo grįžusio kalba kalba yra okupanto kalba. Tėvynėje net žemė šaukia prieš jį. Tauta, nežiūrint kiek durtuvų jį besaugotų, antru kart grįžusį pakartų, kaip ir kiekvieną tautos nieksą. Kas liks, liks tik plienas, mes išmokome savo kailiu didelio patyrimo.

Broliai ir sesės, mes kovojame gyventi ar mirti. Laikomės įsikibe, dantimis savo tėvų žemės. Visko nustojome. Skarmalais dengiamės, šiuo tuo maitinamės. Gaisrai ir kančios mus užgrūdino kaip plieną. Laisvė ir tėvų žemės meilė statoma aukščiau už gyvybę. Okupantai jaučia savo dienų galą. Baigdami savo dienas jie visa stato ant kortos. Mes laukiame minutės, kada vakarams drebinant žemę mes galėsime pakilti paskutiniam smūgiui. Laisvei prašvitus mes tiesime rankas jums sutikti. Mes jaučiame jūsų vargus. Mes nesiklausinėsime, kaip ten gyvenote, kaip vergote, kokius mokslus išėjote, ar kokias partijas sudarę parsivežėte. Be žodžių jūsų akyse ir darbuose išskaitysime kuo prisidėjote, ką darėte, kad mūsų tėvynė tapo laisva. Tas tik mus sujungs ir jau laisvas kruvinas rankas apslakstys džiaugsmo ašaromis. Mes neslepame savo atvirumo, nes kalbame mirties konvulsijoje. Mes žinome, kad jums svetur irgi daug ko stokoja, bet mes jau visko netekom. Ujami, šaudomi, kenkinami, pusnuogiai dažnai miegame lauke, nežiūrint žiemos speigų. Nuolat tūkstantinės brolių ir sesių kolonos linguoja į Sibirą. Dage-lis jūsų giminių kalti tik dėlto, kad jūs pabėgote. Jie to nepamirš, nepri-
valu to nei jums pamiršti.

Priminkit visiems, kad šiandien 200 milijonų durtuvai nukreipti į mažąsias pavergtas tautas joms nušluoti nuo žemės veido, bet ateis laikas, kada tie patys durtuvai grasys ir vakarų pasaulio moterims ir vaikams. Priminkite, kad šie vandalai nebijo sentimentalių žodžių, nesaistomi bet kokių moralinių principų, bet gali būti nugalėti tik ugnimi. Padarykite viską dėl tėvynės. Jūsų aukos ir darbai turi būti gyvybės kaina, kaip ir mūsų. Padarykite viską, kad bent kiek sumažėtų vergijos dienos. Kiek daug galėtų Amerikos lietuviai padėti. Juk jų ir mūsų tėvynė dedama į karstą. Mes skaitome spau-doje, kad lietuviai iš svetur kviečiami grįžti namo. Mums tik juoktis lieka iš jų sugrįžusių vargo ir kančių. Vos išlipę į savo tėvynę, jie veldžios atstovų apiplesiama, apstatomi šnipais, pasmerkiama skurdui. Jie automatiš-kai netenka netik savo parsivežto turto, pinigų, bet ir esmininės laisvės. Kiti tampa išgamomis ir juokias iš mūsų mirštenčiųjų kalbėdami per radio į vakaruose esančius.

Mes pasigendame tirsaus ir ryžtingo žodžio, reikalaujančio sudraus-ti azijatus, sulaikant juos nuo mūsų tautos žudynių. Kur dinga milijonas amerikiečių lietuvių kai jau virš šimto tūkstančių jų brolių tik per tris su viršum metų sunaikino azijatai. Mes klausime jūsų, ar viską jau padėjo-te ant tėvynės aukuro, kad taptume laisvi. Ar nepaskeistate kerais siauram savų interesų ratelyje ir neužmirštate pavergtąją tėvynę. Mūsų širdys niekad tų nepamils, kurie parduog susirūpinę kasdienine duona. Mes ketvirtį metą gulėdami tėvynės apkasuose visa ką mums davė tėvynė aukojam jos laisvei, net ir gyvybės neišskirdami, dabar, jau mums nuvargus, atėjo eilė ir jums atiduoti savo dalį. Nei vienam lietuviui, kur jis bebūtų, neturi būti svetimi kovos reikalai. Visi junkimės į kovotojų eiles sau protuose ir širdyse įrašę: Pra-keikimas visiems tėvynės išdavikams ir mirtina kova dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės.

Pavergtoji Lietuva, 1947 m. spalio mėn.

(Elta)

ELTOS KOMUNIKATAS

Vilniuje, Filaretų gatvėje, prie MVD (Ministerstvo Vnutrennich Del) veikia ypatingas skyrius OBO (Osobyj Banditskij Otdiel), kuriam vadovauja rusų majoras Sokolovas. Skyriaus uždavinys – provokuoti vietinius gyventojus, kad iššifruotų partizanus ir jų rėmėjus ar prijuočiančius ir likviduotų jų veiklą. Šiam uždaviniui verbuojami lietuviai, lenkai, rusai, žydai (pastarieji apsimeta vokiečiais). Ypatingai stengiamasi pritraukti asmenis, dėl kurių nors asmeninių priežasčių patekusius į partizanų eiles ar nelegalią padėtį. Provokacijai apmokyti asmenys veikia įvairiais metodais: jie perrengiami partizanais, tariamai atvykusiais iš toliau ryšio ieškoti su štabais, ar išblaškytais po kautynių ir t.t. Kad įtikintų gyventojus, jie kartais sulikviduoja tarybinį pareigūną, inscenizuoja kautynes su MVD, vaizduoja anglų parašiotininkus ir t.t.

OBO veikla yra perkelta ir į užsienius, į tremtinių stovyklas. Į čia gabenamiems provokatoriams paruošti Vilniaus priemiestyje veikia pusė metų mokykla. Kiekvienam ją baigusiam duodamas specialus uždavinys: sekti tremtinių gyvenimą, juos kompromituoti, kelti vaidus, kliudyti emigraciją, surasti sau agentų tarp emigruojančių, kelti nepasitikėjimą vietiniais komitetais, centriniais organais ar vadovaujančiais asmenimis, sabotuoti kultūrinę veiklą. Šita diversantinė akcija tarp tremtinių sistematingai palaikoma per jiems skiriamą Vilniuje leidžiamą laikraštį "Tėvynės Balsą". Jai talkina iš Švricarijos ateinąs rotatorinis laikraštėlis "Tautos Sargyba".

Tarp nelietuvių šita destrukttyvinė akcija protarpiais prakišama per vakarų valstybių komunistuojančią spaudą. Šiai akcijai ranka į ranką talkina laikraštis "Messenger Balte", leidžiamas tariamai Lyone (Pranc.). Taktikos sumetimais pasisakydamas prieš Lietuvos okupantą, visą savo veiklą šitas laikraštis yra skyręs diskredituoti Lietuvos diplomatams, Lietuvos laisvinimo institucijoms Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui ir Vykdomajai Taryba, Lietuvos politinėms partijoms (išskyrus vieną), atskiriems asmenims, stovintiems Lietuvos laisvinimo darbo priešaky.

Tokio pat turinio raštas prancūzų kalba yra išsiuntinėtas ir privatiems užsieniečiams, ar organizacijų vadovybėms, skelbiant, kad Lietuvos diplomatai, Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ar Vykdomoji Taryba neturi teisės kalbėti Lietuvos vardu, kad minėtieji organai ir Lietuvos politinės partijos esą fašistinės ir norinčios atstatyti Lietuvoje fašistinę diktatūrą. Raštas pasirašytas Taure ir J. Girėno "Lietuvos Rezistencijos Tautinės Arybos delegatūros" vardu. Pažymėtina, kad abudu vardai yra pseudonimai, paimti iš Lietuvos partizanų slapyvardžių, siekiant sudaryti fikciją, kad raštai esą kilę iš krašte ar bent krašto valios. Tokią pat fikciją stengiasi sudaryti ir kaikuriuose Jungtinių Valstybių laikraščiuose paskelbtas atsisaukimas su intrukcijomis rezistuojančiam kraštui, pasirašytas "Lietuvos prezidento prof. Dr. Tautvyrio".

Ryšium su OBO sustiprėjusiu veikimu ir minėtais reiškiniiais ELTA yra įgaliojta ir įpareigota pareikšti: 1. Lietuvos Rezistencijos Tautinė Taryba" ar jos delegatūra, kurios pirm. skelbiasi TAURAS, o sekr. J. GIRENAS, neturi nieko bendra nei su krašte rezistencija, nei su jos įgaliojtais organais užsieniuose. 2. Atsisaukimas su intrukcijomis rezistuojančiam kraštui, paskelbtas tariamojo Lietuvos prez. prof. Dr. Tautvyrio, yra provokacinis reiškinys. 3. Yra tikras dalykas, kad "Lietuvos Rezistencijos Tautinės Arybos", lygiai kaip "Lietuvos Gelbėjimo Komiteto", "VIAK-o užsienio skyriaus", "Baltijos Valstybių Atvadavimo Komiteto", Rytpusių Tautinės Arybos" ir panašiais fiktyviais vardais dengiasi p. J. GABRYS-PARSAITIS, gyvenąs Šveicarijoje. 4. Minėtais titulais varoma destrukttyvine antilietuviška akcija ir jos metodai visiškai atitinka OBO interesus ir metodus. 5. Kovojančios tautos ir Lietuvos valstybės vardu tėra įgaliojti kalbėti užsieniuose tik Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ir Lietuvos pasiuntiniai – ir niekas kitas, nors būtų prisiidengęs bet kuriuo titulu.

AMERIKOS SPAUDA APIE LIETUVĄ

"Tikroji geležinė uždanga Europoje yra ne garsioji Triesto-Stettino linija, bet siena, einanti tarp Lenkijos, Rumunijos, Rytprūsijų ir sričių, kurias tiesioginiai valdo Sovietų Sąjunga", pradeda savo apie 200 eilučių pranešimą Amerikos katalikų didžiausias laikraštis "THE TABLET". Pranešime, kurio pagrindinė antraštė "Lietuva teroro akivaizdoje kovoja dėl savo laisvės", toliau rašo:

"Visi žmonės anapus tos plieninės barikados gyvena niuriausioji sovietinės vergijos klaikumoje. Tarptautinis nusikaltimas tris krikščioniškas ir vakarietiškas nusiteikusias tautas, mažas Lietuvos, Latvijos ir Estijos respublikas įgrūdė į tą žemės pragarą. Vakarams nesipriešinant įjungtos į Sovietų Sąjungą, jos yra pastatytos prieš visišką išnaikinimą.

Nūdienei tarptautinio gyvenimo negalei būdinga, kad nė vienas iš gausių šaknų, kurie dėl Baltijos tautų padėties buvo įteikti Jungtinėms Tautoms, ligi šiol neiššaukė jokios akcijos. Kai sovietai su įprastine hipokrizija tebekaltina Vakarų demokratijas, jog jos išnaudojančios mažasias tautas, vis neatsiranda vyriausybės, kuri formaliai apkaltintų Rusiją už Baltijos tautų žudymą. Atrodo, kad globa, teikiama nuo sovietų teroro pabėgusiems Baltijos kraštų DP, bus visa, ką vakarai yra pasirengę tams tautoms padaryti, o tai nedaug!

Toliau "TABLET" aprašo lietuvių rezistencijos kovas ir konstatuoja tų kovų bei sovietinių tremimų aukas. Laikraštis rašo:

"Iš improvizuotos partizaninės veiklos lietuvių rezistencijos sąjūdis išaugo į reguliarią pagrindžio armiją, su vieninga vadovybe, bendru vyriausiuoju štabu, ryšių tarnyba ir t.t. Dabar jis vadinasi Bendrasis Demokratinis Pasipriešinimo Sąjūdis... Tarp tos išlaisvinimo armijos ir lietuvių vadovybės tremtyje yra nuolatinis ryšys. Astaroji vadovybė vadinasi Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kurio būstinė yra "kažkur" Vakarų Europoje.

Išsyk įvairios partizanų grupės vedė plataus masto operacijas, su eidamos į reguliarias kautynes su raudonąja armija ir MVD. Tačiau ši kiek be atodairė strategija iššaukė perdideles represijas, kad ją būtų buvę galima ilgiau pritaikyti. .. Dabar, kaip pranešama, partizanų kovos tikslai yra:

sukliudyti rusų bei mongolų kolonizaciją Lietuvoje, išgelbėti bent dalį žmonių, atrinktų išvežimui į Rusiją, ir rodant nuolatinį organizuotą pasipriešinimą palaikyti tautinę moralę.

Si gerai apgalvota ir planinga akcija davė nuostabių rezultatų... Visos kautynės vedamos ko mažiausia rizika ir su ko mažiausia auka. "ar neatėjo gi išlaisvinimo diena, ir lietuviai negali tikėtis atgauti laisvę patys vieni kaudamiesi su sovietine pabaia".

Apibūdinęs dar Bažnyčios persekiojimą, "TABLET" pranešimą taip baigia

"Jeigu koks nors išorinis spaudimas Rusijos neprivers paleisti natus nuo Lietuvos, maža lietuvių beliks, kurie išvys išvadavimą".

(E)

P a s t a b a !

Savo mieliems skaitytojams norime priminti, kad švedų dienraštis "STOCKHOLMS-TIDNINGEN" š.m. spalio 11 ir 12 d. įdėjo labai plačius pranešimus apie padėtį Lietuvoje ir apie rezistencinį veikimą ten. Straipsnių serija bus tęsiama.

TREMTYJE

S V E D I J A

Rugsėjo 19 d. įvyko Lietuvių Draugijos Švedijoje Stockholmo skyriaus susirinkimas S:t Eugenijos (jezuitų) parapijos salėje. Kalbėjo Jonas Pajaujis apie 1940-48 m. nerašytąją Lietuvos istoriją.

Centro ir skyriaus valdybų iniciatyva buvo gautas vyskupo leidimas pasinaudoti parapijos sale. Susirinkimas nutarė kas antrą sekmadienį tuoj po pamaldų susirinkti salėje, atsiėsti pasiskaityti gaunamą spaudą ir šiaip aktualiais klausimais pasišnekėti.

Spalio 6 d. sukako 60 metų vienam iš didžiausių Lietuvos ir Europos draugų profesoriui Birger Nerman. Jubiliatą į namus pasveikinti buvo nuėjus ir lietuvių delegacija iš ministerio Gylis ir Juozo Lingio. Gražų ir nuoširdų žodį jubiliatui tarė ministeris Gylis.

Sekančią dieną visi pabaltiečiai suruošė minėjimą ir vaišes prof. Nermanui. Iškilnėms vadovavo estų ministeris Stockholme Laretei. Estų organizacijų vardu jubiliatą sveikino prof. Suits, latvių - latvių pasiuntinybės sekretorius Kreicbergs. Lietuvių Draugijos Švedijoje vardu kalbėjo centro valdybos pirmininkas pulk. V. Blažys, įteikdamas jubiliatui lietuvių dovaną - Edvardo Meilaus gražiai medyje inkrustuotą Vytį.

Apie prof. Nermaną plačiau bus minima atėinančiame "Pragiedrulių" numeryje.

V I S U R K I T U R

Vokietijoje Augsburgio ligoninėje mirė vienas iš paskutiniųjų mūsų XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios tautos kovotojų ir kultūrininkų rašytojas J. Vilkutaitis-Keturakis, pagarsėjęs savo komedija "Amerika pirtyje".

--- Rugsėjo 13 d. Konstancoje mirė buvęs Kauno Metropolijos kunigų seminarijos rektorius; ilganetis "Saleziešių Zinių" Italijoje redaktorius teologijos daktaras salazietis kun. Pranas Petraitis. Kun. Petraitis buvo vienas iš nedaugelio tų, kurie išliko gyvi prie Červenės bolševikams masiškai nušaudžius šimtus nekaltų politinių kalinių.

--- Rugpiūčio 25 d. Grotaferratoj netoli Romos mirė Jo Rksc. Mons. Antoninas Arata, tituliarinis Sardų Arkivyskupas. Po 1930 m. jis buvo Vatikano atstovu Lietuvoje. Nuo 1935 m. jis buvo Apašt. Nuncijum Latvijoje ir Estijoje, kur išbuvo iki pirmosios bolševikų okupacijos 1940 m.

--- Lietuvių Evangelikų Reformatų Bažnyčios pirmasis sinodas tremtyje, Klein-Wittensee, angly zonoje, išrinko vykdomąjį organą - kolegiją šios sudėties: prof. dr. Povilas Jakubėnas - Gen. superintendentas I, prof. dr. Konst. Kurnauskas - gen. superint. II, dr. Jokūbas Mikelėnas - prezidentas, kun. P. Dilyš - viceprez., mokyt. P. Bružas - gen. sekretorius, agr. J. Viliūnas - išd., kun. S. Neimanas ir M. Zablockas - nariais.

--- Rugsėjo 14 d. Ansbache įvyko eilinis Pabaltijo centro komitetų pirminkų pasitarimas, kuriame tarp kitko buvo apsvaistytas ir lietuvių nusiskundimas, kad kaikiuriose stovyklose (pvz., Fellbache) latviai negražiomis priemonėmis stengiasi nušalinti lietuvių pareigūnus ir ardo darnų sugyvenimą. Nutarta, kad latvių ir lietuvių centro komitetai deleguos savo atstovus vietoje ištirti nesutikimų priežastis ir padarys sprendimus.

--- Rugsėjo 18 d. J. E. Arkivyskupui Juozapui Skvireckui sukako 75 metai.

--- Rugsejo 9-11 d. Schw. Gmünde įvyko antrasis krašto ūkio atstatymo reikalu suvažiavimas. Pirmasis toks suvažiavimas įvyko užpėnai Augsburgė. Į dabartinį suvažiavimą atvyko praktiškų specialybių atstovai - inžinieriai, agronomai, ekonomistai. Mūsų vadovaujamieji veiksniai šiam suvažiavimui rūpestingai ruošėsi, sumaniai parengdami darbų tvarką. Suvažiavimo dalyviai susiskirstė specialiomis sekcijomis, kurios apėmė veik visas krašto ūkio šakas: susiekimą, energetiką, žemės ūkį, miškininkystę, statybą, pramonę, amatus ir kt. Suvažiavimą baigiant, jo pirmininkas prof. Kolupaila pabrėžė padarytų nutarimų svarbą ir aktualumą, kvietė planavimo darbus tęsti net ir išrmigravus į platųjį pasaulį ir linkėjo tretįjį suvažiavimą sušaukti Vilniuje.

--- Rugpiūčio 28-29 d. Nürnberge įvyko pavergtųjų tautų olimpiada, kurioje dalyvavo Estija, Slovakija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Ukraina ir Vengrija. Lietuvių olimpinei komandai vadovavo lengvosios atletikos veteranas Vladas Bakūnas, Lietuvos vėliavą nešė Z. Puzinauskas, teisėjų kolegijos priešaky stovėjo kitas sporto veteranas - Br. Keturakis.

Olimpiadoje lietuviai laimėjo devynis aukso medalius.

--- Rugpiūčio 23 d. įvyko Münchene generalinis Cathunitas (užsieniečių katalikų studentų federacija) susirinkimas. Susirinkime dalyvavo septinių tautų katalikiškų studentų organizacijų atstovai priėmė buvusios federacijos valdybos pranešimą ir išrinko naują federacijos valdybą. Didele balsų dauguma federacijos pirmininku išrinktas lietuvis dr. Vytautas Bieliauskas, jo pavaduotoju - mag. Eugen Tereyma (ukrainietis) ir generaliniu sekretorium - Ladislaw Jasovsky (slovakas).

--- Federatyviniai Vidurio Europos klubai jau kuris laikas veikia sėkmingai Vašingtone, Londone, Paryžiuje, Romoje, Briuselyje ir Beyrauthe. Rugpiūčio 30 d. Münchene buvo įkurtas Federatyvinis Vidurio Europos Klubas ir Vokietijoje. Atidaromajame posėdy dalyvavo Lietuvos, Latvijos, Estijos, Gudijos, Lenkijos, Ukrainos, Čekijos, Slovakijos, Vengrijos ir Jugoslavijos (Serbijos, Kroatijos ir Slovėnijos) atstovai. Visi dalyviai vienu balsu priėmė deklaraciją, kurioje buvo išryškinta intermariumo idėja ir pabrėžtas Federatyvinio Vidurio Europos Klubo reikalingumas, jo reikšmė Vidurio valstybių kovoje už politinę, kultūrinę ir ekonominę nepriklausomybę. Klubo pirmininku išrinktas ministeris Sidzikauskas (Lietuva). Generaliniu sekretorium išrinktas Dr. Hrabek (Lenkija). Klubo bustine susirinkimas numatė Frankfurtą prie Maino. Baigiant atstovai paprašė pirmininką p. Sidzikauską atstovauti Klubą JTO rudens sesijos metu Paryžiuje.

Konferencijai pasibaigus, grafas Bernadotte tuoj vėl išvyko atgal į Rodos salį savo trikos misijos testui, nors Maskvos radijas jį buvo išskolijęs ir pavadinęs kapitalistų agentu priejant monopolijai. Ir štai rugsėjo 17 d. pasiekia Žinio, kad grafas Bernadotte buvo nužudytas žydų teroristinės organizacijos, vadinamos Šterno ligos, Jeruzalėje.

- 48 -

--- VIII.20. Amerikos vyriausybė pareiklavo, kad Sovietai atšauktų savo konsulą New Yorke Jokubą Lomkiną kaip susikompromitavusį savo pareigose. Po penkių dienų Sovietai nutraukė konsulinarius santykius su Amerika.

--- VIII.26. Berlyne komunistų demonstracija išiveržė į miesto rotušę reikludami, kad atsistatintų Berlynų miesto valdovybę. Miesto burmistras kreipėsi raštu į miesto rusų komendantą reikludamas garantijų, kad miesto rotušė, kuri yra rusų sektoriuje, būtų apsaugota nuo komunistų užpuolimų.

--- VIII.30. Nuo sosto atsistoko Olandijos karalienė Wilhelmina, valdžią perleisdama dukteriai princesai Julijonai.

--- IX.10. Prancūzijoje sudaroma vėl nauja vyriausybė, susidedanti iš radikalų, socialistų, socialdemokratų ir liudies respublikonų. Ministeriu pirmininku paskiriamas radikalis Henri Queuille. Užsienių reikalų ministeriu pasiūkia Schuman.

--- IX.11. Heyderabado vyriausybė atmeta Indijos reiklavimą įteisti jos kariuomenei stovėti Heyderabade. Indijos ministras pirmininkas Nehru pareiškia, kad jis priverstas okupuoti Heyderabadą. Už poros dienų indų kariuomenė peržengė Heyderabado sienas. Heyderabado vyriausybė kreipėsi į Jungtinių Tautų Organizaciją, kad ji griebtųsi priemonių užpuolimui sustabdyti, bet Jungtinių Tautų organizacija dar nepradėjus klausimo svarstyti, Heyderabado vyriausybė praneša, kad jie kapituluoja be sąlygų ir patys išsprendę konfliktą.

--- IX.14. Anglija didina savo karinių pasiruošimų. Sulaukoma 80.000 vyrų demobilizacija, naikintuvų gamybos padvigubinimas, karo medžiagos gamyba didinama.

--- IX.3. Miršta buvęs Čekoslovakijos prezidentas Eduardas Benešas, sulaukęs 64 metų, amžiaus.

--- IX.5. Iš savo pareigų pašalinamas Lenkijos komunistų partijos generalinis sekretorius W.Gomulka, kaltinamas, kad kaip reikiant negerbė Sovietų interesus.

--- IX. 6. Amsterdame Julijonai karūnuojama Olandijos karalienė.

--- IX. 8. Stockholme konferencijai susirenka Danijos, Norvegijos, Švedijos ir Islandijos užsienių reikalų ministrai. Konferencija išleido du komunikatus, tikriausiai skaitant vieną komunikatą tik iš dviejų dalių, nes antroji dalis nelieta Islandijos. Pirmame komunikate rašoma: Danijos, Islandijos, Norvegijos ir Švedijos užsienio reikalų ministrai iš savo rugsėjo 8-10 d. konferencijoje pasvėrė tuos klausimus, kurie įtraukti į Paryžiuje greit įvykstančios JT konferencijos dienotvarkę. Buvo konstatuota, kad visų keturių kraštų pažiūros visuose esminiuose klausimuose supuola, buvo sutarta laikytis tolesnės kontaktų konferencijai vykstant. Visų buvo sutarta paremti Norvegijos kandidatūrą į saugumotarybą Belgijai išėjus.

Danijai pasiūlius, konferencija preliminariai svarstė klausimą dėl geresnio bendradarbiavimo tarp visų šiuos kraštų parlamentų. Užsienio reikalų ministrai priėjo vieningos išvados, kad to klausimi išsprendimas pirmoje eilėje turi būti ieškomas jau esančiame šiuos kraštų tarpparlamentiniame bendradarbiavime.

Konferencija, taip pat Danijai pasiūlius, svarstė rezoliucijas,

priimtą Europos valstybių kongrese "pagrįsė š.m. gegužės mėn. Užsienio reikalų ministeriai, kurie buvo vieningi pageidavimui palaikyti bendradarbiavimą tarp Europos kraštų įvairiose srityse, buvo tos nuomonės, kad tarp parlamentarinės unijos Europos grupė galėtų būti protogiškas forumas svarstyti, kaip toks bendradarbiavimas turėtų vykti".

Antroje komunikato dalyje sakoma: "Danijos, Norvegijos ir Švedijos užsienio reikalų ministeriai svarstė klausimą, ieškant bendradarbiavimo tų trijų valstybių krašto gynimosi srityje."

Vyriusybėms šį klausimą diskutuojant, buvo konstatuota, kad tarp kitko, dėl tų trijų kraštų nevienodos politinės gyimosi padėties yra nevienoda požiūris ir suaugimo politikos problemose. Užsienio reikalų ministeriai tačiau rado, kad yra galimų tokie bendro karinio bendradarbiavimo tarp tų trijų kraštų ištyrimui pradėti. Todėl jie nutarė kreiptis į savo vyriusybes, kad kiekvienas kraštas numatytų asmenis, kurie galėtų to ištyrimo uždavinio imtis".

--- IX.17. Jeruzalėje Šterno ligos teroristai nužudė JTO tarpininką grafą Folke Bernadotte ir tų pačios organizacijos atstovą prancūzų pulkininką Serot.

Grafo Bernadotte tragiška mirtis sukrėtė visą pasaulį. Švedija neteko vieno iš tauriausių savo sūnų, o pasaulis nenuilstam kovotojo už žminiškumą ir taiką. Grafas Bernadotte buvo Švedijos karalius Gustavo V brolio princo Oskaro sūnus. Jis buvo Švedijos skautų vadovas ir Raudonojo Kryžiaus pirmininkas. Dėl kuriai nepsibrigęs, jis ėmėsi akcijos gelbėti nuo karo nukentėjusius ir vaikučius Europoje. Žlugus vokiečių armijai, jis su didžiuliu atsidavimu skubinosi gelbėti melėtingų koncentracijos stovyklų kukų. Jo dėka buvo išgelbėta daug žydų, dūnų, norvegų ir pobaltiečių. Paskutinės jam patikėtos svarbios pareigos buvo tarpininkauti ginčui tarp žydų ir arabų Palestinoje. Tas taikos pareigas eidamas jis ir žuvo nuo teroristų žudų kulkos.

--- Grafo Bernadotte vidutuvės įvyko Stockholme rugsėjo 26 d. Laidotuvių akte Gustavo Vazos brėnyčioje dalyvavo visos Švedijos karalius dvaras su pėčiu karaliumi Gustavu V priešaky. Danijos karalių atstovo princo Axelis ir princesė Margarėta, o Norvegijos karalių - kronprincas Olovas. Be visų Skandinavijos kraštų vyriusybių ir parlamentų atstovų dalyvavo aukštųjų tarptautinio Raudonojo Kryžiaus dignitariai. Jungtinių Tautų Organizaciją atstovavo jos generalinis sekretorius Trygve Lie, suaugimo tarybos pirmininkas sir Alexander Cadogan, mr. Constatin Stavropoulos, Švedijos nuolatinis atstovas toje organizacijoje Sven Grafström ir pulk. Frank Begley, kurio dar neužgiję žizdos rusyje ir skruostė rodo jo narsumą pasiginant nuo žmogžudystės, nes ir jis buvo tame pačiame automobilyje nužudant Bernadotte. Iškilimėse vietą rado ir išlaisvintieji dūnų bei norvegų kaliniai. Vainikus atsiuntė viso pasaulio Raudonojo Kryžiaus organizacijos ir daugelis valstybių. Pagal velionies norą jokių kalbų nebuvo, išskyrus pamokslą brėnyčioje ir kapuose. Tydint nebuvo jokios muzikos, o priekyje ėjo tik šeši būgnininkai. Karstą į kapus vežė ir žiaurūs skautai. Visas Stockholm buvo išėjęs pasakyti paskutinį sudiev, iš visų pusių triško šėros.

--- IX.18. Grafiui Bernadotte žuvus, JTO Delegacijos Palestinoje vadovu skiriamas generalinio sekretoriaus specialus pasiuntinys dr. Rudolph Bunche, kuris laiške Izraelio vyriusybei pareiškia, kad vyriusybė atsakinga už grafo Bernadotte ir pulk. Serot nužudymą. Jeruzalėje kreštuojam apie 400 Šterno ligos karių. Žmogžudžių dar vis nesuranda.

--- IX.18. Paryžiauje paskelbiamas grafo Folke Bernadotte reportas JTO apie jo tarpininkavimo veikimą Palestinos konflikte ir jo pasiūlymas reviduoti 1947 m. pradinio planą. Sekančią dieną Amerikos užsienio reikalų ministeris Marshall praneša, kad Amerika remia grafo Bernadotte planą. Po pūros dienų ir Anglijos ministeris Bevinas pareiškė, kad ir Anglija remia planą.

--- Žydų ekstremistų organizacija Irgun Zvai Leumi kapituliuoja prieš Izraelio valstybės vyriausybės ultimatumą ir perduoda jai visą ginklų atsargą.

--- IX.22. Krime, kur buvo išvykęs sostogoms Stalino susirenkanti sovietų valstinių valstybių užsienio reikalų ministerių svarbi konferencija.

--- IX.19. Švedijoje įvyko rinkimai į antrojo parlamento (riksdago) rūmus. Rezultatai:

	<u>balsavo</u>	<u>mandatų</u>
Dešinieji	448.308	22 (neteko 17)
Ūkininkų Sąjungos	474.075	30 (" 5)
Liberaliosios partijos (liberali)	814.123	57 (laimėjo 31)
Socialdemokratai	1.701.957	112 (neteko 3)
Komunistai	237.135	9 (" 6)

--- IX.21 Paryžiauje prasidėjo JTO pilnumos konferencija. Konferencijoje pirmininkauti sovietai norėjo prakišti Lenkijos užsienio reikalų ministerį, bet nepavyko - sovietų kandidatui Lechui Lengvui nugalėjo Australijos užsienio reikalų ministeris Evert, mažųjų valstybių didelis užtarėjas. Sovietams nepavyko prakišti pirmininko ir kitoms svarbioms pareigoms - pirmininkauti politinėje komisijoje. Belgai pasiūlė Spaką, o sovietai lenkų ambasadorių Lange, bet Spak lengvai laimėjo. Nepavyko sovietams nei jų stelitams išsiskverbti ir į kitus pirmininkų postus.

Amerikos užsienio reikalų ministerio Marshall kalba, nors jis nė vienoje vietoje neminėjo Sovietų Sąjungos, buvo nukreipta tik prieš ją, tiek prieš visą rytų bloką, t.y. tų valstybes, kurios atsiskyrė bendradarbiuoti tarptautiniams klausimams spręsti. Jis apkaltino tų pat "krikščioniškas valstybes", kurios priešinosi Europai ekonomiškai atsigrūti ir dabar siūlo tautoms bėdą ir krosį, o teičia žadą iliuzorišką gerbuvį. Marshall tarp kitko pareiškė, kad Amerikos vyriausybė nenori dar labiau dabartinių tarptautinių santykių įtempti, bet ji nenori ir jokių kompromisų daryti svarbiuose principiniuose klausimuose. Jungtinės Amerikos Valstybės iš visos širdies nori, kad tarptautinis įtempimas atslūgtų, bet jokiomis sąlygomis ji nenori nušluoti kitų tautų laisvių ir teisių. Kiekviena tauta, kuri sąmoningai izoliuoja save ir savo valstybę nuo likusio pasaulio, negali suorasti kitų vyriausybių ir kitų tautų problemų ir politikos. Sistemingas ir sąmoningas priešų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų yra daugumos mūsų sunkumų pradžia ir grėsinas JTO darbui. Iš pat pagrindų yra netik klaidinga, kad milijonai vyrų ir moterų gyvena kasdieniniame slapto-sios policijos terore turėdami prieš akis galimumą, kad kiekvienu momentu gali būti suimti, pasodinti į kalėjimą arba išsiųsti sunkiems darbams be jokios svarbesnės priežasties ir be jokio teismo, bet tie santykiai atsiliepi ir tautų bendruomenėje. Vyriausybės, kurios sistematiškai neatsižvelgia savos tautos teisių, negali respektuoti kitų tautų ir kitų valstybių, bet mėgina savo tikslus atsiekti panaudojamos spaudimus ir smurtą tarptautinėje plotmėje.

- 51 -

Marshall pasakius savo, į jo kalbą atsakė lenkų užsienio reikalų ministras Modzelewski. Jis gynė rytų bloką ir jo kalba kiekviename taške buvo priešinga Amerikos žodžiams. Jis kaltino tam tikrą valstybių grupę, kuri nori JTO padaryti savo įrankiu. Jeigu pasaulio politika atsidurė tokioje įtemptoje padėtyje, tai, anot kalbėtojo vien dėl to, kad keturių didžiųjų taryba nustojo veikusi. Jis energiškai protestavo prieš pasiūlymą, jeigu jis eventualiai išskiltų, įtraukti į konferencijos dienotvarkę Vokietijos klausimą. Modzelewski apkaltino vakarų sąjungininkus, kad jie suskaldė Vokietiją ir nori sukurti iš vakarų Vokietijos vasalinę valstybę užpuolimo tikslams. Marshall planą laiko diskriminuojančiu tarp įvairių Europos kraštų.

Argentinai pasiūlius į dienotvarkę įtraukti prašymus naujų narių, norinčių įstoti į JTO, Sovietai pasipriešino, juos palaikė ir Skandinavijos valstybės, bet ir čia anglai laimėjo procedūros kovą - punktas buvo įtrauktas į dienotvarkę 29 balsams už, 16 prieš ir 10 susilaikiusių.

Sovietų užsienio reikalų vice-komisaras Vyšinskis paleido artimą ir į "naujojo karo kūrėjus". Vakarų bloko sudarymas yra tiesiog priešingas taikai ir tautų saugumui įgyvendinti. Kaip to pražutingo bloko kontrastą nurodo Vyšinskis "susidarančią sąjungą tarp Europos taiką mylinčių valstybių atsispirti naujo vokiečių užpuolimo galimumui". Kaip naujo karo planų įrodymą Vyšinskis nurodė: 1. praeitų metų kombinuotus anglų amerikiečių laivyno manevrus Atlante; 2. neseniai įvykčius kombinuotus oro manevrus Britanijoje; ir 3. straipsnius laikraščiuose ir žurnaluose, kurie vakarų Europos kraštų fanatišku karo kurstytojų tonu audžia planus pulti Sovietų Sąjungą. Tai karo kurstytojų kampanijai vadovauja dabar nevien būvę mėgėjai politikai, valstybės vyrai, senatoriai ir parlamentų nariai, kurie dabar Anglijoje, Amerikoje, Prancūzijoje ir kitose valstybėse užima aukštas vietas. Po savo kalbos jis pasiūlė rezoliucijos projektą trečdaliu sumažinti penkių didžiųjų kraštų žemės, vandens ir oro pajėgas ir visiškai uždrausti atominis ginklus.

Triukšmingų ovacijų susilaukė ir Anglijos užsienio reikalų ministras Bevinas. Savo kalboje Bevinas pareiškė, kad jeigu kaikurie kraštai ir toliau darys kliūtis JTO dirbti, tai JTO nariai gali sudaryti regionales sutartis. Geriau dabar perkęsti sunkumus, o ne atsidurti į bepročių rojų. Mes turime susitarti su tais, su kuriais galime sutarti ir bendradarbiauti su tais, kurie nori kartu dirbti. Paliesdamas JTO politinį veikimą, Bevinas pabrėžė, kad Didžioji Britanija visada laikėsi JTO taisyklių ir iš pagrindų studijavo netik atominės bombos, bet ir atominės jėgos klausimą. Amerikos vyriausybei priklauso visa gerbė už išdirbtą puikų planą atominės jėgos naudojimui kontroliuoti. Tas apts liečia ir nusiginklavimą. Aš turiu kiek galima iškilmingiau pabrėžti, - pareiškė Bevinas, - jeigu tamsus pasiutimas, toji neapmatoma katastrofa, kurią su savim atominis karas nešasi, ištiks mus, už tą žmonijos nusiaubimą bus atsakinga tik viena didvalstybė, atsisakiusi bendradarbiauti kontrolei ir raidai tos didžios energijos žmonijos gerovei. Dėl Vyšinskio patiekto projekto Bevinas pareiškė: Tegul bus mums atleista, kad visa tai mums įtartina atrodo. Vyšinskio kraštas yra užantspauduota knyga, o mano gi kraštas turi laisvą spaudą. Daug, ką Vyšinskis pasakė, yra iš piršto išlaužta. O kas gi gali pasakyti, kas vyksta Sovietų Sąjungoje? Ar mes privalome suderinti savo saugumą su tokia tauta, kuri nenori ir nesiruošia atidengti pasauliui, ką ji daro? Man atrodo, kad JTO generalinei konferencijai siuloma nuginkluoti visą likusį pasaulį, o tuo tarpu Sovietų Sąjunga ir toliau laikys paslaptį sa-

vo karinę pajėgą... Mes neprivalome leisti apgauti kaip miražas gražių rezoliucijų. Skaudi patirtis mus verčia tikėti, kad tik saugumo ir pasitikėjimo jausmas gali prie nusiginklavimo privesti. Mes nemanome, kad priešinga nuomonė yra teisinga. Kadangi Vyšinskis yra kitos nuomonės, jis privalo pirmas duoti mums faktų apie Sovietų Sąjungos karines pajėgas... Ginklavimasis yra ir brangus ir kvailas. Pradėkime nuo atominės energijos! Atidarykime savo kraštus inspekcijai, atidarykime visi kartu. Tegul šviesa ir žinios įplaukia, ir dabartinė ginklavimosi problema pati išsispręs. Aš norėčiau Vyšinskio paklausti: Ar tiesa, nežiūrint to viso, ką Tamsta dabar pasakei, kad žiūrint iš marksistinio-leninistinio požvilgio nėra galimas joks susitarimas su nekomunistėmis valstybėmis? Lenino raštuose pasakyta: "Mes gyvename netik vienoje valstybėje", sako Leninas, "bet valstybių sistemoje, o kad sovietinė respublika galėtų egzistuoti šalia viena kitos ilgesnį laiką, yra neįmanoma. Viena arba kita pusė turi pagaliau laimėti. O kol tas "pagaliau" ateis, ištisa eilė žiauriausių susidūrimų tarp sovietinės respublikos ir buržuazinių valstybių yra neišvengiama. O tai reiškia, kad, jeigu vadovaujanti klasė - proletariatas - galėtų išlaikyti jėgą, ji turi įrodyti savo pajėgumą ir karinėje organizacijoje". Šitoji citata yra ir generalisimo Stalino veikale "Leninizmo problemos". Ar tatai gali nustebinti Vyšinskį, kad mes esame atsargūs taip be niekur nieko priimto jo paaiškinimą, kad Sovietų Sąjungos politika nori platesnio ir stipresnio tarptautinio bendradarbiavimo?

Su nemažesniu entuziazmu buvo sutikta ir Belgijos užsienio reikalų ministro Spaak kalba, kuris tarp kitko pareiškė, kad Europai užteko Hitlerizmo ir fašizmo, kad ji vėl pasiduotų kokiam nors totalitariniam režimui. Rusija pilnai parodė, kad jai trūksta geros valios susitarti su vakarais. Belgijos politika bijo rusų vyriausybės Maskvoje. "Jūsų pasirodymais JTO pasidarė neefektyvi", tarė Spaak žiūrėdamas į rusų delegatus. "Mes taip pasitikėjome ta organizacija, bet jūs verčiate mus ieškotis gelbėjimo ne tos organizacijos remuose, bet sudarant regionales sutartis, kurių mes taip būtinai norėjome išvengti... Pagrindinis mūsų politikos bruožas yra jūsų baimė, baimė jūsų vyriausybės, baimė jūsų politikos. Mes bijome jūsų, nes jūs perdažnai kalbate apie imperializmą. Tik viena valstybė teritorijų užėmimu išėjo galinga iš karo, tai Sovietų Sąjunga.

Ačiū karui jūs galėjote anektuoti Pabaltijo kraštus, dalį Suomijos, dalį Lenkijos, ačiū per daug drąsiai politikai jūs gavote Varšavą, Pragę, Bukareštą ir Berlyną, kurių jūs nemanote palikti. Dėl viso to mes jaučiame, kad jūs stovite visai Reino pakrašty.

Niekas neužginčys tiesos, kad jūsų užsienio politika yra drąsesnė ir labiau išpūsta, negu kurios nors kitos tautos. Mes bijome jūsų ir dėl jūsų politikos štai šiame susirinkime ir dėl jūsų panaudojimo arba piktam panaudojimo veto teisės. Mes bijome jūsų dėlto, kad jūsų krašte yra penktoji kolona, kurią galima palyginti su bet kuria Hitlerio penktąja kolona, net jeigu ji būtų ir skautų organizacija. Pasaulyje, įskaitant Aziją ir Afriką, nėra vieno krašto, kur rusų vyriausybės reprezentantai nemėgintų susilpninti politiškai, morališkai ir socialiai. Puolimai ant Marshallio plano, vienintelės vilties Europai išgelbėti, yra tokie niekšingi, užtat ir dėlto mes jūsų bijome.

Be šių suminėty kalbėjo dar ir kitų tautų atstovai. Prancūzijos užsienio reikalų ministeris Schuman pabrėžė, kad Vokietija turi teisę į su demokratiniiais principais sutinkančią valdymosi formą ir kad Vokietija turi rasti vietą demokratinėje Europoje.

Beveik du mėnesius tarėsi Amerikos, Anglijos ir Prancūzijos specialūs įgaliotiniai Maskvoje dėl rusų blokados Berlyne. Tarėsi ir su Molotovu ir su Stalinu, bet nepasiekė jokių rezultatų. Nerasdami kitos išeities, minėtų valstybių vyriausybės š.m. rugsėjo 29 d. įteikė JTO bendra notą, kaltinančią sovietus, kad jie sudarė Berlyne tokią padėtį, kuri "gresia tarptautinei taikai ir saugumui". Nota buvo įteikta generaliniam sekretoriui Trygve Lie. Joje kaltinama rusų vyriausybė, kad ji "neteisėtais metodais ir prievartos priemonėmis mėgino atsiekti tų tikslų, kurių atlikti ji neturi teisės ir kurių ji negalėjo atlikti teikiomis priemonėmis."

--- IX.29. Oficiali amerikiečių delegacija iš Paryžiaus extra lektuvu atskrido į Madridą. Delegacijos tarpe buvo tarp kitko generolei Wilton B. Perons ir Bryan Boatner, kurie atstovavo krašto apsaugos ministerį Forestal. Delegacijai vadovavo senatorius Chan Gurney, senato krašto apsaugos komisijos pirmininkas.

--- Skubama sukurti Atlanto karinė unija, kurion be Europos vakarų vakstybių įeis Amerika ir Kanada. Tos karinės unijos vadu bus skiriamas Anglų imperijos generalinio štabo viršininkas Montgimery. Sausumos armijai vadovaus prancūzų generolas A. Juin, laivynui - anglų admirolas Cunningham, o oro pajėgoms - aviacijos maršalas lordas Tedder.

--- IX.30. Haifos uoste buvo suimtas žydų teroristų Šterno lygos vadas Natanas Friedmanas Yellin ir jo artimas bendradarbis žydelis M. Šmuilovičius.

Friedman Yellin yra 33 metų lenkų žydas, žinomas kaip fanatiškas komunistas. Vokiečiams okupavus Varšuvą, jis pabėgo iš Lenkijos. 1941 m. jis buvo anglų areštuotas Syrijoje ir buvo nugabentas į internavimo stovyklą, bet iš ten pabėgo. Kai 1942 m. buvo nužudytas Šterno ligos steigėjas Abraomas Šternas, ėmėsi Yellin tai lygai vadovauti, kuriai pridavė siškų komunistinių charakterį. Yellin yra atsakingas ir už britų ministerio Viduriniuose Rytuose lordo Moyne nužudymą 1944 m.

Nužudžius grafą Bernadotte, Yellin dingo iš Jeruzalės. Lygos nariai sakė, kad jis per Varšuvą išvyko į Maskvą. Žinios beveik atitiko tikrenybę, bet toliau Haifos jam nuvykti nepavyko. Jis buvo apsirūpinęs suklestotais dokumentais. Pas jį surasti dokumentai rodo, kad Šterno lyga veikė gaudama instrukcijų tiesiog iš Maskvos. Ta pačia proga reikia pabrėžti, kad Šterno lyga dažnai viešai reiškė savo simpatijas Maskvai.

--- IX.29. Amerika įteikė Sovietų Sąjungai naują notą, kad ji sumokėtų seną lend-lease 1.100 milijonų dolerių skolą.

--- IX.30. Sudaromas naujas antisovietinis blokas. Jį sudarys arabų valstybės kartu su Graikija, Turkija ir Etiopija.

--- Per paskutiniuosius septyneris metus sovietai išgavo mažiausia 89 karines ir mokslines amerikiečių paslaptis. Dokumentai į sovietų rankas pateko per komunistus šnipus.

--- IX.30. Jugoslavijos vyriausybė savo parlamento abejuose rūmuose pareiškė, kad ateity ji vadovausis sava politika visai nepriklausančia nuo Sovietų Sąjungos ir kity kominformui priklausančių kraštų.

SUOMIJOS "DEMOKRATINĖ" POLICIJA

Plaukai šiešiasį perskeičius reportą, patiektą specialaus Suomijos vyriausybės 1947 metais rugsėjo mėn. paskirto komiteto buvusiai komunistų veiklei ištirti.

Tyrimo komitetas, vadovaujamas Vazos lėno viršininko Bruno Ahlbeck, savo žinias ėmė iš policijos vadų, archyvų ir parlamento protokolų. Apsirubežiuota tik Helsinkiu, Tammerforsu ir Åbo.

Neujoji valstybinė policija gimė 1945m. gruodžio 26 d., jos vadu buvo tada jur. dr. Otto Brusen. Saugumui buvo duotos naujos direktyvos, atnaujinta kartotekė ir priimti nauji tarnautojai. Tuo laiku buvo atleisti trys policijos vedai vidaus reikalų ministeriui pasiūlius, nors tam reikėjo valstybės tarybos nutarimo. Viso to "sudemokratinimo" motoru buvo policijos vado pavaduotojas kumunistas Aino Aaltonen.

Aaltonen priėmė naują komunistinį personalą, o Leino atskiru vidaus reikalų ministerijos raštu, kuris nebuvo kontrasignuotas ir neįtrauktas į registrą, paskyrė jį vadu per tą laiką, kada Brusen negalėjo eiti savo pareigų. Valymės vyko Aaltonen vadovaujant su Brusen žinia. Pestarasis gi prieš komitetą pateisino išvalymą ir davė direktyvų save apginti kaip "kalta". 1947m. pabaigoje teliko tik 21 asmuo senojo personalo, arba tik 6.8% o šių metų pirmoje pusėje tasai skaičius nusmuko ligi 11, arba 4.9%. Buvo skelbiama, kad tuo laiku tik 60.7% tebuvo arba komunistai, liaudies demokratai, kairieji arba "demokratai", 2-3% priskirti dešiniams, o visi kiti buvo "neutralūs". Kai kuriais atvejais buvo konstatuota, kad tiesiog komunistinės organizacijos buvo išsimeišiusios policiją skiriant.

Išdavikai ir vagys personalo tarpe

Dėl naujo personalo kokybės komiteto patiekti rezultatai tiesiog šiurpūs. Iš viso personalo 37 asmenys buvo bausti už valstybės ir kitus didelius išdavimus/11.9%, aukštesniam personalui nušimtis dar didesnis-31.6%. Toliau 17 buvo bausta už kerinius ir 22 už paprastus nusikaltimus. Bet vienas iš detektyvų tikrai visus rekordus viršija-jisai buvo visam gyvenimui nubaustas už valstybės išdavimą, už dešimtį įveirų vagysčių, už ruošinėjimą sunkiam išdavimui, už užmušimą ir nelegalų ginklo laikymą.

1947m. pabaigoje 85% visų vyresnių ir 83.8% viso tarybos personalo neatatiko kompetencijos reikalavimus. Komitetas taip pat pastebėjo, kad didžioji dauguma visai netinko policijos uždaviniams. Daugelių tų politiniais sumetimais priimtų tarnauti paskui reikėjo atleisti dėl įveirų nusikaltimų. Komitetas taip pat konstatuoja, kad pasirenkant asmenis daugiausia buvo kreipiamas dėmesio į politines pažiūras ir kad valstybės policijos dvasia visai pasikeitė priimant netinkamus ir už valstybinius nusikaltimus baustus žmones. Todėl plačioji visuomenė buvo labai nepatenkinta ta visa organizacija.

Parlamento nariai ištariami

Patsai Brusen įsakė nebekontruliuoti kooperacijų ir organizacijų priklausančių keiriosioms grupėms, o tuo tarpu kitos partijos buvo užleistos šnipais ir jų nariai registruojami. Kovoti prieš koalicinės partijos jaunimą, buvo registruojami visi nariai. Taip buvo daroma ir su tais, kurie Lappo laiku žygiavo kartu su ūkininkais, iš viso apie 20.000 asmenų. Kartotekoje buvo surašyta 80.000 asmenų. Tarp jų buvo ir parlamento nariai. Iš koalicinės partijos 29 parlamento narių 24 buvo laikomi įtartinais, o iš agrarų 48 narių-16, iš socialdemokratų-46, laikomi įtartinais 10, iš pažangiųjų 9-7 buvo įtartini. Keiščiausie, kad ir liaudies demokratų parlamento grupės trys nariai buvo įrašyti tarp įtartinių. Iš valstybės tary-

bos kartotekoje buvo įrašyti du agrarų partijos ministeriai ir vienos tos pačios partijos buvęs ministeris.

Trijų koalicinės partijos parlamento narių, dviejų agrarų ir penkių socialdemokratų buvo renamos laikraščių iškarpos ir kita medžiaga ir kreunama į specialias bylas. Tuo tarpu iš Rusijos grįžtančių komunistų priežiūra ir registravimas buvo visai apleistas.

Apie partijų bei draugijų veikimą buvo surinkta visokio mėslo, visai nesigilinant į reikimą.

Kartotekon pateko iš viso 3000 įveirų draugijų bei organizacijų. Medžiaga apie jas surinkta į 64 dideles archyvinės dėžes.

Iš 666 atsitikimų išduodant žiaurų elgimesi su karo belaisviais, 444 priklauso valstybinės policijos sąsakai.

Kontrabandininkai valstybinės policijos šnipų tarnyboje

Komiteto konstatuota, kad valstybinė policija savo veikimą išplėtė už įstatymais leistų ribų. Konstatuota, kad griebtasi neleistinių suėmimų ir kėlų. Tarp kit ko vienam kontrabandininkui Vazos šėrore buvo leista ir toliau veikti, jeigu jį teiktų žinių apie žmonių gyvenimą į Švediją.

Idomus skyrius yra ir telefonais pasikalbėjimų klausymai. Senoji policija turėjo 10 leidų savo bustinėje, bet naujoji tais nepasitenkino ir įsivedė dar 80. Jie dar tebėra, bet, atrodo, daugiau nebebus naudojami.

Kas liečia žiaurų elgimesi su suimtaisiais, tai parlamento juridinės sekcijos pirmininkas išskė iškelti aštuonias bylas iš dvylikos atsitikimų.

Svarbu yra konstatuoti, kad valstybės policija davė klaidingas žinias apie mokinių nuštynes ir perdėjo jų reikšmę.

Buvusioji vyriausybė davė valstybės policijai progos apsiginti, kol komiteto tyrimas bus patiektes reikiama institucijai ir paskelbtas, ką policija ir daro savo ilgame rašte.

Bendroji opinija reikalauja mažų mažiausiai išvalymo tiek, kiek vyriausybė pajėgs šiuo reikalu padaryti. -

PREZIDENTAS TRUMANAS PAREIŠKĖ, KAD LIETUVOS LAISVĖ
BUS ATSTATYTA

Rugsėjo 16 d. lietuvių delegacija iš Amerikos Lietuvių Tarybos (ALT) vykdomojo komiteto pirm. L. Simučio, sekr. dr. P. Grigaičio ir išd. M. Vaidylos, bei narių adv. J. Grigaliaus iš Bostono ir Susivienijimo Lietuvių Amerikoje (LA) vicepirm. P. Dargio iš Pittsburgho lankėsi Baltuose Rūmuose ir įteikė prezidentui Trumanui šį memorandumą:

Atėjome pas Jus pirmiausia pareikšti Jums savo gilų dėkingumą lietuvių kilmės Amerikos piliečių vardu už Jūsų nepailstamas pastangas padėti pabėgėliams, gyvenantiems išvietintų asmenų stovyklose Europoj, reikalaudami, kad Kongresas priimtų įstatymą įsileisti juos į šį kraštą.

Simtų tūkstančių šių nelaimingų asmenų padėtis parodė tą neaprašomą katastrofą, kuri ištiko jų šalis, iš kurie jie buvo išvaryti arba pabėgo, kad išvengtų tikros mirties ar pavergimo. Jie neteko savo namų ir viso turto. Bet kokią laisvę užgniaužė jų gimtuose kraštuose brutali totalistinė valdžia, kuri nepripažįsta jokių teisių žmogui ir neturi jokio pasigailėjimo beginkliams vyrams, moterims ir vaikams. Simtai tūkstančių lietuvių, latvių ir estų yra prievarta išvežti į Sibirą ir kitas Sovietų Sąjungos dalis ir uždaryti koncentracijos stovyklose, kad čia žūtų nuo bado, sunkaus darbo ir epideminių ligų. Žiaurus teroro režimas po sovietų valdžia kiekvieną dieną dar tebenaikina likusius Baltijos valstybių žmones.

Mes jau ankstyvesnėmis progomis kreipėmės į Jungtinių Valstybių vyriausybę, prašydami ją panaudoti visas galimas priemones sustabdyti nekaltų tautų naikinimą, šį baisų genocido nusikaltimą. Dabar, kai Jungtinių Tautų visumos susirinkimas Paryžiuje prasideda, mes maloniai prašome Jus, Pone Prezidente, kad šio krašto delegacijai būtų nurodyta, jog ji reikalautų Jungtinių Tautas paskirti specialią komisiją ištirti sąlygas Baltijos valstybėse ir imtis priemonių apsaugoti jų gyventojus. Tai yra mažiausia, ką civilizuota žmonija turi padaryti šiuo metu.

Jungtinės Valstybės niekada nepripažino Lietuvos, Latvijos ir Estijos prievarta įvykdytos inkorporacijos į Sovietų Sąjungą, ir mes su dėkingumu pažymime, kad ši vyriausybė Jūsų vadovybėje iki šiol tebeteikia visas diplomatinės privilegijas teisėtiems jų atstovams šiame krašte. Mes prisimename Jūsų žodžius, pasakytus mūsų delegacijai 1946 m. spalio 29 d., kad šis Jungtinių valstybių vyriausybės nusistatymas nebus pakeistas, nes jis yra paremtas idėjomis ir moraliniais principais, išplaukiančiais iš giliausio šios didžiosios demokratijos žmonių įsitikinimo. Dabar, kai daromi svarbūs pokyčių klausimų sprendimai, mes laikome kad atėjo laikas, kad Jungtinės Valstybės paskelbtų, jog nesutiks su jokių Europos nebdruoju taikos sprendimu, kuris nepaminėtų laisvės ir savivaldos atstatymo kiekvienai tautai, kuriai tautai buvo atimta smurtu arba jėgos panaudojimo grasymu. Tautai, aišku, liečia Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes.

Aiškus ir neabejotinas Jūsų, Pone prezidente, pareiškimas šiuo reikalu ne tik laimėtų Jums baltų kilmės piliečių širdis, bet taip pat pakeltų visų prspaustų tautų dvasią, ir tuo būtų be galo sustiprintos laisvės, teisingumo ir demokratijos jėgos visame pasaulyje.

Su didžia pagarba

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA

L. S i m u t i s, pirm., dr. P. G r i g a i t i s, sekr.
M. V a i d y l a, išd., J. J. G r i g a l u s, vicepirm.
P. D a r g i s, viešųjų santykių kom-tas

Prezidentas Trumanas pareiškė lietuvių delegacijai, jog jis pilnai sutinka, kad vykdant taiką būtų atstatyta laisvė Rumunijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje, ir kitose valstybėse, niežskiriant ir Pabaltijo valstybių - Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Jisai dirba, kad toks taikos sprendimas būtų pasiektas, ir niekad šio reikalo nepamirš.

Rugsėjo 15 d. ALT delegacija buvo nuvykusi ir į demokratų partijos nacionalinio komiteto centrą. Jie gana ilgai tarėsi su senatorium McGrath, demokratų partijos nacionaliniu pirmininku, ir Joseph Lawrence, pirmininko padėjėju.

Senatorius McGrath delegacijai ir paskui spaudai pareiškė:

Prašau Amerikos Lietuvių Tarybą priimti širdingiausių linkėjimų ir palankumo pareiškimą mano ir tautinio demokratų komiteto vardu.

Mes reiškiame didžiausią simpatiją jūsų organizacijai ir troškimams, ištvėringai siekiant jūsų didvyriškiems tautiečiams Lietuvoje laisvės, žmoniškos vertės ir nepriklausomybės. JAV demokratų vadovybė, valdant paskutiniam prezidentui Rooseveltui ir prezidentui Trumanui, yra nedviprasmiškai pareiškusi savo priešingą nusistatymą prieš galingųjų kaimynų prievarta vykdomą nepriklausomų valstybių aneksavimą, nežiūrint, kokių pretekstu tai būtų padaryta.

Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybė patvirtino savo nusistatymą visiškai Lietuvos nepriklausomybės pripažinimu ir visu diplomatinį privilegijų pripažinimu jų akredituotiems atstovams šiame krašte.

Jūs, kaip Amerikos Lietuvių Tarybos delegatai, galite perduoti savo žmonėms tvirtą užtikrinimą, kad Jungtinės Valstybės niekad neatsisakys savo pastangų sukurti visame pasaulyje ir ypač Baltijos valstybėse tokių sąlygų, kurios užtikrins taiką ir geros valios viešpatavimą laisvę mylintiems žmonėms visame pasaulyje.

MINISTERIS ŽADEIKIS DEL NEGLOBOJAMŲ LIETUVIŲ VAIKŲ GRAŽINIMO

Lietuvos ministeris Vašingtone p. Žadeikis š.m. rugpiūčio 16 d. pasiuntė JAV valstybės sekretoriui (užsienių reikalų ministeriui) šį raštą:

Pagal vieną spaudos pranešimą iš Ženevos ("New York Times" 1948 m. rugpiūčio 12 d.) atrodo, kad Jungtinių Tautų ūkinės ir socialinės tarnybos septyntojo sesijoje buvo priimta rezoliucija, kurioje JAV, Britanija, Brazilija, Olandija ... pasiūlė, kad neglobojami pabėgėliai vaikai būtų grąžinami į savo kilmės kraštus, ir kad minimoji rezoliucija taip pat nustatė, jog neglobojami vaikai, kurių tėvų negalima surasti, bet kurių tautybė yra be jokių abejonių nustatyta, privalo būti grąžinti į jų kraštus... su sąlyga, kad kiekvieno vaiko asmeninė gerovė visada būtų lemiamasis veiksnys.

Turint galvoje galimumą, kad tarp "neglobojamų vaikų, kurių tėvų negalima surasti", gali būti ir lietuvių vaikų ir turint galvoj, kad Lietuvą tebevaldo tirioniška iškamsinė vyriausybė, Maskvos diktatūros pastatyta ir palaikoma, kad lietuvių šeimos tebetremiamos iš jų bočių sodybų į Rusijos gilumą, kad tokių trėmimų metu vaikai visada atskiriami nuo tėvų, o vyrai nuo žmonių, kad yra žinomų atvejų, kada sovietų organai lietuvių vaikus išvežė į Sibirą, tuo tarpu kai jų tėvai slapstosi arba buvo pestapo deportuoti arba buvo sovietų teroro priversti ieškoti prieglaudos Vakarų Europos DP stovyklose, - dėl visa to neglobojamų vaikų likimas, jeigu jie būtų

varu grąžinti į sovietų tebevaldomus jų kilmės kraštus, būtų ištikrųjų tragingas, nes jiems būtų įkalta komunistinė klasinė neapykantos idėja, be to, galima sakyti tikra, kad jie niekad nepamatys savo tėvų ar giminų. Tokia "repatriacija" be abejo, būtų priešinga "kiekvieno vaiko asmeninei gerovei".

Dėl to turiu garbę pasiūlyti, kad visi repatriacijos sumetimai būtų subordinuoti principui, kad "kiekvieno vaiko asmeninė gerovė būtų lemiamasis veiksnys ir kad, kiek liečiami neglobojami lietuviai vaikai, jie nebūtų grąžinami tėvynėn, kol Lietuva tebėra despotiškame svetimųjų jūnge. (Elta)

o-o

Visas laikraščių redakcijas ir knygų leidyklas, kurios mums siunčia ar ketina siųsti savo leidinius, prašome juos siųsti žemiau nurodytu redakcijos adresu.

Tautieti, ar jau atlikai savo kaipo lietuvių pareigą - ar įmokėjai savo dalį T A U T O S F O N D U I? Jei ne, tai nedelsdamas siųsk per postgiro:

Postgirokonta Nr. 35 06 56
Litauiska Föreningen i Sverige
Västeråsgratan 7, I (c/o Fredriksson)
S t o c k h o l m

arba: Pr. D ū d a
Hantverkaregatan 59^{II} (c/o Berglund)
S t o c k h o l m

"FRAGIEDRULIAMS" prenumeratą ir aukas siųsti Centro v-bos išdininko adresu:

J. Leščinskas
Upplandsgratan 83^{II} (c/o Ingfeldt)
S t o c k h o l m

"P R A G I E D R U L I A I"
Leidžia: Lietuvių Draugija Švedijoje
Redaguoja: Redakcinė kolegija
Iliustracijos dail. V. Lipniūno

Redakcijos adresas:
Juozas Lingis^V
Hälsingegatan 20^V
S t o c k h o l m

— ... —

Prenumeratos kaina 12 švediškų kronų metams.

LIETUVIU DRAUGIJA SVEDIJOJE

92,789,105